

**ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ З ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ І СИСТЕМАМИ
ВОДОПОСТАЧАННЯ/ВОДОВІДВЕДЕННЯ ТА
РОЗРОБКА АНАЛІТИЧНОЇ ЗАПИСКИ ДЛЯ УРЯДУ УКРАЇНИ
(ЗВІТ)**

Виконавці:

Директор
Інституту водних проблем та меліорації НААН

Михайло Яцюк

д-р техн. наук

Олександр КРАВЧЕНКО

Замовник:

Президент
Української Водної Асоціації
<https://www.ukrainian-water-association.org/>

Дмитро Тесля
+380 (95) 162 23 20
ukrwaterway@gmail.com

Київ 2023

ЗМІСТ

	Стор.
1. Особливості законодавчого забезпечення управління водними ресурсами в Україні	4
1.1. Основні закони, що регламентують діяльність у сфері управління водними ресурсами	4
1.2. Розпорошеність функцій управлінні водними ресурсами між міністерствами та відомствами (в т.ч. аналіз кількості співробітників) .	6
1.3. Виявлення законодавчо неврегульованих питань у сфері управління водними ресурсами	10
2. Сучасний стан управління водними ресурсами в Україні	13
2.1. Особливості управління водними ресурсами в галузевому розрізі	13
2.2. Економічні аспекти водокористування	17
2.3. Вплив змін клімату на стан водозабезпеченості територій України	20
2.4. Оцінка ефективності управління водними ресурсами	23
3. Концепція реформування сфери управління водними ресурсами . . .	27
4. Особливості законодавчої регламентації діяльності підприємств водопостачання/водовідведення в Україні	32
4.1 Основні закони, що регламентують діяльність у сфері централізованого водопостачання/водовідведення	32
4.2 Нормативи якості води	38
4.3 Нормативна документація щодо технічної експлуатації систем водопостачання/водовідведення	43
4.4 Тарифоутворення у сферах централізованого водопостачання/водовідведення	46
4.5. Законодавство щодо геопросторових даних	48
4.6 Особливості проектування систем водопостачання/водовідведення та їх окремих елементів	49
4.7. Аналіз ключових змін у законодавчо-нормативній базі України щодо діяльності підприємств ВКГ під час воєнних дій	50
4.8. Виявлення «вузьких місць» в діяльності підприємств ВКГ	52
5. Аналіз світового досвіду щодо хороших практик удосконалення законодавства управління водними ресурсами	54

5.1. Стан впровадження в Україні директив і документів ЄС щодо впровадження інтегрованого управління водними ресурсами	54
--	----

	Стор.
5.2. Хороші практики на прикладі Франції	56
5.3. Хороші практики на прикладі Польщі	60
5.4. Першочергові кроки щодо подальшого реформування системи управління водними ресурсами в Україні	64
6. Аналіз світового досвіду щодо хороших практик удосконалення законодавства з водопостачання та водовідведення	66
6.1. Характеристика загальноєвропейських директив і документів	66
6.2. Хороші практики на прикладі Франції	71
6.3. Хороші практики на прикладі Австрії	72
6.4. Аналіз ринку централізованих систем водопостачання, фінансовий стан підприємств водопостачання	75
7. Шляхи підвищення ефективності управління водними ресурсами	77
8. Формування рекомендацій з удосконалення законодавства та ліквідації «вузьких місць»	82
Додаток А. Перелік основних законів та підзаконних актів у сфері управління водними ресурсами, централізованому водопостачанні та водовідведенні	83
Додаток Б. Повноваження центральних органів виконавчої влади у сферах управління водними ресурсами, централізованого водопостачання/ водовідведення та питної води	88
Додаток В. Водні ресурси України та їх використання	98

1. ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ В УКРАЇНІ

1.1. Основні закони, що регламентують діяльність у сфері управління водними ресурсами

Законодавча база України з питань управління водними ресурсами включає широкий спектр національних актів, що забезпечують формування та реалізацію відповідної державної політики. Основним законодавчим актом, що встановлює основи водного законодавства є Водний кодекс України. Завданням водного законодавства є регулювання правових відносин з метою забезпечення збереження, науково обґрунтованого, раціонального використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення, засмічення та вичерпання, запобігання шкідливим діям вод та ліквідації їх наслідків, поліпшення стану водних об'єктів, а також охорони прав підприємств, установ, організацій і громадян на водокористування. Водні відносини в Україні регулюються цим Кодексом, [Законом України](#) "Про охорону навколишнього природного середовища" та іншими актами законодавства.

Важливим актом законодавства для забезпечення впровадження управління водними ресурсами з урахуванням їх транскордонного статусу є Закон України «Про приєднання України до Конвенції про охорону і використання транскордонних водотоків та міжнародних озер (від 01 липня 1999 р. № 801-XIV), а також інші регіональні конвенції ООН «водного» спрямування (включаючи Чорне море).

Вкрай важливим актом законодавства є Закон України «Про ратифікацію Протоколу про воду та здоров'я до цієї Конвенції (від 9 липня 2003 р. № 1066-IV, надалі - Протокол). Мета цього Протоколу полягає у тому, щоб на всіх відповідних рівнях, як у загальнодержавному масштабі, так і у транскордонному та міжнародному контексті, сприяти охороні здоров'я та благополуччю людей на індивідуальній та колективній основі згідно з принципами сталого розвитку шляхом удосконалення управління водними ресурсами, включаючи охорону водних екосистем, а також шляхом попередження, контролю і зниження ступеня поширення захворювань, пов'язаних із водою.

Іншим основоположним законодавчим актом, зокрема, в частині механізму реалізації впровадження інтегрованого управління водними ресурсами, розвитку меліорації земель та водного господарства є Закон України «Про затвердження Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 17, ст.146). На жаль поки дію його положень не вдалося продовжити, що створює загрози відсутності механізмів (в першу чергу фінансових) щодо подальшого впровадження інтегрованого управління водними ресурсами як на державному так і на регіональному та місцевому рівнях. При прийнятті Закону України «Про внесення змін до Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного

оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року» передбачається врегулювання питання продовження строку дії Програми для запровадження реалізації планів управління річковими басейнами, відновлення, модернізації та реконструкції меліоративних систем зрошення та дренажу, забезпечення сільських населених пунктів якісною питною водою, будівництво сучасних систем протипаводкового захисту, розвиток автоматизованих систем спостережень щодо запобігання погіршенню якості поверхневих вод та досягнення їх «доброго» стану.

З прийняттям Закону України від 04.10.2016 № 1641-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом» створено законодавчі передумови реформування системи управління водними ресурсами. Закон спрямований на встановлення правових норм щодо запровадження системи інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом шляхом:

- гідрографічного та водогосподарського районування території України;
- розроблення Планів управління річковими басейнами;
- утворення та функціонування басейнових рад;
- розроблення водогосподарських балансів;
- визначення повноважень центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування.

Важливим актом законодавства для забезпечення імплементації законодавства ЄС в національне законодавство України є Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами- членами, з іншої сторони» (від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII).

Останнім законодавчим актом щодо удосконалення системи управління водними ресурсами є Закон України «Про організації водокористувачів та стимулювання гідротехнічної меліорації земель» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2079-20#Text>). Цей Закон визначає правовий статус організацій водокористувачів, порядок їх створення, діяльності та припинення, порядок та умови набуття ними прав на об'єкти інженерної інфраструктури міжгосподарських та внутрішньогосподарських меліоративних систем, особливості експлуатації меліоративних мереж організацій водокористувачів, права та обов'язки членів організацій водокористувачів. Перевагою цього Закону є можливість водокористувачів бути залученими до управління водними ресурсами шляхом експлуатації державної водогосподарської інфраструктури.

Відповідно до міжнародних зобов'язань та національного законодавства Україна сформулювала національні цілі щодо розвитку інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом. Вони передбачають розробку ПУРБ для всіх основних річкових басейнів України. Разом тим залишилося відкритим питання виділення коштів на реалізацію відповідних планів управління.

Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Україна зобов'язалась імплементувати 6 водних директив ЄС шляхом поступового наближення національного законодавства до законодавства та політики ЄС у сфері якості води та управління

водними ресурсами, а також розробки секторальної стратегії у цій галузі, включаючи морське середовище. Україна зобов'язалась гармонізувати своє водне законодавство з шістьма водними директивами ЄС: Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 23 жовтня 2000 року, яка встановлює рамки діяльності Співтовариства в галузі водної політики (ВРД), Директива Ради 98/83/ЄС листопада 1998 року про якість води, призначеної для споживання людиною (Директива про питну воду), Директива Ради 91/271/ЄЕС від 21 травня 1991 року про очистку міських стічних вод, Директива Ради 91/676/ЄЕС від 12 грудня 1991 року про захист вод від забруднення, спричиненого нітратами з сільськогосподарських джерел (Директива про нітрати), Директива 2007/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 23 жовтня 2007 року про оцінку та управління ризиками повеней (Директива про повені) та Директива 2008/56/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 17 червня 2008 року, яка встановлює рамки діяльності Співтовариства в галузі екологічної політики щодо морського середовища.

1.2. Розпорошеність функцій управління водними ресурсами між міністерствами та відомствами

Сьогодні управління водогосподарською галуззю характеризується наявною складною системою відомчих, галузевих та місцевих структур державного регулювання, котрі побудовані на адміністративно-територіальному принципі і сильній централізації влади. Це обумовлює низьку ефективність, неузгодженість в управлінні водними ресурсами. Система управління має в основному адміністративно-територіальну спрямованість і не відповідає сучасним вимогам ринкової економіки.

Відповідно до існуючої інституційної моделі управління водними ресурсами здійснюють Кабінет Міністрів України; центральні органи виконавчої влади, інші державні органи, а також обласні, районні, міські, селищні, сільські ради, та органи місцевого самоврядування відповідно до законодавства України.

Найвищим органом виконавчої влади є Кабінет Міністрів України, який реалізує державну політику в галузі управління і контролю за використанням та охороною вод і відтворенням водних ресурсів, координує дії всіх виконавчих структур у цій галузі та розмежує повноваження через затвердження відповідних положень про дані структури.

До відання Кабінету Міністрів України у галузі управління і контролю за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів належить:

- реалізація державної політики у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів;
- здійснення державного контролю за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів;
- визначення пріоритетів водокористування;
- забезпечення розробки державних, цільових, міждержавних програм використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів;

- визначення порядку діяльності органів виконавчої влади у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів, координація їх діяльності;

- встановлення порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування, дно поглиблювальні роботи, прокладання кабелів, трубопроводів та інших комунікацій на землях водного фонду, а також порядку розроблення та затвердження нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та переліку забруднюючих речовин, скидання яких у водні об'єкти нормується, розроблення та затвердження критеріїв оцінки забруднення підземних горизонтів водних об'єктів;

- прийняття у разі виникнення аварійних ситуацій рішень про скиди стічних вод з накопичувачів у водні об'єкти, якщо вони призводять до перевищення гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин у цих об'єктах;

- організація і координація робіт, пов'язаних з попередженням та ліквідацією наслідків аварій, стихійного лиха, шкідливої дії вод або погіршенням якості водних ресурсів;

- прийняття рішень про обмеження, тимчасову заборону (зупинення) діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними вимог водного законодавства;

- затвердження проектів зон санітарної охорони господарсько-питних водозаборів, які забезпечують водопостачання території більш як однієї області;

- затвердження планів управління річковими басейнами та порядку їх розроблення;

- затвердження планів управління ризиками затоплення та порядку їх розроблення;

- керівництво зовнішніми зв'язками України в галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів.

Різні повноваження в галузі управління і контролю за використанням та охороною вод відповідно до затверджених КМ України розподілів реалізують Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерство аграрної політики та продовольства, Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство фінансів, Державне агентство водних ресурсів України, Державне агентство меліорації та рибного господарства, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Державна служба геології та надр України, Державна екологічна інспекція України, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.

Центральним органом виконавчої влади у сфері управління водними ресурсами (водного господарства) є Державне агентство водних ресурсів України (Держводагентство), до повноважень якого належить управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів, забезпечення потреб населення і галузей економіки у водних ресурсах, розробка і встановлення режимів роботи водосховищ, проектування, будівництво і експлуатація водогосподарських систем, здійснення заходів, пов'язаних із запобіганням шкідливій дії вод і ліквідацією її наслідків та екологічного оздоровлення поверхневих вод, участь у реалізації державних, цільових, міждержавних програм використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів.

Державний облік поверхневих вод поряд із Держводагентством здійснюється також ДСНС (державною гідрометеорологічною службою) шляхом проведення постійних гідрометричних, гідрохімічних спостережень за кількісними і якісними характеристиками поверхневих вод. Державний облік підземних вод здійснюється Держгеонадра шляхом спостережень за кількісними і якісними характеристиками підземних вод. Облік якості морських та прибережних вод здійснюється лише певними науковими установами.

Міністерство захисту довкілля і природних ресурсів (Міндовкілля) крім діяльності у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки, поводження з небезпечними відходами та небезпечними хімічними речовинами відповідає за реалізацію державної політики з питань охорони та відтворення вод (поверхневі, підземні, морські), раціональне використання водних ресурсів та забезпечує нормативно-правове регулювання управління водними ресурсами.

Міністерство аграрної політики та продовольства (Мінагрополітики), формує та реалізує державну політику у сфері меліорації земель та експлуатації державних водогосподарських об'єктів комплексного призначення, міжгосподарських зрошувальних і осушувальних систем.

Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах морського та річкового транспорту, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сферах будівництва, реконструкції та модернізації інфраструктури морського та річкового транспорту, навігаційно-гідрографічного забезпечення судноплавства, торговельного мореплавства та інші. Відповідно до покладених на нього завдань затверджує порядок проведення моніторингу якості питної води і технічного стану об'єктів централізованого питного водопостачання та процесів підтоплення міст і селищ міського типу.

Державна служба геології та надр України (Держгеонадра) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра захисту довкілля та природних ресурсів і який реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр, а також проводить державний облік підземних вод, забезпечує ведення водного кадастру; пошуково-розвідувальних та інших робіт з геологічного вивчення підземних вод.

Державна екологічна інспекція України (Держекоінспекція України) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра захисту довкілля та природних ресурсів України забезпечує реалізацію державної політики із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, включаючи водні.

Таким чином в Україні функції управління водними ресурсами розпоршені між великою кількістю центральних органів виконавчої влади.

Для покращення координування і більш ефективного управління водними ресурсами Кабінет Міністрів та вищезгадані центральні органи виконавчої влади при

проведенні інституційної реформи повинні будуть додатково переглянути свої повноваження згідно з цілями і принципами Водної стратегії та необхідності забезпечити імплементацію національного законодавства до законодавства ЄС. Так на початковому етапі на рівні Кабінету Міністрів необхідно передбачити створення нової організаційної структури - Національної Водної Ради для формування та реалізації державної водної політики.

Невід'ємною частиною запровадження інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом є запровадження інституту Басейнових рад. Це сприятиме впровадженню принципів інтегрованого управління водними ресурсами шляхом залучення всіх водокористувачів та заінтересованих сторін в процес розробки, впровадження, моніторингу і оцінки прогресу реалізації Планів управління річковим басейном. На початковому етапі організаційної реформ, поки ПУРБ будуть затверджуватися Кабміном, басейнові ради можуть створюватися в усіх основних річкових басейнах як консультативно-дорадчий орган при Держводагентстві. В подальшому, зі створенням Національної Водної Ради, Басейнові ради мають наділятися правом розглядати та затверджувати оцінку екологічного стану водних ресурсів, аналіз та оцінку тисків та ризиків недосягнення доброго стану водних ресурсів, затвердження пріоритетних екологічних цілей, оцінку соціально-економічного розвитку водокористування та водний баланс, справедливого розподілу водних ресурсів між водокористувачами та ефективного водокористування в басейні, схвалення ПУРБ включно з затвердженням фінансування за рахунок надходжень за водокористування та забруднення в басейні. До складу Басейнових рад мають бути залучені представники організацій водокористувачів, відповідних органів влади різних рівнів, громадськості, наукових установ, об'єднань та асоціацій водоспоживачів для врахування інтересів різних суб'єктів водних відносин та розв'язання конфліктних ситуацій.

Басейнові управління водних ресурсів в поєднанні з можливостями Басейнових рад здійснюватимуть реалізацію заходів з виконання Плану управління річковим басейном, з поступовим залученням до управління водокористувачів та розширенням механізмів і джерел фінансування.

У системі Держводагентства функціонує Міжвідомча комісія по встановленню режимів роботи дніпровських водосховищ і міжвідомчі комісії на басейновому рівні. Міжвідомча комісія по встановленню режимів роботи дніпровських водосховищ постійно функціонує при Держводагентстві з 1967 р. Положення про цю комісію затверджене протоколом Урядової комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій при КМ України. До складу комісії входять представники Держводагентства, ДСНС, Міненергетики, Мінрегіону, Міндовкілля, Мінінфраструктури, МОЗ, Мінагрополітики, Укргідрометцентру, Держмеліорбагентства, наукових установ та громадських організацій. Рішення Міжвідомчої комісії по встановленню режимів роботи дніпровських водосховищ ґрунтуються на Правилах експлуатації водосховищ Дніпровського каскаду, які розроблені з метою регламентації господарської діяльності на водосховищах для забезпечення сталого використання (включаючи кількісне та якісне відновлення) водних ресурсів. Одночасно Правилами

експлуатації водосховищ Дніпровського каскаду враховано пріоритетність та особливості водокористування кожної галузі економіки. Використання Правил дає змогу найповніше враховувати основні галузеві вимоги до водоспоживання та їх експлуатаційного режиму, створення умов для відтворення об'ємів та якості води, завчасного передбачення й запобігання виникненню можливих змін в екологічній ситуації та наслідків взаємовпливу водосховищ і прилеглих територій. Функції Міжвідомчої комісії з встановлення режимів роботи дніпровських водосховищ в перспективі доцільно передати Національній Водній Раді.

Міжвідомчі комісії при басейнових управліннях водних ресурсів є постійно діючими консультативно-дорадчими органами і створюються з метою координації питань, пов'язаних з раціональним і комплексним використанням водних ресурсів басейнів основних річок країни шляхом узгодження оптимальних режимів роботи водосховищ комплексного призначення, водогосподарських систем і каналів, забезпечення потреб населення і галузей економіки регіону у воді з врахуванням екологічних вимог і потреб учасників водогосподарського комплексу. Міжвідомчі комісії створені практично в усіх основних басейнах річок і їх рішення покладаються в основу затвердження басейновими управліннями Держводагентства режимів роботи водних об'єктів. В перспективі функції Міжвідомчих комісій мають перейти до басейнових рад.

1.3. Виявлення законодавчо неврегульованих питань у сфері управління водними ресурсами

Існуюча система управління водними ресурсами є неефективною через невирішеність та неврегульованість цілого ряду питань, а саме через відсутність:

- цілісної державної водної політики та уповноваженого органу відповідального за її формування та реалізацію,
- розмежування функцій управління водними ресурсами та надання екосистемних послуг з водокористування,
- повноважень існуючих басейнових рад щодо здійснення ними інтегрованого управління водними ресурсами;
- повноцінного залучення водокористувачів до управління водними ресурсами на всіх рівнях, тощо.

Сучасне державне управління водними ресурсами не відповідає вимогам щодо виконання Цілей сталого розвитку ООН, досягнення належного стану водної безпеки, зокрема Протоколу «Вода і здоров'я» та знаходиться у початковій стадії щодо набуття відповідності з положеннями низки директив ЄС, зокрема Рамкової Водної Директиви. Водна сфера потребує комплексного та послідовного впровадження принципів належного басейнового урядування, зокрема впровадження сучасних економічних та фінансових моделей відновлення та розвитку водних та навколоводних екосистем для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку.

Управління водними ресурсами здійснюється за адміністративно-територіальним принципом без врахування основних природних факторів формування та взаємозв'язку

водних (поверхневих, підземних, прибережних та морських) ресурсів у межах річкових басейнів. Повноваження існуючих басейнових управлінь водних ресурсів визначені виключно в межах повноважень Держводагентства та не дозволяють повноцінно перейти до інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом із залученням всіх заінтересованих сторін, включно з громадськістю. Створені при цих управліннях Басейнові Ради мають виключно дорадчий характер і практично не впливають на прийняття рішень в сфері управління водними ресурсами відповідних басейнів, що виключає врахування державними органами управління економічних та природоохоронних інтересів заінтересованих сторін.

В Україні відсутні ефективні економічні механізми управління водними ресурсами та стимулювання впровадження екосистемного підходу до будь-якого виду природокористування, зокрема водокористування. Природоохоронне управління, як правило, не спирається на фінансово-економічне обґрунтування при формуванні природоохоронної політики, а результати її реалізації не містять оцінки отриманого природоохоронного ефекту, вираженого в соціально-економічних категоріях. Уряд України витрачає значні кошти Державного бюджету України на аварійне оздоровлення довкілля у вигляді ліквідації наслідків аварійних забруднень та усунення пов'язаних з ними соціально-економічних наслідків, при цьому максимально неефективно використовує природоохоронний бюджет спрямований на попередження та запобігання надзвичайних ситуацій. Свідоме виділення коштів на системне вирішення пріоритетних проблем впровадженні інтегрованого управління водними ресурсами є єдиною альтернативою такому «кризовому» фінансуванню Уряду.

Моніторинг вод потребує приведення до європейських вимог та інституційного, управлінського та технічного посилення для забезпечення відсутньої на цей час здатності моніторингу задовольняти інформаційні потреби інтегрованого управління водними ресурсами.

Існуючі в Міндовкілля, Держводагентстві, Держгеонадра та Держекоінспекції підходи до отримання екологічних даних, їх зберігання, обробки, візуалізації та використання з метою перетворення в інформацію знаходяться на неналежному рівні. Водний Геокадастр створений при Держводагентстві чекає на наповнення інформацією і поки що не використовує усі свої потенційні можливості. Існуючі кадри у вказаних ЦОВВ потребують відповідних навчань з питань поводження з даними і інформацією для їх використання в процесі прийняття управлінських рішень.

Станом на сьогодні не зважаючи на численні зауваження експертної та широкої громадськості, законодавством України:

- не встановлено порядок і відповідальність за реалізацію планів управління річковими басейнами;

- не визначено державних органів, які б відповідали за досягнення / підтримання «доброго» екологічного стану масивів поверхневих та підземних вод, а також «доброго» екологічного потенціалу штучних або істотно змінених масивів поверхневих вод за результатами впровадження ПУРБ;

- не визначено фінансовий механізм досягнення «доброго стану», відновлення якості і кількості водних ресурсів, впровадження ПУРБ;
- не запроваджено повну окупність водних та екосистемних послуг;
- не запроваджено державної системи управління зростаючими водними ризиками екстремальних паводків, повеней, посух, а також ризиків для здоров'я людини, пов'язаних з відсутністю доступу до безпечної води та належної санітарії .

До цього часу не врегульовані правові питання інтегрованого управління підземними водами за басейновим принципом, зокрема не здійснене правове визначення поділу території України на гідрогеологічні басейни чи райони (зокрема артезіанські басейни та провінції складчастих областей) та не здійснена їх прив'язка до районів річкових басейнів. Так само не визначені схеми взаємодії басейнових органів, а саме БР та БУВР з територіальними органами Держгеонадра. Представники регіональних гідрогеологічних служб мають увійти до складу БР в якості ключової заінтересованої сторони, однак, на разі не зрозуміло, яким чином вони будуть виконувати рішення БР. Логічним є включення регіональних гідрогеологічних служб до БУВР в якості окремого структурного підрозділу, що передбачає потенційне реформування територіальних гідрогеологічних підрозділів Держгеонадра за басейновим принципом.

Правового визначення потребують аспекти транскордонного співробітництва зазначених вище басейнових органів з суміжними країнами, що ділять територію транскордонного водного басейну, щодо управління поверхневими та підземними водними ресурсами на основі двосторонніх та багатосторонніх угод. Започаткований Договір між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про співробітництво у сфері охорони і сталого розвитку басейну річки Дністер є вдалим прикладом започаткування такого транскордонного співробітництва. У даному Договорі йдеться про національні та (або) міждержавні плани управління басейном річки Дністер. Усі зазначені питання двостороннього співробітництва вирішуватимуться на рівні Комісії зі сталого використання і охорони басейну річки Дністер.

2. СУЧАСНИЙ СТАН УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ В УКРАЇНІ

2.1. Особливості управління водними ресурсами в галузевому розрізі

За результатами розгляду матеріалів аудиту і комплексу питань, пов'язаних із викликами та загрозами національній безпеці України у сфері забезпечення водної безпеки держави, Рада національної безпеки і оборони України прийняла рішення від 30.07.2021 "Про стан водних ресурсів України", яке введено в дію Указом Президента України від 13.08.2021 № 357/2021. На виконання цього Указу Президента України Постановою Кабінету Міністрів України № 1211 від 03 листопада 2021 року була утворена Міжвідомча координаційна рада з питань водних ресурсів України, основними завданнями якої є:

1) сприяння взаємодії та забезпечення координації діяльності міністерств, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій незалежно від їх підпорядкування та форми власності (далі - підприємства, установи та організації), пов'язаної з формуванням та реалізацією державної політики у сферах:

питної води, питного водопостачання та водовідведення;

управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів;

розвитку водного господарства та гідротехнічної меліорації земель;

2) визначення шляхів, механізмів та способів вирішення проблемних питань, що виникають під час реалізації державної політики у сфері водних ресурсів України;

3) підвищення ефективності діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади;

4) удосконалення нормативно-правової бази з питань водних ресурсів України.

Для проведення всебічного аналізу проблемних питань та напрацювання необхідних для їх подолання рішень при Міжвідомчій координаційній раді з питань водних ресурсів України, перше засідання якої мало б відбутися 24.02.2022 року, неформально були сформовані три робочі групи: «З питань розширення джерел формування державного фонду розвитку водного господарства», «З питань розробки концепції державної цільової наукової програми управління водними ресурсами» та «З питань якості питної води, агрегації суб'єктів господарювання, інвентаризації і аудиту зрошувальних систем». До роботи в цих групах було залучено більше тридцяти провідних експертів, які надали відповідні обґрунтування, пропозиції та рекомендації для розробки проекту Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо покращення стану водних ресурсів України» та проектів відповідних Постанов Кабінету Міністрів України на його виконання.

Цими рішеннями може бути оптимізована організаційна структура відповідальних центральних органів виконавчої влади: Держводагентства та Держрибагентства і суб'єктів господарювання: басейнових управлінь водних ресурсів, регіональних офісів водних ресурсів, управлінь каналів, меліоративної інфраструктури (водосховищ, магістральних та розподільних каналів, захисних дамб, насосних станцій, трубопроводів, басейнів добового регулювання, колекторно-дренажних мереж та інших

гідротехнічних споруд і об'єктів) з розмежуванням регуляторних та управлінських функцій.

Також цими рішеннями може бути створена профільна національна акціонерна компанія: НАК «Вода України», яка буде спроможна в повному обсязі:

залучати необхідне фінансування з усіх можливих джерел;

сформувати необхідну матеріально-технічну будівельну, виробничу та експлуатаційну базу для централізованого технологічного забезпечення виконання відновлювальних, ремонтних, будівельних, налагоджувальних та експлуатаційних гідротехнічних та гідравлічних робіт;

виконувати власними силами функції замовника реалізації проєктів;

реалізовувати проєкти не лише передбачені «Стратегією зрошення та дренажу на період до 2030 року», як це планує Мінагрополітики, а і проєкти з Державної програми «Питна вода України» на 2022-2026 роки», та інші необхідні та перспективні гідротехнічні проєкти і програми.

НАК «Вода України» зможе забезпечити ефективну і кваліфіковану експлуатацію всіх гідротехнічних споруд та об'єктів, гармонізуючи всі технічні, технологічні та економічні процеси на досягнення позитивних змін у розбалансованих і нераціональних господарських системах використання водних ресурсів, які знаходяться зараз у критичному стані занепаду.

Тому, що однією з основних причин розглянутого на Раді національної безпеки та обороні поточного незадовільного стану водних ресурсів, пов'язаного із викликами та загрозами національній безпеці України у сфері забезпечення водної безпеки держави, беручи до уваги високий рівень ризиків для водних об'єктів, зумовлений значним забрудненням та виснаженістю, недостатністю адаптаційних можливостей водогосподарської галузі до негативних процесів зміни клімату, незадовільний технічний стан, зношеність та недостатню розгалуженість систем централізованого водопостачання та водовідведення, застарілість технологій водопідготовки для забезпечення населення України якісною питною водою, є недосконалі функціональність та неефективна діяльність відповідальних за ці питання центральних органів виконавчої влади: в першу чергу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України (Міндовкілля) і підпорядкованого йому Державного агентства водних ресурсів України (Держводагентства), а також Міністерства аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики) і підпорядкованого йому Державного агентства меліорації та рибного господарства України (Держрибагентства) в частині охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, меліорації земель та експлуатації державних водогосподарських об'єктів комплексного призначення, міжгосподарських зрошувальних і осушувальних систем.

Подолання неефективності Держводагентства як центрального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра захисту довкілля та природних ресурсів і який реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів, потребує розмежування функцій з охорони

навколишнього природного середовища та господарської діяльності з використання природних ресурсів згідно до завдання, визначеного Ціллю 5 «Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління» Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» шляхом зміни координації господарської діяльності через Міністерство економіки України.

До компетенції Міндовкілля як центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, в галузі охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів належить реалізація державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів, а не у сфері розвитку чи управління природними ресурсами.

Прийняте постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 р. № 895 про затвердження Положення про Державне агентство меліорації та рибного господарства України, прямо протирічить Статті 16 Закону України «Про меліорацію земель», згідно якої Держводагентство, а не Державне агентство меліорації та рибного господарства України (Держрибагентство) має повноваження центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, на реалізацію державної політики у сфері гідротехнічної меліорації земель, забезпечення експлуатації державних водогосподарських об'єктів комплексного призначення, міжгосподарських зрошувальних і осушувальних систем.

Повноваження Держводагентства як центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, визначає реалізацію державної політики у сфері гідротехнічної меліорації земель, забезпечення експлуатації державних водогосподарських об'єктів комплексного призначення, міжгосподарських зрошувальних і осушувальних систем, прямо протирічить Положенню про Державне агентство меліорації та рибного господарства України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 р. № 895, згідно до якого Держрибагентство є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра аграрної політики та продовольства і який реалізує державну політику у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства, меліорації земель та експлуатації державних водогосподарських об'єктів комплексного призначення, міжгосподарських зрошувальних і осушувальних систем.

Повноваження Мінрегіону як центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері житлово-комунального господарства, інших державних органів у сфері питної води, питного водопостачання та водовідведення, передбачає між іншим і координацію діяльності органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності у цій сфері, та дублює компетенцію Держводагентства у сфері питної води, питного водопостачання та водовідведення.

Вище вказані інституційні недоліки неузгодженості функціоналу центральних органів виконавчої влади: Мінрегіону, Міндовкілля і Мінагрополітики щодо раціонального використання водних ресурсів України та пов'язані з цим нормативно-правові протиріччя є підґрунтям для бездіяльності і неефективного використання водних ресурсів України та мають бути якнайшвидше виправлені.

Покращення стану водних ресурсів передбачає реалізацію наступних завдань:

1) зміна існуючої організаційної системи управління поверхневими водними ресурсами для досягнення її відповідності вимогам екологічної безпеки щодо забезпечення якості та доступності водних ресурсів і досягнення «доброго» екологічного стану вод відповідно до вимог Водної Рамкової Директиви ЄС (на виконання Угоди про асоціацію з ЄС);

2) розмежування функцій реалізації державної політики та водогосподарських функцій, які були покладені на Держводагентство та Держрибагентство;

3) впровадження ринкових засад господарювання в сфері надання та виконання всього комплексу водогосподарських послуг та робіт, зокрема шляхом утворення державного оператора і реалізації ним програмних проєктів як за власні кошти, так і з залученням проектного фінансування міжнародних фінансових організацій, вітчизняних та іноземних інвестиційних фондів і банків.

З метою остаточного розмежування регуляторних функцій реалізації державної політики та господарської діяльності, а також впровадження ефективних ринкових засад господарювання, необхідні реорганізація Держводагентства та Держрибагентства і створення єдиного державного оператора водогосподарських послуг: НАК «Вода України», що не підлягатиме приватизації.

НАК «Вода України» має бути утворена на базі Держводагентства і функціонуючих в ньому та в Держрибагентстві структурних підрозділів: управлінь експлуатації, експлуатаційних підрозділів обласних управлінь водних ресурсів, управлінь магістральних каналів та міжрайонних управлінь водних ресурсів, державних водогосподарських об'єктів комплексного призначення, міжгосподарських зрошувальних і осушувальних систем, меліоративних систем і споруд з виокремленням балансів, рахунків та фінансової звітності. До сфери управління НАК «Вода України» повинні бути передані всі об'єкти інженерної інфраструктури систем захисту від шкідливої дії вод та гідротехнічні об'єкти і всіх інших водогосподарських систем, що належать до державної власності.

Держводагентство та Держрибагентство мають передати НАК «Вода України» повноваження здійснювати експлуатацію відповідних об'єктів державної власності та повноваження надавати та виконувати водогосподарські послуги та роботи. Басейнові управління водних ресурсів (БУВРи), які зараз входять до складу структурних підрозділів Держводагентства, мають бути безпосередньо підпорядковані Міндовкілля з метою виконання завдань по впровадженню інтегрованого управління за басейновим принципом.

З 2018 року у водній галузі працює державний фонд розвитку водного господарства, який наповнюється рентною платою за спецводокористування у розмірі 10

%. Але цих коштів не достатньо для модернізації та розвитку інженерної інфраструктури. Держводагентством розроблено проєкт Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України», прийняття якого мало б запустити механізм поступового збільшення відсотку відрахувань рентної плати за спеціальне використання води до державного фонду розвитку водного господарства з 10 % до 55%.

Очікувалося, що одночасно із поступовим збільшенням відрахувань рентної плати до державного фонду розвитку водного господарства відбуватиметься поступове зменшення виплат з державного бюджету на заробітну плату працівникам водогосподарської галузі, а саме робітничих спеціальностей. Планувалося зменшення малопродуктивних видатків за рахунок скорочення 9860 штатних одиниць, задіяних у неефективних ланках. А для державного водного сектору відкриються можливості гнучкого використання коштів, залучення спеціалізованих організацій для виконання технічного сервісу інфраструктури, тобто застосування аутсорсингу.

Надходження рентної плати за спецводокористування до загальних фондів державного та місцевих бюджетів (по 45% до кожного) мають незначні розміри і використовуються в загальному порядку на поточні потреби, а не за конкретним призначенням з метою покращення стану водних ресурсів України. Але їх 100% концентрація для фінансування державного фонду розвитку водного господарства надасть необхідні можливості для виконання НАК «Вода Україна» першочергових гідротехнічних робіт, в тому числі аварійних, по відновленню пошкоджених внаслідок військових дій об'єктів водопостачання та водовідведення критичної інфраструктури країни.

Окрім цього, НАК «Вода Україна» буде мати значні додаткові можливості залучення фінансування з позабюджетних джерел: шляхом укладання кредитних угод з вітчизняними і закордонними фінансовими установами, а також шляхом випуску та розміщення цільових цінних паперів для реалізації поточних і перспективних проєктів відповідно до державних програм та виробничих планів, які затверджуються Кабінетом Міністрів України, у тому числі, і Загальнодержавної цільової соціальної програми «Питна вода України на 2022-2026 роки» та «Стратегії зрошення та дренажу на період до 2030 року».

2.2. Економічні аспекти водокористування

Ставки рентної плати за спеціальне використання води встановлюються Податковим кодексом України у таких розмірах:
за спеціальне використання поверхневих вод:

Район річкових басейнів	Ставка рентної плати, грн за 100 м ³
Район басейну річки Дніпро	75,53
Район басейну річки Дністер	39,90
Район басейну річки Дунай	29,96
Район басейну річки Південний Буг	89,87

Район басейну річки Дон	129,90
Район басейну річки Вісла	39,90
Район басейну річок Криму	133,19
Район басейну річок Причорномор'я	159,91
Район басейну річок Приазов'я	159,91

за спеціальне використання підземних вод:

Найменування регіону	Ставка рентної плати, грн за 100 м ³
Автономна Республіка Крим (крім м. Севастополя)	123,18
м. Севастополь	123,18
Область:	
Вінницька	106,46
Волинська	109,97
Дніпропетровська	93,29
Донецька	126,59
Житомирська	106,46
Закарпатська	69,95
Запорізька	106,46
Івано-Франківська	166,51
Київська	91,31
Кіровоградська	123,18
Львівська	96,63
Луганська	139,84
Миколаївська	139,84
Одеська	116,56
Полтавська	80,26
Рівненська	99,80
Сумська	91,41
Тернопільська	129,90
Харківська	99,86
Херсонська	99,86
Хмельницька	126,59
Черкаська	72,02
Чернівецька	116,56
Чернігівська	99,86
м. Київ	99,50

Згідно даних Держводагентства (державна статистична звітність 2ТП-водгосп) у 2021 році забрано води (всього) - розрахунок можливих доходів у разі повної сплати рентних зборів:

Район річкових басейнів	Забрано із природних водних об'єктів, млн. м ³	Забрано із підземних джерел, млн. м ³	Ставка рентної плати, гривень за 100 м ³	Можливий розрахунковий дохід, млн. грн.
Район басейну річки Дніпро	5397,208	567,958	75,53	4076,511
Район басейну річки Дністер	425,967	137,554	39,90	169,961
Район басейну річки Дунай	788,25	31,095	29,96	236,160
Район басейну річки Південний Буг	250,38	39,416	89,87	225,017
Район басейну річки Дон	1152,47	111,266	129,90	1497,059
Район басейну річки Вісла	73,512	68,332	39,90	29,331
Район басейну річок Криму			133,19	
Район басейну річок Причорномор'я	155,622	17,099	159,91	248,855
Район басейну річок Приазов'я	631,733	29,525	159,91	1010,204

Забрано з підземних джерел в територіальному розрізі та розрахунок можливих доходів у разі повної сплати рентних зборів:

Область	Забрано із підземних джерел, млн. м ³	Ставка рентної плати, гривень за 100 м ³	Можливий розрахунковий дохід, млн. грн.
Вінницька	15,354	106,46	16,346
Волинська	36,625	109,97	40,277
Дніпропетровська	89,582	93,29	83,571
Донецька	95,438	126,59	120,815
Житомирська	23,818	106,46	25,357
Закарпатська	17,908	69,95	12,527
Запорізька	43,526	106,46	46,338
Івано-Франківська	7,726	166,51	12,865
Київська	40,276	91,31	36,776
Кіровоградська	15,467	123,18	19,052
Львівська	151,304	96,63	146,205
Луганська	45,557	139,84	63,707
Миколаївська	11,648	139,84	16,289
Одеська	23,609	116,56	27,519
Полтавська	69,833	80,26	56,048
Рівненська	36,968	99,80	36,894
Сумська	41,003	91,41	37,481
Тернопільська	21,896	129,90	28,443
Харківська	27,913	99,86	27,874

Область	Забрано із підземних джерел, млн. м ³	Ставка рентної плати, гривень за 100 м ³	Можливий розрахунковий дохід, млн. грн.
Херсонська	46,138	99,86	46,073
Хмельницька	40,37	126,59	51,104
Черкаська	24,43	72,02	17,594
Чернівецька	7,088	116,56	8,262
Чернігівська	41,936	99,86	41,877
м. Київ	26,831	99,50	26,697

Таким чином загальна сума можливих доходів у разі повної сплати рентних зборів за використання поверхневих вод становить 5086,715 млн. грн., за використання підземних вод 1045,991 млн. грн. Загалом очікувані доходи за використання водних ресурсів України можуть становити 6132,706 млн. грн.

2.3. Вплив змін клімату на стан водозабезпеченості територій України

Стан водних ресурсів і водозабезпечення населення та галузей економіки України залишається однією з головних і актуальних загроз національної безпеки країни. Ця гострота обумовлена тим, що Україна належить до найменш забезпечених власними водними ресурсами країн Європи. За визначенням Європейської економічної комісії ООН, держава, водні ресурси якої не перевищують 1,7 тис. м³ на одну людину, вважається незабезпеченою водою. В Україні, питома величина місцевого стоку в маловодний рік у розрахунку на одного мешканця дорівнює 0,52 тис. м³, а з урахуванням транзитного стоку – 1,2 тис. м³ (Франції – 3,5 тис. м³, у Великій Британії – 5 тис. м³, Польщі – 1,4 тис. м³). Тому, досягнення належного (прийняттого) рівня водної безпеки України є головною ціллю національної водної політики України, а головним інструментом досягнення водної безпеки має стати інтегроване управління водними ресурсами за басейновим принципом, шляхом впровадження заходів обґрунтованих у планах управління річковими басейнами.

Тільки в останні роки розроблено наукові засади «Стратегії зрошення і дренажу в Україні на період до 2030 року» та Плану заходів з її реалізації, проект Концепції реформування галузі управління водними ресурсами, обґрунтовано пропозицію щодо необхідності розроблення Водної стратегії України, завдання розробки якої визначено Указом Президента України від 23 березня 2021 року №111/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 23 березня 2021 року «Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації», а також внесено ряд пропозицій на розгляд РНБО з питань безпеки водних ресурсів держави та забезпечення населення якісною питною водою в населених пунктах України, рішення якого введено в дію Указом Президента України від 13 серпня 2021 року № 357/2021 «Про стан водних ресурсів України»; розроблено та прийнято Верховною Радою основні положення Закону України «Про організації водокористувачів та стимулювання гідротехнічної меліорації земель».

В Україні щорічно для потреби водопостачання населення і галузей економіки забирається близько 9 км³ води, у тому числі близько 6 км³ – з поверхневих джерел, 2 км³ – з підземних джерел, до 1 км³ – морської. Такий об'єм водозбору сформувався в останні 2-3 роки і складає 32 % від рівня максимального водозбору (35 км³ в 1990 р.). Доступні для використання запаси поверхневих вод дуже нерівномірно розподілені по території країни. Більше половини водних ресурсів зосереджено в басейні Дунаю, де потреба у воді не перевищує п'ять відсотків. Водозабезпеченість місцевими водними ресурсами по окремих областях країни відрізняється майже в 60 разів: від 0,14 км³/рік у Херсонській області до 7,92 км³/рік – у Закарпатській.

В останні роки зменшення атмосферних опадів і стійке зростання температурного режиму на водозборах малих і середніх річок в межах території України, що спричинено змінами клімату, з одного боку не дає змоги акумулювати необхідну кількість водних ресурсів у водосховищах не лише для забезпечення екологічних, але й санітарних попусків, з іншого - суттєво впливає на формування річкового стоку. В середньому стік малих та середніх річок зменшився на 10-20%. Дослідженнями ІВПіМ НААН зафіксовано зменшення стоку малих і середніх річок: на півночі — на 10 - 20%, а на півдні — від 20 до 50 %. У 2019 році скид води через греблю Каховської ГЕС із Каховського водосховища у нижню течію Дніпра був на 11,2 км³/рік менший, ніж у середні багаторічні періоди (20% від середнього по водності року стоку Дніпра або майже 150% корисного об'єму Каховського водосховища).

За результатами досліджень НААН підвищення середньомісячної температури на 1°C підвищує потенційне сумарне випаровування на 9%. Сьогодні потенційне сумарне випаровування перевищує те, яке було три десятиліття тому, на 40-45 куб. км на рік. Внаслідок цього, незважаючи на зменшення водоспоживання - з 31 куб. км в 1991 році до 9 куб. км у 2021 р. загальний обсяг води, що вилучається з території України на 20-25 км³ більше порівняно з 1990 роком.

Якщо кліматичні зміни будуть відбуватись такими темпами і надалі, то обсяги додаткового відбору (вилучення) води з території України через зростання сумарного випаровування будуть постійно збільшуватись і їх величина у 2050 році порівняно з 1990 р. зросте на 80 км³. Таке зменшення обсягів водонадходження спричинить подальше зневоднення території України і відповідно зменшення доступних до використання запасів повеневих та підземних вод. Ці розрахунки співпадають і з даними наукових установ НАН України, щодо стану водних ресурсів України на основі моделі «клімат-стік» на період 2030-2040 рр., водні ресурси степової зони можуть знизитись на 40-50%, а на решті території на 24-40%.

Зміни клімату негативно впливають не тільки на стан поверхневих водних ресурсів, але й на підземні води. Насамперед це зумовлено зменшенням, а в багатьох випадках і припиненням інфільтраційного живлення внаслідок прогресуючого зростання сумарного випаровування. Зафіксоване в останні 6-8 років помітне зниження рівнів ґрунтових вод, що проявилось у пересиханні шахтних колодязів у багатьох населених пунктах зони Лісостепу та навіть Полісся, істотному переосушенні меліорованих земель, особливо

торфовищ, може розглядатись як індикатор негативного впливу змін клімату на обсяг ресурсів ґрунтових вод.

Одним із основних пов'язаних із кліматичними змінами негативних факторів для вітчизняного сільського господарства є погіршення умов забезпечення вологою, яка є головним лімітуючим чинником, що обмежує рівень продуктивності рослинництва, знижує ефективність хіміко-техногенних ресурсів та в цілому конкурентоспроможність аграрного сектору економіки держави. Порівняно з 1961–1990 рр. нині території із значним дефіцитом природного вологозабезпечення збільшились на 7% і охоплюють понад 29,5 % площ або 11,6 млн га орних земель України. Територія з надмірним та достатнім атмосферним зволоженням навпаки зменшилась на 10% і займає лише 22,5% або 7,6 млн га ріллі. На середньострокову та довгострокову перспективи існує висока імовірність збільшення площ ріллі з недостатнім рівнем зволоження до 20 млн га (70%) і 25 млн га (80%) відповідно з одночасним зменшенням площ орних земель з достатнім зволоженням до 6 і 2 млн га. Отже, внаслідок змін клімату в Україні відбувається вкрай негативний за наслідками процес погіршення умов сумарного вологозабезпечення в результаті якого у зоні Полісся зникли території надлишкового зволоження та посилюються процеси опустелювання південних регіонів. Тому для запобігання та пом'якшення негативних проявів змін клімату на аграрне виробництво актуальним є адаптація існуючих та наукове обґрунтування нових технологій і систем використання сільськогосподарських земель, зокрема у зонах зрошення і осушення.

Одним із шляхів вирішення проблеми покращення водозабезпеченості регіонів України в умовах стійких кліматичних змін є відновлення водорегулюючої ролі Полісся та залучення водних ресурсів Дунаю. При цьому залучення до використання вод річки Дунай покращить водно-екологічну ситуацію у південному регіоні України, зокрема в Одеській і Миколаївській областях, та дасть змогу забезпечити прогнозовану додаткову потребу води для зрошення та с/г водопостачання у обсязі від 1,5 до 10 куб. км.

До загальної проблеми водокористування додаються інші питання, що потребують нагального наукового супроводу, як сільське водопостачання та захист територій і виробництва від шкідливої дії вод (в першу чергу посух та паводків).

Сьогодні в Україні лише близько 20 % населених пунктів від їх загальної кількості мають побудовані за проектами системи питного водопостачання. Переважно на Півдні України налічується понад 1300 сіл з населенням понад 960 тис. чол., які через природні та техногенні причини частково або повністю користуються привізною та неякісною питною водою. Основною проблемою використання міських населених пунктів є висока зношеність водопровідних мереж, що спричиняє значні втрати води при її транспортуванні.

Окрім того у зв'язку з російською військовою агресією проти України на сьогоднішній день виникло цілий ряд нових загроз та викликів водній безпеці держави.

Такий стан справ вимагає від центральних органів виконавчої влади, що відповідають за формування та реалізацію державної політики у сфері водного господарства і меліорації земель, забезпечення продовольчої безпеки держави, терміново

сформувані нові підходи та розробити заходи мінімізації ризиків погіршення умов водної безпеки в умовах російсько-української війни.

Узагальнюючи вищевикладене досягнення доброго стану водної безпеки України стане можливим за умови:

- включення до Плану відновлення України окремого напрямку «Водна безпека України» з реалізацією в його складі проектів з підвищення водозабезпечення України шляхом залучення водних ресурсів р. Дунай і з відновлення водоакumuлюючої та водорегулюючої здатності Українського Полісся;

- законодавчо закріпити відповідальність за впровадження Планів управління річковим басейном та досягнення «доброго» стану районів річкових басейнів;

- розробити та впровадити ефективні економічні механізми управління водними ресурсами та стимулювання сталого водокористування, зокрема, в частині залучення коштів для створення планів управління річковими басейнами (ПУРБ).

- розробити заходи мінімізації ризиків погіршення умов водної безпеки в умовах збройної агресії російської федерації проти України;

- розробити схеми покращення водозабезпечення маловодних регіонів України в умовах трансформації економіки та впливу змін клімату;

- розробити науково-методичні засади удосконалення критеріїв та індикаторів стану національної та секторальних складових водної безпеки, організації та впровадження індикаторів моніторингу здійснення ефективного управління водними ресурсами;

- сформувані міжгалузеву загальнодержавну програму наукових досліджень «Водна безпека України в умовах змін клімату».

Очікуваними результатами реалізації вищезазначених заходів стане законодавча урегульованість щодо покращення ефективності цілісної державної водної політики та інституційного механізму її формування і реалізації. Окрім того Україна сьогодні є кандидатом в члени ЄС і подальші кроки до повноцінного членства будуть також залежати від адаптації законодавства та нормативних актів в галузі водного господарства до принципів закладених у Європейській Водній Рамковій Директиві, а забезпечення прийнятного рівня водної безпеки держави буде однією із вимог до її членства. Це також дозволить врегулювати невирішені на сьогодні й інші питання: законодавче закріплення бюджетного розподілу на відновлення водних ресурсів; впровадження інструментів інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом відповідно до вимог Водної Рамкової Директиви, розробка та впровадження ефективних економічних механізмів управління водними ресурсами та стимулювання сталого водокористування, покращення водозабезпечення маловодних регіонів України в умовах трансформації економіки та впливу змін клімату, створення сприятливих умов для розвитку економіки держави та вирішення проблем водозабезпечення територій і населення для післявоєнної відбудови.

2.4. Оцінка ефективності управління водними ресурсами

За останні 30 років кількість населення України та виробництво товарів і послуг значно скоротилися, що призвело до істотного зниження як водоспоживання, так і скидання стічних вод об'єктами господарювання. Проте відповідного очікуваного покращення якості водних ресурсів не спостерігається. Зростає забруднення та посилюється виснаження водних ресурсів, деградація водних екосистем, що додатково обтяжуються змінами клімату. Погіршення якісного складу вод, зменшення видового різноманіття, бурхливий розвиток стійких до забруднення гідробіонтів та посилення евтрофікації водних об'єктів стало повсюдним. Значний негативний вплив на водні об'єкти має дифузне забруднення з сільськогосподарських і урбанізованих територій, а також з площ, зайнятих відходами промислового виробництва та сміттєзвалищами. Вразливими до забруднення залишаються підземні та прибережні води, особливо в регіонах інтенсивного видобування корисних копалин та неконтрольованого використання мінеральних добрив і пестицидів. Зростає загроза забруднення транскордонних водотоків та морського середовища.

Водоемність ВВП України залишається надзвичайно високою - в декілька разів вище в порівнянні з розвиненими країнами Європи.

Посилюються проблеми із забезпеченням населення якісною питною водою, доступом до водних об'єктів, неналежним контролем та виснажливим використанням водних ресурсів.

Інфраструктура водогосподарського комплексу застаріла, потребує невідкладних заходів з оновлення, реконструкції та модернізації, сталого фінансування, зокрема, шляхом залучення інвестицій, в тому числі на розвиток гідромеліоративного комплексу та систем протипаводкового захисту.

Існуюча система управління водними ресурсами є неефективною через невирішеність та нерегульованість цілого ряду питань, а саме через відсутність:

- цілісної державної водної політики та єдиного уповноваженого органу відповідального за її формування та реалізацію,
- розмежування функцій управління водними ресурсами та надання послуг екосистемного водокористування (далі «Послуги»);
- повноважень існуючих басейнових рад щодо здійснення ними інтегрованого управління водними ресурсами;
- повноцінного залучення водокористувачів до управління водними ресурсами на всіх рівнях, тощо.

Сучасне державне управління водними ресурсами не відповідає вимогам щодо виконання Цілей сталого розвитку ООН, досягнення належного стану водної безпеки, зокрема Протоколу «Вода і здоров'я» та знаходиться у початковій стадії щодо набуття відповідності з положеннями низки директив ЄС, зокрема Рамкової Водної Директиви.

Управління водними ресурсами здійснюється за адміністративно-територіальним принципом без врахування основних природних факторів формування та взаємозв'язку водних (поверхневих, підземних, прибережних та морських) ресурсів у межах річкових басейнів.

Повноваження існуючих басейнових управлінь водних ресурсів визначені виключно в межах повноважень Держводагентства та не дозволяють повноцінно перейти до інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом із залученням всіх заінтересованих сторін, включно з громадськістю. Створені при цих управліннях Басейнові ради (далі – БР) мають виключно дорадчий характер і практично не впливають на прийняття рішень в сфері управління водними ресурсами відповідних басейнів, що виключає врахування державними органами управління економічних та природоохоронних інтересів заінтересованих сторін.

Управління прибережними та морськими водами потребує вдосконалення та інституційного посилення.

Моніторинг вод потребує приведення до європейських вимог.

В Україні відсутні ефективні економічні механізми управління водними ресурсами та стимулювання впровадження екосистемного підходу до будь-якого виду природокористування, зокрема водокористування.

Впровадження системи управління водними ресурсами за басейновим принципом та створення відповідної організаційної структури за європейською моделлю управління та кращими світовими практиками, повинні сприяти забезпеченню водної безпеки держави, як обов'язкової передумови її сталого розвитку, шляхом:

- запобігання погіршенню якості поверхневих, підземних вод та морських вод та досягнення їх «доброго» стану;
- зупинення деградації водних екосистем та їх відновлення;
- усунення проблеми недостатнього водозабезпечення населення якісною водою у необхідній кількості, особливо у періоди маловоддя.

Існуюче управління водними ресурсами має, в основному, адміністративно-територіальну спрямованість і, незважаючи на створення басейнових управлінь, здійснюється на рівні адміністративних одиниць: областей, районів або міжрегіональної чи міжрайонної взаємодії складових водогосподарського комплексу, без врахування основних природних факторів формування та взаємозв'язку водних (поверхневих та підземних) ресурсів в межах річкового басейну – водозбірної території та необхідності переходу до управління, в т.ч. планування, на рівні річкового басейну.

Поєднання функцій ЦОВВ та господарських в існуючій організаційній структурі, паралельне існування двох організаційних структур (басейнової та адміністративно-територіальної) посилює неефективність управління, дублювання і неналежне виконання функцій, розпорошення обмежених ресурсів (кадрових, фінансових, матеріально-технічних і інших), несвоєчасне і неадекватне реагування на ускладнення старих та виникнення нових проблем управління (розподіл водних ресурсів, зміна клімату, військовий конфлікт). Реформування організаційної структури потребує організаційно-інституціональних змін щодо визначення, упорядкування та чіткого розподілу сфер діяльності, основних функцій та компетенцій між різними рівнями та структурами системи управління водними ресурсами.

Інституційна структура і система управління у межах басейнів річок вимагає відповідного і належного організаційно-інституційного подальшого реформування за

басейновим принципом і впровадження європейської моделі управління та кращих світових практик.

Потреба в реформуванні структури управління водогосподарським комплексом додатково викликана:

- необхідністю урахування інтересів усіх сторін, у тому числі і кінцевих споживачів води;
- погіршенням якості поверхневих та підземних вод;
- прогресуючою деградацією водних екосистем;
- прогресуючими змінами клімату (темпи зростання середньорічної температури та інтенсивності екстремальних погодних явищ в Україні вищі, ніж в інших східноєвропейських країнах) на фоні практично беззмінної кількості опадів за значного погіршення режиму їх випадання (у вигляді зливових дощів), що зумовлює додаткові ускладнення процесу управління паводками та вимагає додаткових заходів з покращення природного вологозабезпечення;
- недосконалістю існуючої, практично незмінної з радянських часів системи управління водними ресурсами та меліорацією земель, для якої притаманні високий ступінь централізації, практично повна відстороненість водокористувачів від управління та формування тарифів на послуги з подачі води, недостатній рівень фінансування через відсутність коштів у державному бюджеті за одночасної неможливості залучення інвестицій;
- необхідністю впровадження інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом, відповідно до найкращих європейських норм та практик;
- загостренням проблеми водозабезпечення населення якісною водою у необхідній кількості, особливо у періоди маловоддя.

До викликів пов'язаних зі зміною клімату та війною, додаються також економічні проблеми, а саме: відсутність ефективних економічних механізмів управління водними ресурсами та стимулювання сталого водокористування; недостатнє розуміння суспільством наявних водних проблем; недостатня інформованість та низький рівень участі водокористувачів в управлінні водними ресурсами; низька екологічна культура населення та управлінців.

Тому необхідним є продовження державою інституційного реформування структури управління водними ресурсами, що забезпечить координований розвиток і стале управління водними, земельними і іншими, пов'язаними з ними, ресурсами у межах басейнів річок, а також досягнення максимального соціально-екологічного благополуччя на справедливій основі, з урахуванням інтересів усіх водокористувачів.

3. КОНЦЕПЦІЯ РЕФОРМУВАННЯ СФЕРИ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ

Метою Концепції є реформування управління водними ресурсами для досягнення «доброго» стану вод шляхом створення законодавчих та інституційних засад впровадження інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом шляхом рівноправного залучення всіх заінтересованих сторін до процесу управління на основі принципів: «забруднювач платить», «користувач платить», «вода платить за воду в басейні».

Реалізація Концепції здійснюється трьома етапами. На першому етапі здійснюються заходи щодо:

Законодавчого визнання, що найвищим пріоритетом управління водними ресурсами є задоволення базових потреб життєдіяльності громадян України та сталого функціонування водних екосистем; вода має соціальну, екологічну і економічну цінність, а умови водокористування мають бути оптимальними з точки зору забезпечення справедливого сталого соціального та економічного розвитку;

Визначення цілей комплексної водної політики України на екосистемних засадах та здійснення перегляду та зміни повноважень центральних органів виконавчої влади щодо їх участі у формуванні та реалізації державної водної політики, зокрема обґрунтування доцільності створення Національної водної ради;

Забезпечення нормативно-правових засад організації та функціонування системи державного моніторингу вод, моніторингу довкілля у частині моніторингу меліорованих земель;

Завершення доопрацювання нормативно-правових положень утворення, функціонування та взаємодії басейнових управлінь водних ресурсів, басейнових рад та органів виконавчої влади всіх рівнів для встановлених законодавством районів річкових басейнів;

Створення нормативно-правових засад утворення та функціонування «Фонду сталого розвитку водного сектору» як фінансово-економічного інструменту Національної водної ради та басейнових рад, визначення джерел його наповнення та напрямків використання коштів;

Проведення інвентаризації та аудиту об'єктів інфраструктури водного сектору та використання водних ресурсів;

Обґрунтування доцільності та засад утворення Суб'єкта господарювання і передачі в його управління об'єктів інфраструктури, що знаходяться у державній та комунальній власності, зокрема шляхом реалізації пілотних проектів;

Розробка нормативно-правових засад управління інженерною інфраструктурою водного господарства в умовах децентралізації та створення організацій (об'єднань) водокористувачів;

Розроблення концептуальних засад інформаційно-аналітичної системи управління водним сектором;

Розробка нормативно-правових засад управління інженерною інфраструктурою водного господарства в умовах децентралізації та створення організацій (об'єднань) водокористувачів (далі – ОВК), включаючи особливості та порядок застосування інструментів державно-приватного партнерства (далі – ДПП);

Дослідження та визначення економічних, екологічних та соціальних критеріїв для обґрунтування економічно обґрунтованих та соціально прийнятних рівнів тарифів при наданні Послуг.

На другому етапі передбачається завершення остаточного розмежування повноважень ЦОВВ щодо їх участі у формуванні та реалізації державної водної політики та початок роботи Національної водної ради при Кабінеті Міністрів України з поступовим наданням їй управлінських функцій.

Завершення підготовки змін до чинного законодавства з метою розширення повноважень басейнових рад з поступовим наданням їм управлінських функцій.

Здійснення заходів (законодавчих і організаційних) щодо формування та залучення ОВК і територіальних громад до управління водними ресурсами зокрема шляхом реалізації пілотних та (або) інвестиційних проектів;

Здійснення інфраструктурних проектів відновлення водних ресурсів та оздоровлення водних екосистем шляхом розвитку та інноваційного оновлення водогосподарського комплексу за рахунок фінансування Фонду та з інших не заборонених законодавством джерел;

Запровадження прозорої та соціально прийнятної системи формування тарифів у практику надання Послуг. Забезпечення умов сталого функціонування Суб'єкта господарювання з метою ефективного управління об'єктами інфраструктури. Залучення ОВК та третіх сторін до управління майновими комплексами водогосподарської інфраструктури на засадах ДПП;

Забезпечення функціонування державної системи моніторингу вод та моніторингу довкілля [у частині моніторингу меліорованих земель].

Створення інформаційно-аналітичної системи управління водним сектором.

На третьому етапі здійснюється забезпечення сталого функціонування Національної водної ради, Фонду, басейнових рад, басейнових управлінь водними ресурсами, ОВК та їх ефективної взаємодії.

Прискорена реалізація інфраструктурних ресурсощадливих проектів, спрямованих на відновлення та оздоровлення водних ресурсів на засадах сталого розвитку водного сектору.

Надання своєчасних та якісних Послуг на ринкових засадах з широким залученням ОВК та третіх сторін до управління майновими комплексами водогосподарської інфраструктури на засадах ДПП.

Забезпечення доступу всіх заінтересованих сторін до повноцінної, вичерпної та неупередженої інформації про якісний та кількісний стан водних ресурсів, стан водних екосистем та іншої інформації національного та територіального та об'єктного рівнів.

Перегляд інформаційних потреб управління водним сектором на основі реалізації планів управління річковими басейнами та оновлення стратегічних засад здійснення

державної системи моніторингу вод та моніторингу довкілля у частині моніторингу меліорованих земель.

Забезпечення сталого функціонування інформаційно-аналітичної системи управління водним сектором.

Внесення змін до законодавства України щодо утворення Національної водної ради з метою забезпечення координації дій відповідних ЦОВВ та місцевих органів влади, підприємств, установ та організацій, заінтересованих у використанні водних ресурсів, а також надання Національній водній Раді функцій незалежного регулювання у сфері надання Послуг.

Реформування сфери управління водними ресурсами, що включає, реформування ЦОВВ, бюджетних установ та організацій, що належать до сфери їх управління.

Розроблення проекту Закону України «Про організації водокористувачів» як самоврядних неприбуткових організацій, зокрема з надання послуг зі зрошення та дренажу, внесення змін і доповнень до чинного законодавства в частині прав власності на внутрішньогосподарські мережі та їх передачі до організаціям водокористувачів для управління, експлуатації та технічного обслуговування.

Для підсилення фінансово-економічних можливостей функціонування Національної Водної Ради та сталої діяльності басейнових рад створюється Фонд, визначаються джерела його наповнення та пріоритетні напрями спрямування коштів, зокрема можливість зарахування до Фонду рентної плати за спеціальне використання водних ресурсів та отримання фінансових внесків та цільових грантів від національних, міжнародних урядових, міжнародних неурядових та приватних фінансових організацій.

Для кожного річкового басейну (суббасейну) передбачається проведення соціально-економічних тарифних досліджень та визначення економічно обґрунтованих та соціально прийнятних рівні тарифів на Послуги.

В рамках подальшого юридичного відокремлення функцій управління передбачається, що Суб'єкт господарювання здійснить передання об'єктів державної власності, що знаходяться в його управлінні, відповідним третім сторонам (включаючи ОВК) у встановленому діючим законодавством порядку в управління (або концесію) зокрема на підставі угод про ДПП. При цьому виключається можливість приватизації об'єктів державної власності.

Вирішується питання доцільної приналежності об'єктів захисної інфраструктури водосховищ, зокрема водосховищ гідроелектростанцій Дніпровського каскаду, з належним урахуванням комплексного призначення таких водосховищ та (або) відповідної компенсації витрат на перекидання води відповідних річкових притоків до відповідних водосховищ, берегоукріплення, захисту підземних вод.

Забезпечення доступу всіх заінтересованих сторін до повноцінної, вичерпної та неупередженої інформації про якісний та кількісний стан водних ресурсів, стан водних екосистем та іншої інформації національного, басейнового та об'єктного рівнів, уніфікованої з вимогами ЄС, шляхом створення та забезпечення функціонування аналітично-інформаційної системи управління водним сектором.

Реалізація Концепції дасть можливість:

забезпечити водну безпеку держави як обов'язкової передумови її сталого розвитку;
впровадити нормативно-правові та інституційні механізми для ефективного забезпечення інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом;

забезпечити збереження, реконструкцію, модернізацію та стале функціонування існуючих об'єктів водогосподарської інфраструктури державної форми власності,

забезпечити безперервність та достатність надання якісних Послуг;

забезпечити умови для здійснення на об'єктах водогосподарської інфраструктури заходів з підвищення енергоефективності та зменшення втрат води при її транспортуванні;

забезпечити встановлення економічно обґрунтованих та соціально прийнятних тарифів на Послуги;

створити організаційні передумови для впровадження ринкових засад господарювання в сфері надання Послуг та забезпечити сталий розвиток у цій сфері і зменшити навантаження на Державний бюджет України;

забезпечити розвиток та функціонування меліоративних систем, поліпшити стан використання зрошуваних та осушених угідь для зменшення залежності вирощування сільськогосподарських культур від несприятливих погодних умов, забезпечення продовольчої безпеки та нарощення експортного потенціалу країни на основі інноваційних технологій та практик;

сконцентрувати фінансові ресурси для вирішення першочергових проблем у межах районів річкових басейнів;

забезпечити прийнятні умови у новостворюваних інституційних структурах для інвестування з боку міжнародних донорів та приватних інвесторів;

досягнути додаткових переваг у результаті виконання пілотних проектів на місцевому рівні, а саме в: збереженні суб'єктів оподаткування; започаткуванні та реалізації нових інвестиційних проектів на місцевому рівні; створенні нових робочих місць; підвищенні прогнозованості та продуктивності сільськогосподарського виробництва і, в остаточному підсумку, розширенні місцевої бази оподаткування;

створити умови для виконання принаймні двох пілотних проектів відновлення та модернізації водогосподарських систем спільно з міжнародними фінансовими організаціями з перспективою переходу до інноваційних технологій;

сприяти створенню умов для широкого застосування інструментів ДПП у водогосподарському секторі;

створити умови та організаційні структури для широкого залучення інвестиційних та (або) кредитних ресурсів для виконання на об'єктах інфраструктури водогосподарського сектору заходів з їх відновлення, модернізації та подальшого розвитку;

започаткувати створення сприятливого середовища для ведення бізнесу, розвитку малого і середнього підприємництва, забезпечити прозорість процедури спеціального водокористування;

забезпечити прозорість процесу реформування управління водним сектором та гарантувати участь широких верств населення та територіальних громад у процесах прийняття рішень планів управління річковими басейнами та вибору форм господарювання у водному секторі.

4. ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ВОДОПОСТАЧАННЯ/ВОДОВІДВЕДЕННЯ В УКРАЇНІ

4.1 Основні закони, що регламентують діяльність у сфері централізованого водопостачання/водовідведення

У 2002 році галузь водопровідно-каналізаційного господарства була унормована окремим законом. Це дозволило визначити наступні основні положення, а саме, що централізоване водопостачання/водовідведення є:

- ✧ окремою сферою правового регулювання;
- ✧ діяльністю з надання послуг із забезпечення питною водою та відведення стічних вод;
- ✧ однією з найважливіших галузей економіки, яка включає економічні відносини, що виникають в процесі виробництва, транспортування та постачання питної води споживачам, збирання, транспортування та очищення стічних вод від споживачів, збуту та споживання питної води та послуг із використанням виробничих та інших майнових об'єктів;
- ✧ сферою діяльності суб'єктів природних монополій, переважно комунальної форми власності.

Основним законодавчим документом, який визначає нормативно-правові відносини у сфері водопостачання/водовідведення, є Закон України *«Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення»* (прийнятий Верховною Радою України у 2002 р.; у 2017 р. до його назва було додано слово «водовідведення»). На даний час у Закон внесено 17 змін (останні у грудні 2022 р.).

У Законі окремими статтями визначені правові, економічні та організаційні засади функціонування систем водопостачання/водовідведення, принципи державної політики у цій сфері, повноваження центральних органів виконавчої влади, правила господарської діяльності, права і обов'язки споживачів послуг та підприємств, що надають ці послуги тощо. Закон також вміщує принципи нормування якості води та її раціонального використання, економічні механізми оплати наданих послуг, моніторингу, обліку і контролю, санітарної охорони об'єктів та інші положення, що стосуються регулювання відносин у цій сфері. Враховуючи, що об'єкти водопостачання/водовідведення відносяться до критичної інфраструктури і мають стратегічне значення, до Закону включені спеціальні норми прямої дії щодо заборони відключення складових систем централізованого водопостачання/водовідведення від енерго-, газо- і теплопостачання та щодо обмеження (припинення) питного водопостачання до рівня екологічної броні споживачам (крім населення).

За структурою Закон *«Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення»* складається з XII розділів та 49 статей. Розділ I стосується загальних положень і, серед іншого, включає визначення таких основних термінів, як питна вода, виробництво питної води, системи централізованого (нецентралізованого) водопостачання та

водовідведення, технологічні нормативи питної води та ін., які застосовуються у нормативно-правових актах сфери водопостачання/водовідведення.

Розділи II і III вміщують положення щодо державної політики та управління у цій сфері, що реалізуються на принципах пріоритетності питного водопостачання перед іншими видами спеціального водокористування; гарантованого першочергового забезпечення питною водою населення для власних потреб; раціонального використання питної води; обґрунтованого нормування якості питної води, нормативів її споживання, формування тарифів на послуги централізованого водопостачання/водовідведення та ін.

Розділ IV стосується господарської діяльності у сфері водопостачання/водовідведення, зокрема таких питань, як форми власності, види господарської діяльності, спеціальне водокористування, ліцензування, інвестиційна діяльність; права і обов'язки підприємств, що надають послуги, та споживачів цих послуг, заходи щодо забезпечення питною водою у надзвичайних ситуаціях тощо. Розділ V стосується нормативів питного водопостачання, технологічних нормативів використання питної води, екологічні нормативи якості води джерел питного водопостачання, технічні умов у сфері питної води та питного водопостачання.

У розділі VI коротко наведено економічний механізм у сфері питного водопостачання, яким визначено, що за надання послуг з питного водопостачання споживач вносить плату за нормами і тарифами, що регулюються у встановленому законодавством порядку. Тарифи на надання послуг з питного водопостачання розраховуються на підставі галузевих нормативів витрат і повинні повністю відшкодовувати експлуатаційні витрати та забезпечувати надійну роботу об'єктів централізованого питного водопостачання і водовідведення.

У розділі VII досить широко висвітлено питання щодо зон санітарної охорони, що фактично дублює постанову КМУ «Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів (від 18.12.1998, №2024 зі змінами).

Розділ VIII стосується державного моніторингу, призначеного для систематизації даних про джерела питного водопостачання, кількість і якість питної води, обсягів її використання та скидання стічних вод, споживачів питної води та підприємства питного водопостачання; розділ IX унормовує питання державного, виробничого та громадського контролю у сфері питного водопостачання. Останні розділи (X, XI та XII) стосуються відповідно питань відповідальності за порушення законодавства у сфері питного водопостачання, міжнародних відносин та прикінцевих положень.

Слід зазначити, що відповідно до цього Закону у централізованих системах водопостачання передбачено виключно подачу питної води (термін «технічна вода» взагалі відсутній). Що стосується питання подачі води з відхиленнями від встановлених нормативів, то Закон, по-перше, вимагає від органів місцевого самоврядування здійснювати інформування про подібні випадки та вживати заходів, спрямованих на відвернення загрози здоров'ю людей (ст. 9), по-друге, дає право споживачам на відшкодування збитків, завданих внаслідок постачання неякісної води (ст. 22), та

встановлює відповідальність осіб, винних в постачанні неякісної води (ст. 46)

Варто зауважити, що через той факт, що цей закон спочатку стосувався тільки сфери питного водопостачання (хоча термін «водовідведення» у ньому використовувався), у назвах всіх його розділів про водовідведення не згадується, лише в тексті окремих статей є посилання і на водовідведення.

У січні 2023 р. був прийнятий Закон «Про водовідведення та очищення стічних вод» (від 12.01.2023, №2887-IX), але остаточне набрання чинності цього закону відбудеться 07.08.2023 р. Хоча цей Закон орієнтований на зближення і гармонізацію законодавства України з європейським і, перш за все, Директивою 91/271/ЄЕС «Про очистку міських стічних вод», його впровадження потребує підготовки цілої низки документів (перелік представлений у додатку А), які вочевидь у встановлені Законом строки виконані не будуть, тим більше зважаючи на воєнний стан. Але без цього можливості його застосування досить обмежені.

Іншим важливим документом є Закон України «Про житлово-комунальні послуги» (його оновлена редакція була прийнята у 2018 р., а протягом 2018-2023 рр. внесені деякі зміни), який регулює відносини у сфері житлово-комунальних послуг, зокрема з централізованого водопостачання/водовідведення. У Законі визначені повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування, права та обов'язки суб'єктів правовідносин у цій сфері, порядок формування тарифів та оплати за житлово-комунальні послуги, вимоги до надання цих послуг, їх комерційний облік тощо. Закон також містить норму прямої дії, згідно якої виконавець комунальних послуг має право припинити їх надання при несплаті або оплаті не в повному обсязі, крім випадків, коли якість та кількість послуг не відповідають умовам договору. Однак, варто зазначити, що ця норма суперечить нормі прямої заборони обмеження (припинення) питного водопостачання населення згідно Закону України «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення».

Закон України «Про природні монополії» (прийнятий у 2000 р., зі змінами протягом 2003-2022 рр.) стосується питань забезпечення ефективного функціонування ринків природних монополій на основі збалансованого інтересу суспільства, суб'єктів природних монополій і споживачів їх товарів, та визначає правові, економічні і організаційні засади державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій, до яких відносяться і централізоване водопостачання/водовідведення. Державне регулювання діяльності суб'єктів природних монополій, визначених у цьому Законі, здійснюється відповідними національними комісіями, які функціонують за нормами, встановленими законом.

У випадках, якщо це передбачено законодавством, державне регулювання діяльності суб'єктів природних монополій може здійснюватися органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. До предмету державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій відносяться ціни (тарифи) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій; доступ споживачів до таких товарів;

інші умови здійснення підприємницької діяльності у випадках, передбачених законодавством.

Закон України «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг» (прийнятий у 2010 р., зі змінами протягом 2011-2022 рр.) стосується питань регулювання діяльності суб'єктів природних монополій і визначає правові засади державного регулювання у сфері комунальних послуг, зокрема, у сфері централізованого водопостачання/водовідведення. Законом встановлено, що органом державного регулювання у сфері комунальних послуг є національна комісія, порядок організації діяльності якої регламентується Законом України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг». Цим Законом визначені завдання, принципи діяльності та повноваження державного регулятора, засоби регуляторного впливу на суб'єктів природних монополій, положення щодо державного нагляду за ринком комунальних послуг та ін. До головних повноважень національної комісії віднесено: ліцензування господарської діяльності; розроблення і затвердження ліцензійних умов та порядку контролю за їх дотриманням; розроблення порядків (методик) формування тарифів і встановлення тарифів на комунальні послуги суб'єктам природних монополій та суб'єктам господарювання на суміжних ринках; здійснення нагляду (контролю) за діяльністю суб'єктів природних монополій та застосування відповідних санкцій за порушення ними умов і правил провадження відповідних видів господарської діяльності.

Державний регулятор також здійснює постійний моніторинг та проводить аналіз ситуації на ринках, що перебувають у стані природних монополій; вживає заходи щодо обмеження монополізму, регулювання умов провадження господарської діяльності; сприяє розвитку конкуренції на суміжних ринках; здійснює контроль за цільовим використанням коштів (передбачених структурою тарифів) та виконанням суб'єктами природних монополій інвестиційних програм; у встановленому порядку визначає індивідуальні технологічні нормативи використання питної води; сприяє створенню рівних умов для діяльності суб'єктів природних монополій та суб'єктів господарювання на суміжних ринках тощо.

Закон України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» (прийнятий у 2016 р., зі змінами протягом 2017-2022 рр.) визначає правовий статус Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), її завдання, функції, повноваження та порядок їх здійснення. НКРЕКП (за Законом - Регулятор) створюється Кабінетом Міністрів України і є постійно діючим центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом. Такий статус Регулятора обумовлений його завданнями і повноваженнями, зокрема, особливостями організації, порядку діяльності і призначення його членів (або припинення ними повноважень), спеціальними процесуальними засадами діяльності та гарантії незалежності в прийнятті ним рішень у межах своїх повноважень тощо. Регулятор є колегіальним органом, що здійснює

державне регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг з метою досягнення балансу інтересів споживачів, суб'єктів господарювання і держави. До основних завдань Регулятора відносяться: забезпечення ефективного функціонування та розвитку ринків енергетики та комунальних послуг; захист прав споживачів послуг в енергетичній та комунальній сферах щодо отримання цих послуг належної якості в достатній кількості за обґрунтованими цінами; забезпечення інвестиційної привабливості для розвитку інфраструктури; реалізація цінової і тарифної політики; сприяння впровадженню заходів з енергоефективності та захисту навколишнього природного середовища; створення сприятливих умов для залучення інвестицій у розвиток ринків енергетики та комунальних послуг та ін.

У теперішній час ліцензіатами НКРЕКП є водоканали та інші підприємства, що надають послуги з централізованого водопостачання/водовідведення у населених пунктах з чисельністю понад 100 000 осіб (їх загальна кількість 44, вони забезпечують біля 80 % подачі всієї води в Україні). Інші водоканали є ліцензіатами ОДА, і тарифи для них встановлюються місцевими органами самоврядування.

Закон України *«Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів у сферах теплопостачання, водопостачання та водовідведення, що перебувають у комунальній власності»* (прийнятий у 2010 р., зі змінами протягом 2013-2022 рр.; назва Закону змінювалась у 2013 та 2019 рр.) визначає особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів у сферах теплопостачання, водопостачання та водовідведення, що перебувають у комунальній власності, особливості оренди та концесії таких об'єктів. Сфера дії цього Закону поширюється на відносини, які виникають у зв'язку передачею в оренду цілісних майнових комплексів підприємств, їхніх структурних підрозділів, що перебувають у комунальній власності.

Однак застосування цього закону на практиці створює ряд ризиків, які певною мірою стримують прихід великих міжнародних компаній (приміром, Suez, Veolia) на ринок концесій. Фактично в Україні лише невелика кількість водоканалів перебуває в концесії, зокрема Інфоксводоканал та Уманьводоканал.

Закон України *«Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання»* (прийнятий у 2017 р., зі змінами протягом 2018-2022 рр.) регулює відносини щодо комерційного обліку послуг з постачання теплової енергії, гарячої води, централізованого водопостачання; розподілу між споживачами обсягу спожитих комунальних послуг; встановлення, обслуговування, заміни вузлів обліку/приладів - розподілювачів теплової енергії; формування та надання споживачам рахунків на оплату комунальних послуг; забезпечення споживачів обліковою інформацією.

Розподіл обсягів комунальної послуги здійснюється за *«Методикою розподілу між споживачами обсягів спожитих у будівлі комунальних послуг»* (наказ Мінрегіону України від 22.11.2018, №315).

Окрім основних законів діяльність у сфері водопостачання/водовідведення в

Україні регламентується і іншими законами, зокрема:

✧ *«Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення»* - регулює суспільні відносини, які виникають у сфері забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя, визначає відповідні права і обов'язки державних органів, підприємств, установ, організацій та громадян, встановлює порядок організації державної санітарно-епідеміологічної служби і здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду в Україні;

✧ *«Про ліцензування видів господарської діяльності»* - регулює суспільні відносини у сфері ліцензування видів господарської діяльності, визначає виключний перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, встановлює уніфікований порядок їх ліцензування, нагляд і контроль у сфері ліцензування, відповідальність за порушення законодавства у сфері ліцензування видів господарської діяльності (безпосередньо ліцензійні умови провадження господарської діяльності з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення встановлені постановою НКРЕКП від 22.03.2017 № 307 з останніми змінами від 10.02.2021 №218);

✧ *«Про об'єкти підвищеної небезпеки»* - визначає правові, економічні, соціальні та організаційні основи діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки, і спрямований на захист життя і здоров'я людей та довкілля від шкідливого впливу аварій на цих об'єктах шляхом запобігання їх виникненню, обмеження (локалізації) розвитку і ліквідації наслідків;

✧ *«Про охорону навколишнього природного середовища»* та *«Про оцінку впливу на довкілля»* - стосуються охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище;

✧ *«Про метрологію та метрологічну діяльність»* - регулює відносини, що виникають в процесі провадження метрологічної діяльності;

✧ *«Про охорону праці»* - встановлює єдиний порядок організації охорони праці в Україні, визначає основні положення щодо реалізації конституційного права працівників на охорону їх життя і здоров'я у процесі трудової діяльності.

До нормативно-правових актів відносяться також програми розвитку різного рівня (державні, регіональні, міські та ін.). Цього питання стосується Закон *«Про державні цільові програми»* (прийнятий у 2004 р., зі змінами протягом 2012-2022 рр.). Державна цільова програма - це комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, які реалізуються з використанням коштів Державного бюджету України, узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням та охоплюють всю територію держави (або значну кількість її регіонів), мають довгостроковий період виконання і здійснюються центральними та місцевими органами виконавчої влади.

Найбільш масштабною у сфері водопостачання/водовідведення - Програма

«Питна вода України», яка діє протягом багато років і приймається на певний період часу. Останній варіант цієї програми «Питна вода України» на 2022-2026 роки» був прийнятий Верховною Радою України 15 лютого 2022 р. Однак, через російську військову агресію, розпочату 24 лютого 2022 р., ситуація в Україні кардинально змінилася, зокрема, і у сфері водопостачання/водовідведення, що викликало необхідність ґрунтовного перегляду вказаної Програми, насамперед, в частині запланованих до неї завдань, заходів, обсягів та шляхів їх фінансування.

Тому, була розроблена нова концепція Програми на 2022-2032 рр., метою якої є забезпечення гарантованих Конституцією України прав громадян на достатній життєвий рівень та екологічну безпеку шляхом забезпечення якісною питною водою в необхідних обсягах відповідно до встановлених нормативів її якості, забезпечення розвитку та реконструкції систем питного водопостачання та підтримку економічного розвитку України в цілому. При реалізації Програми передбачається втілення близько 1700 інфраструктурних проєктів в регіонах країни та відновлення об'єктів водопостачання/водовідведення, пошкоджених внаслідок російської агресії.

Для розв'язання проблем, серед яких першочергово необхідно відновити/відбудувати зруйновані об'єкти централізованого водопостачання, розглядаються три можливих варіанти фінансування заходів: *базовий* - виконання заходів коштом підприємств водопостачання - вважається нездійсненний; *традиційний* - пряме фінансування заходів з бюджетів всіх рівнів - вважається затратним; *комбінований* - комплексне використання системи механізмів стимулювання розвитку сфери питного водопостачання поєднане з бюджетним фінансуванням заходів Програми - вважається оптимальним.

Комбінований варіант для оптимізації бюджетних витрат передбачає диференціацію всіх проєктів Програми на дві категорії: проєкти, які мають фінансову окупність (потребують кредитних ресурсів) та проєкти, які мають економічну та соціальну доцільність, але не є фінансово окупними (потребують повного або часткового бюджетного фінансування). Щодо фінансування проєкти розділені наступним чином:

- з повним (100 %) фінансуванням з бюджету - лише проєкти, які не мають фінансової окупності та є важливими в соціальному плані;
- з частковим фінансуванням (в розмірі, необхідному для їх окупності) - проєкти, спрямовані на зменшення ресурсо- та енергоспоживання;
- проєкти, реалізація яких є фінансово окупною, будуть мати можливість отримати бюджетні гарантії по кредитах та компенсації відсоткової ставки.

Реалізацію Програми передбачається здійснити у два етапи: 2022-2025 рр. та 2026-2032 рр.

4.2 Нормативи якості води

Право на питну воду та її відповідну якість в Україні забезпечуються Законами

України: «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про питну воду та питне водопостачання», «Про житлово-комунальні послуги», а також Водним Кодексом України, Кодексом законів про надра.

Виробництво питної води та її якість регламентовані у спеціальному нормативному документі, а саме державних санітарних правилах і нормах - ДСанПіН 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» (наказ МОЗ України від 12.05.2010, №400 зі змінами, внесеними від 15.08.2011, №2675 та від 18.02.2022, №341). Після прийняття цього документу у тому ж році в Україні втратив чинність колишній радянській «ГОСТ 2874-82 «Вода питьевая. Гигиенические требования и контроль за качеством» (постанова МОЗ України від 19.07.2010, №26). В Україні існує також державний стандарт - ДСТУ 7525:2014 «Вода питна. Вимоги та методи контролювання якості» (наказ Мінекономрозвитку України від 23.10.2014, №1257), який має лише рекомендаційний характер.

ДСанПіН 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» (далі ДСанПіН 2.2.4-171-10) є обов'язковими для виконання органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності та підпорядкування, діяльність яких пов'язана з проектуванням, будівництвом та експлуатацією систем питного водопостачання, виробництвом та обігом питних вод, наглядом і контролем у сфері питного водопостачання населення, та громадянами. Цим документом встановлюються вимоги до безпечності та якості питної води, призначеної для споживання людиною, а також правила виробничого контролю та державного санітарно-епідеміологічного нагляду у сфері питного водопостачання. Він містить перелік і допустимі значення хімічних і біологічних показників, які зумовлюють епідеміологічну і радіологічну безпеку питної води та забезпечують високі органолептичні (естетичні) властивості.

За виконанням вимог ДСанПіН 2.2.4-171-10 здійснюється державний санітарно-епідеміологічний нагляд у порядку запобіжного та поточного нагляду, який реалізується через планові вибіркові перевірки дотримання санітарного законодавства на об'єктах водопостачання, а також позапланово залежно від санітарно-епідемічної ситуації.

У ДСанПіН 2.2.4-171-10 було встановлено вимоги для 76 показників якості води, введення яких передбачалось здійснити поетапно: з липня 2010 р. мав розпочатися контроль за 53 показниками, з січня 2015 р. - за 64 показниками, з січня 2020 р. – за всіма 76 показниками. Проте на кінець 2019 року стало очевидним, що частина нормативів не може бути виконана більшістю підприємств водопостачання переважно через об'єктивні причини. Тому, строки його остаточного введення в дію було відтерміновано на 1 січня 2022 р. (наказ МОЗ України від 24.12.2019, № 2675). До цього строку в Україні був розроблений оновлений проект державних санітарних правил і норм - ДСанПіН 2.2.4-171-22 «Гігієнічні вимоги до питної води, призначеної для

споживання людиною». Але в процесі його обговорення виявились принципові незбіжності поглядів на цей документ між його розробниками і підприємствами водопостачання (які саме і повинні дотримуватися встановлених вимог). Через російську агресію, що розпочалася у лютому 2022 року, процес обговорення призупинився і питання перебуває у невирішеному стані.

Найбільшу значимість у нормативному документу стосовно якості питної води має саме перелік і величини показників, що обмежуються на певному концентраційному рівні. Нижче зроблено стисле порівняння показників якості води для систем централізованого водопостачання за ДСанПіН 2.2.4-171-22 та Директивою ЄС 2020. Потрібно відзначити що в українському документі передбачена градація для різних типів питної води, зокрема, для водопровідної з поверхневих та підземних джерел; з трубчастих та шахтних колодязів, каптажів джерел, з місць розливу та бюветів. У Директиві ЄС окремого розділення за типами води немає, є лише поодинокі посилання для деяких показників, де зазначаються особливості їх застосування.

У ДСанПіН встановлено 8 мікробіологічних (з них 2 – визначаються за необхідності) та 2 паразитологічних показників, в той час як у Директиві ЄС в основній таблиці передбачені лише 2 показника (їх значення встановлені на тому рівні, що у ДСанПіН) і ще 3 – у індикаторних показниках.

У табл. 4.1. наведено порівняння показників основного хімічного складу питної води за вказаними вище документами. Слід зазначити, що таблиця показників у ДСанПіН розділена на дві частини, зокрема, санітарно-токсикологічні показники та фізико-хімічні показники, кожна з яких також розділена на неорганічні та органічні компоненти. У Директиві ЄС єдина таблиця – Хімічні параметри (без будь-якої градації). Що стосується загальної кількості показників, то їх у ДСанПіН - 46, Директиві ЄС – 34 (в ній, порівняно з попередньою директивою, додані 6 нових показників, небезпека наявності яких у питній воді доведена сучасними дослідженнями. Між кількісними значеннями окремих показників також існують розбіжності, причому як у бік збільшення, так і зменшення (для наочності ці показники виділені у таблиці голубим кольором).

Таблиця 4.1 – Порівняння показників ДСанПіН та Директиви ЄС

№	Показник	Од. виміру	ДСанПіН 2.2.4-171-22	Директиви ЄС 2020
Санітарно-токсикологічні показники				
1.	Алюміній**	мг/л	≤ 0,2	0,2
2.	Берилій*	мг/л	≤ 0,0002	
3.	Бор**	мг/л	≤ 0,5	1,5
4.	Бромати	мг/л	≤ 0,01	0,01
5.	Кадмій**	мг/л	≤ 0,001	0,005
6.	Кобальт**	мг/л	≤ 0,1	
7.	Кремній**	мг/л	≤ 10	

№	Показник	Од. виміру	ДСанПіН 2.2.4-171-22	Директиви ЄС 2020
8.	Миш'як**	мг/л	≤ 0,01	0,01
9.	Молибден**	мг/л	≤ 0,07	
10.	Натрій**	мг/л	≤ 200	
11.	Нікель	мг/л	≤ 0,02	0,02
12.	Нітрати (за NO ₃)	мг/л	≤ 50	50
13.	Нітрити**	мг/л	≤ 0,5	0,5
14.	Ртуть*	мг/л	≤ 0,0005	0,001
15.	Свинець**	мг/л	≤ 0,01	0,005
16.	Селен**	мг/л	≤ 0,01	0,020
17.	Стронцій**	мг/л	≤ 7,0	
18.	Сурма (стибій)**	мг/л	≤ 0,005	0,005
19.	Фториди**	мг/л	0,7-1,5	1,5
20.	Хлорати	мг/л	≤ 0,7	0,25
21.	Хлорити	мг/л	≤ 0,7	0,25
22.	Хром загальний	мг/л	≤ 0,05	0,25
23.	Ціаніди (загальна кількість усіх їх форм)**	мг/л	≤ 0,05	
24.	Акриламід	мкг/л	≤ 0,1	
25.	Багатоядерні ароматичні вуглеводні (сума концентрацій)	мкг/л	≤ 0,1	0,1
26.	Бенз(а)пірен*	мкг/л	≤ 0,005	0,010
27.	Бензол**	мкг/л	≤ 1,0	1,0
28.	Вінілхлорид	мкг/л	≤ 0,5	0,50
29.	Дибромхлорметан**	мкг/л	≤ 10	
30.	1,2 - дихлоретан**	мкг/л	≤ 3	2,0
31.	Епіхлоргідрин	мкг/л	≤ 0,1	0,10
32.	Пестициди	мкг/л	≤ 0,1	0,1
33.	Пестициди (сума)	мкг/л	≤ 0,5	0,50
34.	Тригалогенметани (сума)	мкг/л	≤ 100	100
35.	Тетрахлорвуглець**	мкг/л	≤ 2	
36.	Трихлоретилен та тетрахлоретилен (сума) **	мкг/л	≤ 10	10
37.	Формальдегід**	мг/л	≤ 0,05	
38.	Хлороформ**	мкг/л	≤ 60	
Фізико-хімічні показники				
39.	Загальна жорсткість*	ммоль/л	≤ 7,0-10,0	
40.	Мідь	мг/л	≤ 1,0	2,0
41.	Поліфосфати (за PO ₄ ³⁻)	мг/л	≤ 3,5	
42.	Сухий залишок*	мг/л	≤ 1000-1500	
43.	Хлор залишковий вільний	мг/л	≤ 0,5	
44.	Нафтопродукти	мг/л	≤ 0,1	
45.	Поверхнево активні речовини аніонні	мг/л	≤ 0,5	
46.	Хлор залишковий зв'язаний	мг/л	≤ 1,2	

№	Показник	Од. виміру	ДСанПіН 2.2.4-171-22	Директиви ЄС 2020
	Бісфенол А	мкг/л		2,5
	Галогеноцтові кислоти (НААs)	мкг/л		60
	Мікроцистин-LR	мкг/л		1,0
	ПФАР загальні (сукупність пер- і поліфторалкільних речовин)	мкг/л		0,50
	ПФАР сума	мкг/л		0,10
	Уран	мкг/л		30

*Примітка. Голубим кольором виділені показники, нормативи за якими не збігаються; зеленим – нові показники у ЄС; «вільні клітинки» - показник відсутній

У таблиці індикаторних показників усі позиції, за виключенням мікробіологічних показників (про що вже вказувалось вище) тотожні, однак у Директиві ЄС для таких органолептичних показників, як запах, присмак, каламутність та кольоровість кількісні значення не передбачені, а лише вказано «*прийнятний для споживачів, без аномальних змін*». Крім того, у ДСанПіН для кількох показників наведені не окремі концентраційні значення, а інтервал.

Ключовою особливістю останньої редакції нового ДСанПіН є запровадження підходу, який базується на оцінці ризиків, що повністю відповідає новим вимогам Директиви ЄС. В той же час оцінку ризиків передбачається застосовувати не для всіх показників, а лише для окремої групи, які віднесені до «індикаторних показників». Тобто, перевищення встановлених значень показників в окремих системах водопостачання допускається лише для індикаторних показників з наведеного переліку і на основі проведеної оцінки ризиків (при цьому методологія цієї детальної оцінки відсутня). Це принципово відрізняється від підходу ЄС, де оцінка ризиків проводиться для всіх показників, але перевищення рівня ризику для деяких з них (приміром, мікробіологічних) вважається неприпустимим.

Доречно також зауважити, що в українському законодавстві недостатня увага приділена контролю за якістю обладнання та матеріалів (труби, ємності, крани тощо), що контактують з питною водою. Це питання регулюється такими стандарти, як ДСТУ Б В.2.5-10-97 «*Інженерне обладнання будинків і споруд. Змішувачі і крани водорозбірні. Типи і основні розміри*», ДСТУ Б В.2.5-14-99 «*Арматура санітарно-технічна водорозбірна. Загальні технічні умови*», однак вони розроблені наприкінці минулого століття і не враховують сучасної ситуації.

Якість очищених стічних вод, які скидаються у природні водойми, регламентується низкою законодавчих актів. «*Правилами охорони поверхневих вод від забруднення зворотними водами*» (постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.1999, №465 зі змінами 2013 р.) встановлюється, що необхідний ступінь очищення зворотних вод, які скидаються у водні об'єкти, визначається нормативами гранично допустимого

скидання (ГДС) забруднюючих речовин, обсяг яких встановлюється у дозволі на спеціальне водокористування. Для комунальних споруд повного біологічного очищення стічних вод нормативи гранично допустимого вмісту забруднюючих речовин встановлені на наступному рівні: біохімічне споживання кисню (БСК₅) - не більш 15 мг/л; хімічне споживання кисню - не більш 80 мг/л; завислі речовини - не більш 15 мг/л.

За «Правилами приймання стічних вод до систем централізованого водовідведення та Порядку визначення розміру плати, що справляється за понаднормативні скиди стічних вод до систем централізованого водовідведення» (наказ Мінрегіону України від 01.12.2017, №316) до систем централізованого водовідведення приймаються стічні води, які не призводять до порушення роботи каналізаційних мереж та очисних споруд, безпеки їх експлуатації та можуть бути очищені на КОС відповідно до вимог наведених вище у «Правилах охорони поверхневих вод від забруднення зворотними водами». У додатку 4 цих Правил наведені вимоги до складу та властивостей стічних вод, що скидаються до системи централізованого водовідведення, для безпечного їх відведення та очищення на КОС (табл. 4.2).

Таблиця 4.2 - Вимоги до складу та властивостей стічних вод, що скидаються до системи централізованого водовідведення

№	Показники якості стічних вод	Од. виміру	Максимально допустиме значення показника
1	Реакція середовища (рН)	од. рН	6,5 - 9,0
2	Температура	°С	+40
3	БСК _{повне}	мг/дм ³	згідно з проектом КОС або не більше 350,0
4	ХСК	мг/дм ³	500,0
5	Співвідношення ХСК:БСК ₅	-	< 2,5
6	Завислі речовини та речовини, що спливають	мг/дм ³	300,0
7	Азот (сума азоту органічного та амонійного)	мг/дм ³	50,0
8	Фосфор загальний (Р _{заг})	мг/дм ³	5,0
9	Нафта та нафтопродукти	мг/дм ³	10,0
10	Жири рослинні та тваринні	мг/дм ³	50,0
11	Хлориди (Cl ⁻)	мг/дм ³	350,0*
12	Сульфати (SO ₄ ⁻²)	мг/дм ³	400,0*
13	Сульфіди	мг/дм ³	1,5
14	СПАР аніонні	мг/дм ³	10,0
15	Феноли	мг/дм ³	0,25
16	Залізо (Fe)	мг/дм ³	3,0

*Ці показники зростають відповідно до вмісту зазначених солей у воді місцевого водопроводу

4.3 Нормативна документація щодо технічної експлуатації систем водопостачання та водовідведення

Регламентация експлуатації систем водопостачання та водовідведення в Україні здійснюється через низку підзаконних актів, наведених нижче.

✧ *«Правила технічної експлуатації систем водопостачання та водовідведення населених пунктів України»* (наказ Держкомітету України по житлово-комунальному господарству від 05.07.95 № 30 зі змінами протягом 2005-2015 рр.);

✧ *«Правила користування системами комунального водопостачання та водовідведення в населених пунктах України»* (наказ Держжитлокомунгоспу України від 27.06.2008, №190 зі змінами протягом 2012-2021 рр.);

✧ *«Правила надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення і типових договорів про надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення»* (наказ Мінрегіону України від 05.07.2019 №690 зі змінами 2022 р.);

✧ *«Правила приймання стічних вод до систем централізованого водовідведення та Порядок визначення розміру плати, що справляється за понаднормативні скиди стічних вод до систем централізованого водовідведення»* (наказ Мінрегіону України від 01.12.2017, № 316 зі змінами 2021 р.)

«Правила технічної експлуатації систем водопостачання та водовідведення населених пунктів України» встановлюють порядок технічної експлуатації систем і споруд водопостачання/водовідведення населених пунктів України, і є обов'язковими для всіх суб'єктів господарювання незалежно від організаційно-правової форми та форми власності. Документ вміщує усі ключові питання технічного регулювання, регламентує процедури обслуговування систем, режими їх експлуатації та ін. та завдання у сфері технічної експлуатації систем за такими напрямками: організація технічної експлуатації систем водопостачання та водовідведення; диспетчерська служба; зони санітарної охорони; водозабірні споруди; виробництво питної води; насосні станції; резервуари і водонапірні башти; зовнішні системи подачі і розподілу води; облік відбору води з джерел водопостачання, її подачі у розподільні мережі та реалізації; системи внутрішнього водопроводу і каналізації; очисні споруди каналізації; автоматизація систем водопостачання/водовідведення; охорона навколишнього природного середовища, моніторинг.

В цілому *Правила технічної експлуатації систем водопостачання водовідведення* є застарілими, досить громіздкими (біля 100 сторінок), невдало структурованими і важкими для усвідомлення. У 2017 р. було розроблено і у 2018р. подано на обговорення новий проект. Крім усунення недоліків (була повністю відсутня інформація щодо мембранних технологій, напірних фільтрів, системи нітри-денітрифікації стічних вод, методів обробки осадів для отримання енергії, сучасних реагентів, геоінформаційних систем, механізмів цифровізації тощо), документ був повністю реструктурований, зокрема основна частина документу містила тільки ключові вимоги до експлуатації систем, а усі деталі технологічних режимів були подані у формі додатків. До Правил

також було включено окремий додаток стосовно технологічних регламентів систем водопостачання/ водовідведення. Проте до сьогодні нова редакція *Правил технічної експлуатації систем водопостачання/водовідведення* не прийнята, і чинним залишається застарілий документ, розроблений ще у 1995 р.

На практиці основним документом з експлуатації конкретних систем водопостачання/водовідведення є відповідний технологічний регламент (для великих населених пунктів можуть складатись окремі регламенти експлуатації водоочисних станцій, КОС, розподільних мереж тощо). На відміну від Правил технічної експлуатації цей документ містить конкретні вимоги і режими, характерні саме для цієї системи. При його розробленні часто користуються вимогами Правил, але за необхідності вносять відповідні корективи.

Необхідність розробки технологічного регламенту передбачена ДСанПіН 2.2.4-171-10 (п. 3.10), а також постановою НКРЕКП «Про затвердження ліцензійних умов провадження господарської діяльності з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення» (від 10.08.2012, №279), згідно якої суб'єкти господарювання повинні мати технологічний регламент з експлуатації споруд та мереж. Наявність технологічного регламенту є обов'язковою вимогою для отримання ліцензії на здійснення господарської діяльності в сфері централізованого водопостачання та водовідведення. Водночас, юридичний статус технологічних регламентів залишається не цілком визначеним: з одного боку, ліцензійні умови на провадження діяльності з водопостачання/ водовідведення вимагають наявності цього документу, з іншого боку, жодного чинного нормативу щодо складу технологічного регламенту наразі немає (такі вимоги передбачені у новій редакції Правил, які досі не прийняті). Тобто, підприємство повинно мати технологічний регламент, але жодних вимог до його змісту (крім наявності виробничої програми контролю води) немає.

«Правила користування системами комунального водопостачання та водовідведення в населених пунктах України» встановлюють юридичні особливості користування системами централізованого водопостачання/ водовідведення (документ був суттєво оновлений у новій редакції від 2021 р., що в цілому адаптувало його до сучасних вимог), визначають механізми взаємодії між споживачами, виконавцями і замовниками послуг і є обов'язковими для виконання ними. Згідно цих правил виконавець послуги з централізованого водопостачання/водовідведення обслуговує вуличні, квартальні та дворові мережі, споруди і обладнання, а також технологічні прилади й пристрої на них, які перебувають у нього на балансі або на які є відповідний договір на обслуговування. Мережі водопостачання та водовідведення споживача експлуатуються та обслуговуються споживачем. Споживач послуг забезпечує виконання технічних умов; експлуатацію, ремонт та усунення аварійних ситуацій на відповідних об'єктах/мережах; своєчасну інформацію щодо проведення ремонтних робіт; надання доступу для здійснення огляду, ремонтних та аварійних робіт, пломбування, зняття показів вузлів/засобів обліку, зберігання цілісності і невтручання в їх роботу;

дотримання обсягів, складу та якості стічних вод, що скидаються до системи централізованого водовідведення та вимог нормативних документів у сфері водовідведення стічних вод.

У Правилах користування також унормовані такі питання, як: процедура приєднання об'єктів до систем централізованого водопостачання/водовідведення; відповідальність за самовільне приєднання споживачів до мереж; порядок обліку та визначення обсягів спожитих послуг; облік води для теплопунктів і котелень; правовий статус підвищувальних насосних систем; протипожежні пристрої та особливості користування ними; дотримання зон санітарної охорони систем та ін.

На основі Правил користування водоканали можуть розробляти місцеві правила приєднання до систем водопостачання/водовідведення, які конкретизують деякі положення Правил (наприклад, уточнюють порядок дій при отриманні ТУ, розробленні проекту, передачі об'єктів тощо).

«Правила надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення...» регулюють відносини між суб'єктом господарювання, що надає послугу та споживачами цих послуг у сфері централізованого водопостачання/ водовідведення через укладання типових договорів. Ці правила стосуються питань щодо порядку надання послуг, їх обліку і розміру; прав та обов'язків споживачів; причин обмеження, порядку оформлення претензій тощо.

«Правила приймання стічних вод до систем централізованого водовідведення та Порядок визначення розміру плати, що справляється за понаднормативні скиди стічних вод до систем централізованого водовідведення» містять загальні вимоги щодо регулювання відносин між водоканалами та підприємствами, що скидають стічні води в мережі централізованого водовідведення (переважна більшість систем каналізування великих міст України є змішаною, що потребує окремого нормативно-правового регулювання). При цьому в кожному населеному пункті на підставі цих Правил можуть бути розроблені і затверджені місцевими органами самоврядування місцеві правила приймання стічних вод, в яких можуть встановлюватись вимоги до вивезення стічних вод з вигребів.

Порядок щодо розмірів плати визначає об'єми стічних вод, за які здійснюється плата. Для роздільної системи каналізації – це кількість стічних вод, встановлених згідно Правил користування; для загальносплавної - до них додається розрахована кількість стоків, утворених внаслідок потрапляння дощової та талої води.

4.4 Тарифоутворення у сферах централізованого водопостачання та водовідведення

Система тарифоутворення суттєво впливає на розвиток сфери водопостачання/водовідведення. В Україні тарифи встановлюються на три або п'ять років і базуються на цільових завданнях суб'єкту господарювання, зокрема, наданні споживачам послуг належної якості, скороченні втрат і невиробничих витрат води,

підвищенні ресурсо- і енергоефективності технологічних процесів, зниженні непродуктивних операційних витрат, залученні інвестицій для оновлення і розвитку систем водопостачання/водовідведення та ін.

На даний час тарифи розраховуються за схемою «витрати плюс», коли подальші витрати підприємств визначаються залежно від фактичних затрат попереднього звітного періоду. Тобто, при скороченні витрат підприємство у наступному плановому періоді втрачає усі невикористані кошти, і навпаки, при зростанні витрат – воно отримує додаткові кошти. За таких умов підприємства фактично позбавлені економічного стимулу для ефективного функціонування.

Зараз в Україні існують два базових документи щодо формування тарифів за послуги з водопостачання/водовідведення: *«Порядок формування тарифів на централізоване водопостачання та централізоване водовідведення»*, затверджений постановою НКРЕКП від 10.03.2016 № 302 (у редакції від 14.03.2019 №339), та *«Порядок формування тарифів на централізоване водопостачання та централізоване водовідведення»*, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2011 р. № 869 (в редакції від 3 квітня 2019 р. № 291). Порядок НКРЕКП призначений для ліцензіатів НКРЕКП і контролюючого перевіряючого органу (Регулятора), Порядок КМУ - для органів місцевого самоврядування (ОМС) та їх ліцензіатів з врахуванням повноважень НКРЕКП і ОМС. Концептуально ці Порядки схожі, проте існують розбіжності як у базовій термінології, так і в окремих вимогах, формулах тощо.

У світовій практиці зазвичай застосовується стимулююче тарифоутворення, а саме RAB-регулювання (Regulatory Asset Base). Впровадження стимулюючого тарифоутворення передбачено стратегічними документами ЄС та України, зокрема, Угодою про асоціацію України з ЄС в частині імплементації Директиви 2009/72/ЄС. НКРЕКП, за активної участі експертів Проекту USAID «Муніципальна енергетична реформа в Україні» (Проект USAID), з цього питання було підготовлено і затверджено у вересні 2017 р. кілька нормативно-правових актів, зокрема: *«Про затвердження Порядку формування тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення на принципах стимулюючого регулювання»* (від 14.09.2017, №1132); *«Про затвердження Процедури встановлення тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення на принципах стимулюючого регулювання»* (від 14.09.2017, №1133); *«Про встановлення регуляторної норми доходу на регуляторну базу активів для суб'єктів природних монополій, що провадять (мають намір провадити) господарську діяльність з централізованого водопостачання та водовідведення»* (від 14.09.2017, №1134); *«Про затвердження Порядку визначення регуляторної бази активів суб'єктів природних монополій, що провадять (мають намір провадити) господарську діяльність з централізованого водопостачання та водовідведення»* (від 14.09.2017, №1135).

Отже в Україні теоретично існують два підходи для визначення тарифів, якими (гіпотетично) ліцензіат може скористуватись на свій розсуд. Але в реальності обов'язковими умовами переходу до стимулюючого регулювання є одноразове

проведення суб'єктом незалежної оцінки активів, що використовуються для провадження господарської діяльності з централізованого водопостачання/ водовідведення, за відповідною методикою. На підставі проведеної оцінки активів підприємство може включити у тариф норму прибутковості – регуляторну норму доходу, яка встановлюється як на старі активи, так і на нові. При цьому розмір доходу на регуляторні бази старих і нових активів будуть розраховуватися за новою формулою на кожен рік регуляторного періоду, який становитиме не менше 3 років для першого регуляторного періоду і не менше 5 років - на наступні. Отриманий прибуток буде спрямовуватися на фінансування заходів довгострокової інвестиційної програми, погашення заборгованостей і оплату податку на прибуток.

Враховуючи недостатній досвід ліцензіатів з підготовки довгострокових програм, НКРЕКП спільно з консультантами Проекту USAID були підготовлені *«Методичні рекомендації з розроблення довгострокових інвестиційних програм у разі застосування тарифів на принципах стимулюючого регулювання у сфері централізованого водопостачання та водовідведення»*, а для методологічного забезпечення запровадження механізмів формування тарифів на принципах стимулюючого регулювання – *«Правила організації та ведення обліку за ліцензованими видами діяльності суб'єктами господарювання з централізованого водопостачання та водовідведення»* (постанова НКРЕКП від 27.12.2017 р. №1474).

Найсуттєвішим питанням стимулюючого тарифоутворення є регуляторна база активів, до якої зазвичай відносять мережі (державні, комунальні і приватні), рухоме і нерухоме майно операторів мереж, обладнання. Оцінка активів здійснюється (незалежно від власника) не за залишковою балансовою вартістю, а за принципом функціонального заміщення. За Законом України «Про природні монополії» визначення регуляторної бази активів при переході до стимулюючого регулювання одноразово проводиться незалежна оцінка активів. Водночас *«Методика оцінки активів суб'єктів природних монополій, суб'єктів господарювання на суміжних ринках у сфері комбінованого виробництва електричної та теплової енергії»* (наказ ФДМУ від 12.03.2013 р. №293) для можливості її використання потребує внесення деяких змін, зокрема до класифікатора активів, строків їх корисної експлуатації, формул, коефіцієнтів оптимізації та укрупнених показників відновлювальної вартості.

Доречно зазначити, що навіть маючи законодавчу можливість переходу на стимулююче регулювання, жоден із ліцензіатів дотепер не зміг застосувати цю процедуру на практиці. Ключовою перешкодою є відсутність відповідної методики проведення незалежної оцінки активів. Розроблення цієї методики у 2018 р. не було завершено, тому незважаючи на переваги системи RAB-регулювання тарифи на послуги централізованого водопостачання/водовідведення в Україні за цією схемою не встановлюються.

4.5. Законодавство щодо геопросторових даних

В Україні узвичаєним носієм інформації щодо актуальних геопросторових даних були відділи архітектури і містобудування відповідних органів місцевого самоврядування. В рамках проведення будь-яких топогеодезичних робіт їх результати обов'язково погоджувались з такими відділами, що крім власне функції перевірки, дозволяло також підтримувати інформацію в актуальному стані. Однак слід враховувати, що при топозйомці насправді перевіряються координати лише підземних об'єктів, в той час, як підземні комунікації наносяться за погодженням відповідних служб (зокрема водоканалів), які на практиці не мали і не мають можливості постійно проводити роботи з уточнення координат своїх підземних об'єктів і комунікацій. Тому, якщо в частині наземних об'єктів дані про інфраструктуру регулярно оновлювалися, то для підземних комунікацій зазвичай залишалися сильно застарілими. Крім того, відділи архітектури зазвичай отримували плату за свої послуги, що створювало умови для корупції.

Тому в рамках цифровізації та додержання тенденцій розвинутих країн Європи в Україні було прийнято Закон «Про національну інфраструктуру геопросторових даних» (від 13 квітня 2020 р. №554-ІХ, зі змінами протягом 2021-2022 рр. в редакції, яка набрала чинності з 01.03.2023. Наступна оновлена редакція набере чинності з 31.12.2023 р.). Цей Закон повністю змінив підхід до формування і збереження геопросторової інформації. На відміну від старого підходу Закон визначав ОМС власниками даних, а водоканали - відповідальними за якість цих даних в частині відповідних мереж. При цьому замість ручної процедури уточнення Закон не тільки вимагає створення системи онлайн-обміну між водоканалом та ОМС, але й публікацію значної частини інформації (в тому числі правильних координат) на шарах Публічної кадастрової карти (далі ПКК) населеного пункту і України.

Ідея полягає в тому, що потенційний забудовник, ще на попередньому етапі може отримати з ПКК всю необхідну інформацію щодо наявних комунікацій та обмежень у будівництві (наприклад, якщо об'єкт потрапляє в зони санітарної охорони, де діє особливий правовий режим).

В реальності мало що змінилося в цьому напрямку, оскільки Закон вимагає формування підзаконних актів і зокрема галузевих стандартів щодо питання, яку додаткову інформацію слід розміщувати на ПКК. Принаймні для підприємств ВКГ такий стандарт наразі відсутній.

Крім того, не зовсім зрозуміло, яким чином цей закон буде взаємодіяти з законом про Критичну інфраструктуру, що буде розглянутий нижче. Навіть якщо буде прийняте рішення не публікувати у відкритому доступі координати самих мереж і об'єктів водопостачання/водовідведення, знаючи вимоги ДБН до встановлення зон санітарної охорони, можна без проблем розрахувати і координати об'єктів. І з цього боку старий підхід, коли вся карта мала гриф обмеження «Для службового користування» та видавалась забудовнику лише частково, здається більш надійним і безпечним.

4.6 Особливості проектування систем водопостачання/водовідведення та їх окремих елементів

Необхідність розроблення проектної документації на будівництво об'єктів в Україні визначена Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності» (від 17.02.2011, № 3038-VI з чисельними змінами протягом 2011-2023 рр.). Зазвичай будівництво/реконструкція об'єкту передбачає: розробку проектної (проектно-кошторисної) документації на будівництво; отримання позитивного висновку експертної організації на проектну документацію (окрему її стадію або частину); отримання дозволу на проведення будівельних робіт; проведення будівельних робіт з організацією технічного нагляду за ними; прийняття об'єкта в експлуатацію.

Однак існують інші підходи, наприклад, встановлені «Жовтою книгою FIDIC», коли генеральний підрядник сам здійснює проектування під наглядом інженера-консультанта. Але застосування таких підходів можливе лише як виключення у випадку фінансування проектів за кошти міжнародних донорів і за наявності відповідної міжурядової угоди.

У Закон «Про регулювання містобудівної діяльності» від початку війни було внесено 4 зміни: від 15.03.22 №2139-IX; від 12.05.22 два законопроекти №2254-IX та 2259-IX; від 09.07.22 №2392-IX, які стосуються створення програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини), а також певні спрощення в процедурах знесення і отримання дозволів на відновлення будинків і споруд, безпосередньо постраждалих внаслідок бойових дій. Але принципові зміни в частині проектування систем і елементів водопостачання/водовідведення там відсутні.

Основними нормативними документами, а саме Державними будівельними нормами (ДБН), що безпосередньо стосуються проектування систем водопостачання/водовідведення є ДБН В.2.5-74:2013 «Водопостачання. Зовнішні мережі та споруди. Основні положення проектування» та ДБН В.2.5-75:2013 «Каналізація. Зовнішні мережі та споруди. Основні положення проектування». Ці документи потребують суттєвого перегляду з наступних причин. Насамперед, вони мають директивний характер, в той час як гармонізація з Європейськими стандартами потребує переходу до параметричного проектування.

У ДБН В.2.5-74:2013 «Водопостачання» не враховані особливості джерел водопостачання і до вибору технологій підготовки води застосовуються «радянські підходи», що не дозволяє забезпечити нормативну якість питної води згідно встановлених вимог. Запропоновані розрахунки трубопроводів і підбір насосів призводять до прийняття завищених показників, водночас дані реальних гідравлічних розрахунків фактично ігноруються. У ДБН В.2.5-75:2013 «Каналізація» фактично відсутня інформація щодо вакуумних мереж водовідведення; недостатньо відображені сучасні методи обробки стічних вод та утворених осадів.

4.7. Аналіз ключових змін у законодавчо-нормативній базі України щодо діяльності підприємств ВКГ під час воєнних дій

Початок бойових дій і оголошення на території України воєнного стану (Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 «Про введення воєнного стану в Україні», затверджений Законом України від 24 лютого 2022 року №2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» та наступні укази про продовження воєнного стану призвели до зміни правових умов діяльності всієї економіки України, зокрема і підприємств водопровідно-каналізаційного господарства. В подальшому було прийнято низку підзаконних актів, щодо функціонування підприємств різних галузей в умовах воєнного часу, які стосуються (деякі опосередковано) й водоканалів. Нижче наведений перелік ключових питань, яких стосувались зміни у законодавчо-нормативній базі, та їх стислий аналіз:

- Вимоги до якості води (ДСанПіН в умовах воєнного стану);
- Заборона валютних операцій та перелік критичного імпорту;
- Спрощення отримання дозвільних документів;
- Особливості отримання гуманітарної допомоги;
- Спрощення оподаткування і можливості водоканалів переходу на нього;
- Зміни в постановах національного регулятора ринку;
- Процедура закупівель під час воєнного часу;
- Спрощення процедур оцінки стану конструкцій, проектування і отримання дозвільної документації при відновленні зруйнованих об'єктів;
- Законодавство і підзаконні акти стосовно підприємств критичної інфраструктури.

Для забезпечення населення в зоні бойових дій або надзвичайної ситуації питною водою належної якості було введено в дію ДСанПіН *«Показники безпечності та окремі показники якості питної води в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуаціях іншого характеру»* (наказ МОЗ України від 22.04.2022 №683). У документі передбачено ряд послаблень як в частині переліку і величин самих показників якості води, так і у програмах лабораторного контролю підприємств водопостачання. Але за цим документом, щоби мати можливість його застосувати, факту потрапляння під бойові дії недостатньо - треба ще пройти відповідну дозвільну процедуру у військово-цивільній адміністрації.

З початком воєнного стану Національний Банк України заборонив здійснювати транскордонні валютні платежі, крім товарів критичного імпорту, перелік яких було визначено постановою КМУ від 24.02.22 № 153 *«Про перелік товарів критичного імпорту»*. На даний час цей перелік втратив чинність.

Через значні ускладнення у перші місяці війни в роботі державних органів, включаючи і уповноважених видавати ліцензії та іншу дозвільну документацію, Кабінет Міністрів України постановою *«Деякі питання забезпечення провадження господарської*

діяльності в умовах воєнного стану» (від 18.03.22 № 314) значно спростив порядок ліцензування господарської діяльності.

Що стосується змін законодавства в частині тарифної політики, то вони фактично не відбувалися, що призвело до кризового фінансового стану підприємств водопостачання/водовідведення, який спостерігається і зараз.

Основні правові та організаційні засади створення та функціонування національної системи захисту критичної інфраструктури визначені Законом України «Про критичну інфраструктуру» (від 16.11.2021, №1882-IX зі змінами від 2022 р.), дія якого також поширюється на водоканали.

Була також прийнята постанова КМУ від 28 квітня 2023 р. № 415 «Про затвердження Порядку ведення Реєстру об'єктів критичної інфраструктури, включення таких об'єктів до Реєстру, доступу та надання інформації з нього».

Наявна дотепер ситуація характеризується наступним чином:

- Реєстр об'єктів критичної інфраструктури не створений;
- Порядок ведення Реєстру не затверджений Кабінетом Міністрів України;
- Уповноважений орган у сфері критичної інфраструктури, який повинен би формувати та вести такий Реєстр, не функціонує;

4.8. Виявлення вузьких місць в діяльності підприємств ВКГ

До ключових «вузьких місць» в законодавчо-нормативній базі України щодо діяльності підприємств водопостачання/водовідведення слід віднести наступні.

Для реалізації нещодавно прийнятого Закону України «Про водовідведення та очищення стічних вод» потрібна ціла низка підзаконних актів, які вочевидь не будуть своєчасно розроблені, а отже деякі питання, зокрема відповідальності за скид неочищених стічних вод безпосередньо на рельєф, поводження з децентралізованими системами та інші, залишаються неврегульованими.

У законодавстві прямо не визначено межі відповідальності ОМС (як власника систем водопостачання/водовідведення) і водоканалу (як оператора цих систем), що часто призводить до нерозуміння функцій ОМС у розвитку підприємств.

Діяльність підприємств ВКГ, як природних монополій, піддається жорсткому нормативному регулюванню в частині тарифоутворення (в Україні питання встановлення тарифів зазвичай перебуває не в економічній, а у політичній площині). Через невідповідність тарифів реальній собівартості послуг та відсутності можливості фінансування розвитку систем водопостачання/ водовідведення, їх стан характеризується високою аварійністю, низької ефективністю використання матеріальних та енергоресурсів, застарілістю технологій, обладнання тощо. В умовах війни існуюча тарифна політика взагалі призвела до кризового фінансового стану водоканалів. Вказані факти також призвели до втрати довіри споживачів до

водопровідної води, внаслідок чого середня родина витрачає на закупівлю бутильованої води або систему доочищення набагато більше, ніж сплачує за централізоване водопостачання.

Як вже зазначалось раніше, підприємства ВКГ можуть бути ліцензіатом НРЕКП або ОМС, що призводить до дублювання цілої низки підзаконних актів.

Хоча законодавча база дозволяє передавати водоканали в оренду/концесію, існуючі механізми тарифоутворення роблять їх нецікавими для зовнішніх інвесторів. Тому в Україні є лише поодинокі хороші практики (наприклад, Інфоксводоканал в м. Одеса), але це виключення, а не правило.

Незважаючи на вимоги Закону *«Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання»*, значна частина населення продовжує отримувати воду по нормах, що не тільки призводить до неадекватної сплати за отримані послуги, але й не дозволяє визначити точний баланс систем.

Державні програми розвитку, наприклад, *«Питна вода України»* майже не фінансувались і виявились неефективними. Судячи з концепції нової редакції цієї програми, вона також не забезпечить адекватного фінансування розвитку галузі.

ДСанПіН 2.2.4-171-10 був прийнятий без урахування реальних можливостей досягнення їх вимог водоочисними станціями. Внаслідок цього багато систем не спроможні подавати воду нормативної якості, що знижує довіру населення і призводить до різного роду спекуляцій навколо питання якості води.

ДСанПіН *«Показники безпечності та окремі показники якості питної води в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуаціях іншого характеру»* хоча і містить дещо знижені вимоги до якості води, але може застосовуватись лише на території військових дій за рішенням спеціальної комісії. Для інших постраждалих систем (наприклад, у м. Миколаїв) чинним залишається ДСанПіН 2.2.4-171-10.

У документах, що регламентують якість питної води, повністю відсутній ризик-орієнтований підхід, який вимагає нова редакція Європейської Директиви щодо якості питної води.

Нормативні документи з експлуатації систем водопостачання/ водовідведення у більшості випадків суттєво застаріли, а до технологічних регламентів (основних документів, що регламентують діяльності підприємств) єдині державні вимоги взагалі відсутні.

Формально в Україні можливе застосування RAB-регулювання тарифів, проте на практиці відсутність підзаконних актів до сьогодні не дозволило жодному з водоканалів встановити стимулюючий тариф.

Нормативна база в частині проектування систем водопостачання і водовідведення також потребує суттєвого оновлення. Існуючі ДБН, по-перше є директивними, а не параметричними, що надзвичайно ускладнює впровадження сучасних технологій; по-друге, не враховують необхідність забезпечення очищення води на рівні вимог ДСанПіН.

5. АНАЛІЗ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ЩОДО ХОРОШИХ ПРАКТИК УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ

5.1. Стан впровадження в Україні директив і документів ЄС щодо впровадження інтегрованого управління водними ресурсами

До розвитку правової та інституційної основи з питань якості води та управління водними ресурсами України призвело також підписання та ратифікація Україною Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами- членами, з іншої сторони. Відповідно до неї Україна здійснює апроксимацію українського «водного» законодавства до шести директив ЄС:

1. Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 20 жовтня 2000 року про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері водної політики.
2. Директива 2008/56/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 17 червня 2008 року про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері екологічної політики щодо морського середовища.
3. Директива Ради 91/676/ЄЕС від 12 грудня 1991 року про захист вод від забруднення, спричиненого нітратами з сільськогосподарських джерел.
4. Директива Ради 98/83/ЄС від 3 листопада 1998 року про якість води, придатної для споживання людиною (Директива про питну воду).
5. Директива Ради 91/271/ЄЕС від 21 травня 1991 року про очистку міських стічних вод.
6. Директива 2007/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 23 жовтня 2007 року про оцінку та управління ризиками затоплення.

З метою апроксимації положень цих Директив ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження інтегрованих підходів в управління водними ресурсами за басейновим принципом» від 04 жовтня 2016 року № 1641-VIII. У межах кожного району річкового басейну (суббасейну) було визначено відповідну систему органів управління: 12 басейнових управлінь водних ресурсів та 15 регіональних офісів водних ресурсів; 13 басейнових рад — дорадчо-консультативних органів, які беруть участь у формуванні й реалізації державної водоохоронної політики у межах окремого району річкового басейну. Також виконано гідрографічне та водогосподарське районування території України, встановлена межі районів річкових басейнів, суббасейнів та водогосподарських ділянок. Запроваджено новий порядок здійснення державного моніторингу вод (поверхневих, підземних, морських) (Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 № 758 «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод»), зокрема реформовано існуючу систему державного моніторингу вод відповідно до європейських принципів і підходів. Розпочато процес переходу від існуючої до нової системи моніторингу поверхневих водних масивів, здатної забезпечувати сучасну діагностику стану водних

масивів за європейськими стандартами. Оптимізовано кількість суб'єктів моніторингу вод з 11 до 5, вдвічі збільшено кількість досліджуваних показників. Введено нові досліджувані показники: гідроморфологічні, гідробіологічні, пріоритетні та специфічні для визначення хімічного стану вод (близько 90 показників), збільшено кількість об'єктів моніторингу вод (масиви поверхневих вод та підземних вод, морські води). Наказом Мінприроди України від 06.02.2017 № 45 (zareєстрованим у Мін'юсті України 20.02.2017 р. за № 235/30103) затверджено Перелік забруднюючих речовин для визначення хімічного стану масивів поверхневих і підземних вод та екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод. 94 Наказом Мінприроди України від 14.01.2019 № 4 (zareєстрований у Мін'юсті України 22.03.2019 р. за № 287/33258) затверджено Методику визначення масивів поверхневих та підземних вод. Наказом Мінприроди України від 14.01.2019 № 5 (zareєстрований у Мін'юсті України 05.02.2019 р. за № 127/33098) затверджено Методику віднесення масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод, а також віднесення штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод. Наказом Міндовкілля України від 31.12.2020 № 410 затверджено програму державного моніторингу вод (в частині діагностичного та операційного моніторингу поверхневих вод). Для забезпечення державного моніторингу вод відповідно до європейських принципів і підходів оснащено чотири сучасні базові лабораторії: лабораторія моніторингу вод Північного регіону (м. Вишгород), лабораторія моніторингу вод Західного регіону (м. Івано-Франківськ), лабораторія моніторингу вод Східного регіону (м. Слов'янськ) та лабораторія моніторингу вод Південного регіону (м. Одеса). Запроваджено діагностичний моніторинг масивів поверхневих вод у річкових басейнах Дону, Дністра, Дунаю та Вісли, завершено підготовку державного моніторингу поверхневих вод басейну річки Дніпро. Визначено механізм розроблення плану управління річковим басейном згідно з Порядком, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 18 травня 2017 року № 336. Наказом Міндовкілля України від 27.11.2020 № 313 затверджено 9 планів-графіків процесу розроблення проектів планів управління річковими басейнами (Дніпра, Дністра, Дунаю, Дону, Вісли, Південного Бугу, Криму, річок Приазов'я, річок Причорномор'я). Відповідно до Порядку розроблення плану управління річковим басейном, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 18.05.2017 № 336, здійснено аналіз характеристик 8 районів річкових басейнів (Дніпра, Дністра, Дунаю, Дону, Вісли, Південного Бугу, річок Приазов'я та річок Причорномор'я). Ратифіковано Договір між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про співробітництво у сфері охорони і сталого розвитку басейну річки Дністер. Зазначений Договір укладено з метою забезпечення координації спільних дій України і Молдови, спрямованих на розв'язання нагальних транскордонних екологічних проблем, забезпечення сталого екологічного і соціально-економічного розвитку всього басейну Дністра. 95 Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 31.12.2020 № 410 затверджено

Програму державного моніторингу вод (у частині діагностичного моніторингу прибережних та морських вод Чорного та Азовського морів).

5.2. Хороші практики на прикладі Франції

Водна рамкова директива 2000 року (ВРД) зобов'язує країни Європейського Союзу дотримуватися єдиної політики для досягнення спільної мети «доброго стану» підземних і поверхневих вод.

Що стосується конкретно поверхневих вод то у Франції нормативно встановлено два компоненти «доброго загального стану» — це добрий екологічний стан і добрий хімічний стан.

Екологічний стан оцінюється за біологічними критеріями (макрофіти, життя риб та інші форми водних організмів) і фізико-хімічними критеріями (азот, фосфор, температура, рН тощо). Хороший екологічний стан зазвичай досягається, якщо водне тіло не було суттєво змінено діяльністю людини.

Хімічний статус оцінюється на основі концентрацій 41 пріоритетної хімічної речовини (як визначено на рівні ЄС). Хороший хімічний стан досягається, якщо ці концентрації нижчі за встановлені межі.

Стосовно ґрунтових вод «добрий загальний стан» означає добрий хімічний стан у поєднанні з хорошим кількісним станом. Хімічний статус залежить від концентрацій речовин, визначених на національному рівні (важкі метали, такі як свинець, кадмій і миш'як) і на рівні ЄС (нітрати, амоній, пестициди тощо). Хороший кількісний стан досягається, якщо природна швидкість поповнення ґрунтових вод не перевищує швидкість вилучення.

Програми моніторингу були створені в кожному водозбірному басейні у Франції з метою оцінки стану водного тіла та забезпечення досягнення цілей ВРД.

Виявлено 11 523 об'єкти поверхневих вод та 574 об'єкти підземних вод. Моніторинг поверхневих водних об'єктів здійснюється на більш ніж 4300 станціях моніторингу, а підземні води – на 4700 станціях.

Впроваджуючи ВРД, метою Франції є поступове просування до досягнення доброго екологічного стану протягом періоду з 2015 по 2027 рік. Цільові показники доброго екологічного стану поверхневих вод були встановлені на амбіційних рівнях 64,3%, 87,6% та 99,5% для 2015, 2021 та 2027 років відповідно.

З метою досягнення доброго загального стану 39% своїх поверхневих водних тіл до 2015 року, Франція поставила перед собою цілі прогресу, які були жорсткішими, ніж у середньому в Європі. Враховуючи результати щодо екологічного та хімічного стану, які відповідали середньоєвропейським показникам у 2009 році, підстава, яку Франція мала надолужити, була значною.

У той час як результати щодо екологічного та хімічного стану відносно подібні у Франції, це не так в інших країнах ЄС. Дійсно, порівняння можуть бути вражаючими. За хорошим екологічним станом (41%) Франція показала набагато кращі показники, ніж Німеччина, і була на одному рівні з Іспанією. Проте з результатом 43% за добрий хімічний стан Франція значно відстала від цих двох країн.

Що стосується підземних вод, то Франція, поставивши перед собою ціль у 63% для досягнення доброго загального стану в 2015 році, мала відставання в сім процентних пунктів (порівняно з європейським середнім рівнем у три відсоткові пункти), що робить її цілі в термінах землі, яка буде охоплена однією з найамбітніших у Європі.

За хорошим кількісним статусом, з 89% її підземних водних тіл, які досягли цього критерію, Франція відповідала середньому європейському показнику. З показником 59% за добрий хімічний стан він показав значно нижчі показники в Європі (79%), однак, справи гірші, ніж його основні сусіди з ЄС, такі як Німеччина, Великобританія та Іспанія.

Підземні води схильні до забруднення міськими, промисловими та сільськогосподарськими забруднювачами. Пестициди та нітрати, які використовуються в інтенсивному сільському господарстві, є головними винуватцями, але запаси підземних вод також знаходяться під загрозою через забруднені промислові території або токсичні речовини в підземних середовищах. Забруднення становить ще більшу загрозу там, де природний процес поповнення ґрунтових вод відбувається повільно, а водоносним шарам може знадобитися багато років, щоб самоочиститися.

Для досягнення цільових показників доброго стану водних тіл кожен річковий басейн готує та приймає стратегічний план розвитку та управління водними ресурсами (SDAGE). Ці програми охоплюють шість років, поточний шестирічний план закінчується у 2027 році.

SDAGE - це стратегічний план, що складається з трьох етапів:

- Він дає вказівки щодо того, як відповідати фундаментальним вимогам для досягнення збалансованого та сталого управління водними ресурсами (процес, який включає проведення базової оцінки та процесу громадських консультацій для визначення ключових проблем).

- Він встановлює цільові показники якості та кількості для кожного водного об'єкта (річок, озер, водоносних горизонтів, гирлових і прибережних вод) у річковому басейні на основі ключових проблем і пріоритетів, визначених на попередньому етапі.

- Він визначає програму дій, необхідних для досягнення цілей щодо запобігання погіршенню стану водних ресурсів та покращення загального стану водних об'єктів. Цей останній етап, який слідує за другим процесом публічних консультацій, завершується прийняттям SADGE.

Дії, визначені в SDAGE, транспонуються та реалізуються за допомогою плану розвитку та управління водними ресурсами (SAGE).

З 27 мільярдів євро, виділених на програми SDAGE між 2010 і 2015 роками:

- половина була виділена на покращення очищення стічних вод за допомогою таких заходів, як модернізація очисних споруд, покращення очищення стічних вод на місці та усунення комбінованих переливів стічних вод;

- чверть було виділено на боротьбу з неточковим органічним та хімічним забрудненням від ведення сільського господарства, включаючи запровадження агроекологічних заходів та дій, спрямованих на зони захисту джерел.

Оскільки в 1964 році були створені шість водних ради басейну, було доручено підготувати багаторічні плани дій для впровадження національної водної політики в кожному з основних річкових басейнів країни.

Механізм фінансування, який використовує водна рада, — це принцип «платить користувач/забруднювач». Багаторічні плани дій фінансуються повністю за рахунок збору, який сплачують водокористувачі, розмір якого залежить від кількості забраної та використаної води та обсягу забруднення. Наказ, виданий міністерством навколишнього середовища та фінансів, встановлює обмеження на витрати водної ради в рамках багаторічної програми та визначає рівень фінансування, який буде виділено на кожен ключову сферу діяльності.

Так 10-та програма дій передбачала загальний обсяг інвестицій у розмірі 13,3 мільярда євро в період з 2013 по 2018 рік – програма, яка, за оцінками водної ради призвела до отримання 25 мільярдів євро. Субсидії водної ради в цей період становили 7 мільярдів євро із загальної суми інвестицій у 15 мільярдів євро, передбачених програмою водопостачання та водовідведення.

На даний час можна виділити шість основних сучасних принципів управління водними ресурсами у Франції:

- Децентралізація управління на рівні басейнів.
- Концентрація та координація дій через діяльність басейнових комітетів, в яких представлені всі зацікавлені сторони.
- Використання нетрадиційних економіко-інвестиційних важелів (наприклад принцип забруднювач – платник, де використовується чітка система фіксованих специфічних грошових зборів з водокористувачів).
- Планування та програмування на довгострокову перспективу.
- Інтегроване управління.
- Чіткий розподіл обов'язків між органами державної влади та приватними операторами у галузі водопостачання та водовідведення.

На сьогодні континентальна Франція розділена на сім гідрографічних басейнів, а районування відбувається за наступними принципами: виділення найбільших водотоків, визначення приналежності річок до певного морського басейну, наявності транскордонного стоку і відмежована морем Корсика.

Основним державним органом, що визначає державну політику у галузі водних ресурсів Франції є Міністерство екології, енергетики, сталого розвитку та морських середовищ. Також, це міністерство є координатором Міжміністерської комісії з питань водних ресурсів. Голова комісії – Прем'єр-міністр.

На регіональному та місцевому рівні міністерство делегує свої повноваження наступним чином:

- на рівні басейну воно представлене префект-координатором, котрий координує діяльність державних служб щодо водних ресурсів;
- у кожному регіоні функціонує Регіональне управління з охорони довкілля;
- у кожному департаменті – Департамент управління територій.

З метою залучення громадськості до вирішення водних проблем навіть на централізованому національному рівні у Франції діє дорадчий представницький орган, що співпрацює з Міністерством екології – Національний комітет з водних ресурсів. Він об'єднує делегатів від водокористувачів, територіальних громад, органів державного управління, а також представників та голів басейнових комітетів. Даний орган бере участь у визначенні державної водної політики, вирішенні спільних для двох і більше басейнів проблем, обговоренні та погодженні усіх проектів та заходів на рівні великих регіонів, визначенні ціни на воду та вимог до якості водопостачання та водовідведення.

Окремий державний орган – Національне управління водних ресурсів та середовищ, що відповідальне за моніторинг і погоджує свої дії з міністерством екології. Основні його завдання наступні:

- Визначає напрямки науково-дослідних програм.
- Відповідальне за Національну інформаційну систему з моніторингу водних ресурсів.
- Контроль водокористування разом з відповідними місцевими уповноваженими органами.
- Участь у плануванні регіональної політики, технічна підтримка заходів, оцінка стану водних ресурсів на регіональному та місцевому рівнях.

Основним рівнем управління у Франції є рівень гідрографічних басейнів, у кожному з яких відповідно до Закону від 16 грудня 1964 року функціонує Басейновий комітет та Агентство водних ресурсів.

Басейновий комітет, будучи місцевим «водним парламентом», визначає: політику з використання, відтворення та охорони водних ресурсів в межах басейну; основні напрямки роботи агентства; розробляє та контролює виконання Генерального плану з розвитку та управління водними ресурсами, який затверджується перфектом координатором.

Генеральний план розвитку та управління водними ресурсами, введений в дію Законом від 3 січня 1992 року, – це документ, що встановлює основні завдання та принципи водної політики в межах басейну, забезпечує правову основу для адміністративних рішень, місцевих нормативних актів, програм фінансової допомоги тощо.

Представництво у комітеті мають наступні категорії учасників у відповідній пропорції: 20% – представники органів державної влади; 40% – представники місцевих громад; 40% – представники водокористувачів.

У разі необхідності, в межах суббасейнів (окрема водозбірна площа для деякої притоки великої річки) та окремих гідрографічних одиниць розробляється План з розвитку та управління водними ресурсами, що є частиною Генерального плану і має адміністративні та правові наслідки в межах визначених територій. Розробку та контроль цього документу виконує Місцева комісія з водних ресурсів, яка, як і комітет, є представницьким органом влади і включає: 50% представників державної влади; 25% представників водокористувачів та 25% представників місцевих громад. Для реалізації

заходів, що передбачені у плані органами місцевого самоврядування може утворюватися міжвідомче територіальне громадське об'єднання басейну.

Ключовим виконавчим органом з державної політики у галузі водних ресурсів у Франції є агентства водних ресурсів, що діють у межах кожного гідрографічного басейну.

Завдання агентств:

- реалізація цілей та положень Генеральних планів з розвитку та управління водними ресурсами;
- надання фінансової допомоги водокористувачам, що вживають заходів з раціонального використання водних ресурсів та збереження їх якості;
- стягнення плати з споживачів.

Діяльність агентств планується у вигляді п'ятирічної програми дій і фінансується за допомогою грошових зборів, які затверджуються басейновими комітетами з погодженням Прем'єр-міністра. Бюджет ухвалюється голосуванням Ради адміністрації агентства з наступним погодженням басейновим комітетом.

На сьогодні основним принципом наповнення бюджету агентства є принцип «забруднювач/користувач-платник», відповідно до якого, Законом від 30 грудня 2006 року встановлено сім основних типів зборів з водокористувачів:

- збір за забруднення водних ресурсів;
- збір за розширення скидної мережі;
- збір за дифузійне забруднення сільськогосподарських земель;
- збір за безповоротне використання води;
- збір за користування водотоками в меженний період;
- збір за створення перешкод на шляху водотоків;
- збір за погіршення стану водних середовищ.

З бюджету агентства фінансуються наступні види діяльності: проведення досліджень; відомчі потреби; підтримка спостережної мережі у належному стані; фінансова допомога водокористувачам (близько 90% бюджету), що вживають заходів щодо раціонального використання водних ресурсів та покращення стану водних середовищ.

Загалом варто зазначити, що досліджувана система управління водними ресурсами у Франції забезпечує прийняття та виконання ефективних рішень завдяки представництву усіх зацікавлених сторін на всіх рівнях управління. Попри децентралізацію на рівні гідрографічних басейнів, чіткий розподіл обов'язків між органами влади дозволяє здійснювати якісну водну політику на національному рівні. Крім того, дана система дозволяє в повній мірі реалізувати «екосистемний» підхід, при якому основним завданням є досягнення доброго стану вод гідрографічних басейнів.

В цілому інституційна модель інтегрованого управління водними ресурсами Франції на наш погляд найкраще може бути адаптована та застосована в Україні.

5.3. Хороші практики на прикладі Польщі

У Польщі головним джерелом правових норм, що регулюють водні правовідносини є закон від 18.07.2001 р. «Prawo wodne» («Право водне»). Цьому Закону надано особливо важливого значення – саме навколо нього і будується подальша система законів і підзаконних правових актів, які регулюють принципи, побудову відносин та інституцій, що відповідають за збереження водних ресурсів.

«Prawo wodne» Польщі закріплює спеціальні принципи державного управління у зазначеній сфері. Так, відповідно до ст. 1 управління водними ресурсами проводиться з дотриманням правил раціонального і комплексного використання поверхневих і підземних водних ресурсів, беручи до уваги їхню кількість і якість (раціонального та комплексного використання вод). Правила спільних інтересів, що реалізуються як співпраця адміністрації, споживачів води і представників місцевої громади, беруться до уваги так, щоб отримати максимальну суспільну користь (принцип співробітництва державного управління, водокористувачів та громадськості). Управління водними ресурсами здійснюється таким чином, що діє у відповідності з інтересами суспільства, та не дозволяє погіршення екологічних функцій води та погіршення наземних екосистем і водно-болотних угідь, що безпосередньо залежать від стану водних ресурсів (принцип пріоритетності реалізації екологічної функції). Управління здійснюється за принципом самостійного фінансування, яке складається з коштів за послуги водопостачання, з урахуванням екологічних витрат і вартості ресурсів (принцип самокупності системи управління). Управління водними ресурсами слугує для задоволення потреб народу, економіки, охорони вод і довкілля, пов'язаного з водними ресурсами (принцип функціонального призначення державного управління). У ст. 3 зазначено, що управління водою здійснюється у зв'язку з поділом держави на річкові басейни і водні регіони. Безумовно, аналогічні положення містяться і в національному законодавстві, однак чіткого закріплення окремою нормою, не отримали. Законодавством закріплено два важливі елементи, що відносяться до управління водами. Перший включає в себе всеосяжний характер комплексного використання вод. З іншого боку, управління водними ресурсами має бути раціональним. Раціональність передбачає максимальне використання потенціалу води, з мінімальним втручанням і в той же час із застосуванням засобів їх захисту.

Одним з найголовніших питань, врегульованих законом «Prawo wodne», є система (структура) органів адміністрації (так звана «водна адміністрація»), які відповідають за реалізацію норм даного закону та інших актів, що у своїй сукупності утворюють підсистему водного права.

Польська адміністрація управління водними ресурсами включає всіх суб'єктів, для яких законом визначені завданнями в даній галузі управління. Це, зокрема, всі державні органи (центральні та місцеві), інші особи без статусу державного органу (наприклад, науково-дослідні інститути, що виконують завдання гідрологічних, метеорологічних, гідрогеологічних державних служб, а також водні компанії; громадськість, яка також бере участь в управлінні водними ресурсами). Специфіка управління охороною довкілля, в тому числі і водами, у Польщі полягає в тому, що, з одного боку, Польща як учасник Європейського Союзу визнає існуючу на рівні Європейського Співтовариства систему

органів управління в екологічній сфері, а з іншого, – характеризується власною системою управління в даній сфері.

Визначна роль у сфері державного управління водними ресурсами належить саме органам державної адміністрації, структура та функціональні повноваження яких законодавчо закріплені у ст. 4 закону «Prawo wodne». Органами у питаннях управління водними ресурсами є: – відповідний міністр у справах водного господарства – Міністр навколишнього середовища; – голова Державного управління водного господарства (ДУВГ) як центральний орган урядової адміністрації, підпорядкований відповідному міністру у справах водного господарства; – директор регіонального управління водного господарства (РУВГ) як орган урядової регіональної адміністрації, підпорядкований голові ДУВГ; – воєвода; – одиниці місцевого самоврядування. Перше, на що слід звернути увагу, аналізуючи систему адміністративних органів так званої водної адміністрації, є неоднорідний характер цієї структури. Так, законом пропонується ряд повноважень для органів загальної адміністрації, тобто таких органів, сфера діяльності яких не обмежується одним тільки водним правом. До цієї групи відносяться: 1) орган адміністрації центрального рівня – це міністр, так як саме міністр охорони навколишнього середовища на даний момент відповідає за водне господарство; 2) органи адміністрації регіонального рівня – воєводства – одноосібний орган і одночасно представник державної адміністрації на території; 3) органи адміністрації місцевого рівня: староста (на території середньої за величиною одиниці поділу країни – повіти); 4) органи муніципальної влади – органи місцевого самоврядування у межах найменшої одиниці поділу території країни – гміни. До другої групи відносяться ті органи адміністрації, які є спеціалізованими, але основний напрямок їх спеціалізації не обмежується водним господарством. В цю групу входять: 1) головний інспектор охорони навколишнього середовища; 2) воєводський (обласний) інспектор охорони навколишнього середовища; 3) санітарна інспекція. Ці органи, хоч і не створені спеціально для охорони водних ресурсів та здійснення водогосподарської політики, але все ж, для повного та ефективного виконання їх основних завдань їм необхідно вживати заходів для забезпечення і збереження водних ресурсів.

Третю групу складає ряд спеціалізованих органів водної адміністрації, які відповідають виключно за вирішення різних питань, пов'язаних з водогосподарською політикою і охороною водних ресурсів. До цієї групи відносяться такі адміністративні органи: 1) голова Державного Управління Водного Господарства; 2) директор Воєводського Управління Водного Господарства. Як бачимо, однаковим в організації системи державного управління у галузі водних ресурсів України та Польщі є те, що основне значення в управлінні водними ресурсами, в тому числі в міжнародному контексті, відіграють відповідні міністерства охорони навколишнього середовища. Дані міністерства мають у розпорядженні урядові і самоврядні адміністрації на всіх рівнях адміністративного поділу, регіональні органи управління водними ресурсами, державні спеціалізовані служби інтегрованого управління водними ресурсами, раціонального використання, охорони та захисту вод. Щодо функціональних повноважень, то, як і в Україні, компетенцією у галузі правового регулювання водних відносин наділені як

органи загальної компетенції, для яких дана функція не є пріоритетною, так і спеціально створені органи, на які покладаються завдання щодо управління водними ресурсами.

Окремої уваги заслуговує діяльність Національного фонду охорони навколишнього природного середовища та водного господарства Польщі, який як державна юридична особа створений у 1989 році та має 26 років досвіду фінансування природоохоронних та водогосподарських проектів. Фонд включає близько 550 співробітників та є унікальний ключовий елемент системи екологічних фондів та опора системи фінансування водогосподарських заходів.

Джерела фінансування Фонду в Польщі:

- Фонди охорони навколишнього середовища
- Національний фонд охорони навколишнього природного середовища та водного господарства
- Воєводські фонди охорони навколишнього середовища та водного господарства
- Іноземна допомога, в тому числі Європейського Союзу
- Кредитні ресурси банків
- Кошти підприємств, органів місцевого самоврядування та бюджетних установ
- Державний бюджет і бюджет воєводства
- Інше (агентства, фонди, приватне фінансування).
- Основні пріоритети діяльності Фонду:
- Охорона водних ресурсів та стійке управління
- Раціональне поводження з відходами і захист земної поверхні
- Охорона біологічного різноманіття та функцій екосистем
- Охорона атмосфери.

Пріоритетні програми діяльності Фонду:

Охорона та стале управління водними ресурсами

- Управління водою та стічними водами в агломераціях
- Будівництво, перебудова та реконструкція гідротехнічних споруд

Раціональне поводження з відходами та захист земної поверхні

- Раціональне поводження з відходами
- Охорона земної поверхні
- Геологія і гірничя справа

Охорона атмосфери

- Покращення якості повітря
- Підвищення енергоефективності
- Підтримка розподілених відновлюваних джерел енергії
- GIS – Схема зелених інвестицій

Фінансові ресурси діяльності Фонду:

- Загальна вартість співфінансованих інвестицій - 144,8 млрд злотих
- Надано спів фінансування - 37,9 млрд злотих

- Доходи від комісій та штрафів за забруднення- 19,6 млрд злотих
- Національні фонди: 36,6 млрд злотих
- Кошти ЄС: 23,4 млрд злотих.

Серед іншого були профінансовані:

- будівництво та модернізація очисних споруд
- будівництво та модернізація рибозахисних загороджень і водосховищ
- модернізація гідротехнічних споруд
- модернізація каналізаційних систем
- регулювальні роботи
- протипаводковий захист
- ліквідація наслідків повеней.

Результати діяльності Фонду - якісне та кількісне покращення стану водних ресурсів, через:

- зменшення навантаження забруднюючих речовин, що скидаються до водних об'єктів
- збільшення потужності очисних споруд
- збільшення потужності насосних станцій
- збільшення потужності очисних споруд
- збільшення ємності водосховищ.

Таким чином досвід Польщі в частині створення та фінансового забезпечення діяльності Фонду для підвищення рівня функціонування водогосподарських об'єктів для якісного та кількісного покращення стану водних ресурсів може бути адаптований та застосований в Україні.

5.4. Першочергові кроки щодо подальшого реформування системи управління водними ресурсами в Україні

Найбільш вагомими проблемними питаннями, що стримують реалізацію Угоди з ЄС щодо інтегрованого управління водними ресурсами та потребують першочергового врегулювання є:

- законодавче врегулювання бюджетного розподілу на відновлення водних ресурсів;
- необхідність законодавчо закріпити відповідальність за впровадження Планів управління річковим басейном та досягнення «доброго» стану районів річкових басейнів. Необхідно встановити правові визначення цілей і завдань з досягнення «доброго» стану якості водних ресурсів та отримання належної їх кількості, визначити органи державної влади, що б мали відповідати за формування політики у сфері надання водних послуг;
- впровадження інструментів інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом, зокрема, шляхом змін і доповнень до Водного кодексу України, розробки нових Положень про БУВР та Басейнову Раду відповідно до вимог ВРД;
- розробка та впровадження ефективних економічних механізмів управління водними ресурсами та стимулювання сталого водокористування;

- удосконалення системи обліку та використання водних ресурсів;
- розробка заходів щодо покращення водозабезпеченості територій та забезпечення належного стану водної безпеки країни;
- завершення інституційної реформи управління водними ресурсами, яка має забезпечити вирішальну участь водокористувачів у басейновому управлінні.

Першочерговим кроком для врегулювання вищезазначених проблемних питань має стати постійна діяльність Міжвідомчої координаційної ради з питань водних ресурсів України (утворена постановою Кабінету Міністрів України № 1211 від 03 листопада 2021 року). Вона має долучити до своєї роботи провідних експертів, які мають підготувати відповідні обґрунтування, пропозиції та рекомендації для розробки проекту Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо покращення стану водних ресурсів України» та проектів відповідних Законів та постанов Кабінету Міністрів України на його виконання.

6 АНАЛІЗ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ЩОДО ХОРОШИХ ПРАКТИК УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА З ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ

6.1 Характеристика загальноєвропейських директив і документів. Загальна характеристика підходів

Правове регулювання у водному секторі в ЄС реалізується шляхом введення Директив, відповідно до яких держави-члени формують своє національне законодавство. Зміст директиви чітко та лаконічно встановлює основні нормативні положення щодо забезпечення тих чи інших положень. На відміну від постанови чи рішення, інструментів прямої дії, директива запроваджується через національне законодавство. Вона зобов'язує державу-члена у певний термін вжити заходів, спрямованих на досягнення визначених у ній цілей.

В Європі послуги водопостачання відносяться до послуг загального (економічного) інтересу і регулюються на рівні ЄС та національному рівні. Директиви: 2000/60/ЄС «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики» (Водна рамкова директива - ВРД), 2020/2184 ЄС щодо якості води, призначеної для споживання людиною, 91/271/ЄЕС «Про очистку міських стічних вод», 76/160 ЄЕС щодо води для купання регулюють екологічні та гігієнічні стандарти на рівні ЄС і імplementовані в національне законодавство країн-членів.

Організація водних послуг (вибір моделі управління) є предметом субсидіарності (Протокол 26 до Договору про функціонування Європейського Союзу) і є компетенцією держав-членів. Інституції ЄС є нейтральними щодо вибору моделей управління.

У статті 2 (38) ВРД водні послуги визначені як: *«усі послуги, які надаються домогосподарствам, громадським установам або будь-якій економічній діяльності: (а) забір, водозбір, зберігання, очищення та розподіл поверхневих або підземних вод, (б) споруди для збирання та очищення стічних вод, які згодом скидаються у поверхневі води»*. Проте, оскільки управління водними послугами відноситься до національної компетентності, визначення терміну «водних послуг» може різнитися по країнах та включати діяльність, яка виходить за рамки поняття, встановлено у ВРД.

Загалом, постачання питної води, збір і очищення стічних вод підпадає під термін «послуги водопостачання» в усіх європейських країнах. У більшості країн служби водопостачання також відповідають за управління дощовою водою, але подекуди діяльність із зливовою водою до них не відноситься. У кількох країнах захист від повеней і постачання відновленої води також здійснюється постачальниками послуг водопостачання.

Спосіб організації водопостачання є результатом історичних і культурних факторів різних європейських країн. Спрощено в Європі можна виділити чотири моделі управління:

✧ Пряме державне управління, коли відповідний державний орган повністю відповідає за надання послуг та управління ними (раніше саме схема переважала в Європі).

✧ Делеговане державне управління, коли суб'єкт управління призначається відповідним державним органом для виконання завдань управління. Суб'єкти управління, як правило, залишаються у власності державного сектора, хоча в ЄС у деяких випадках існує можливість незначного приватного володіння акціями.

✧ Делеговане приватне управління, коли відповідна державна організація призначає приватну компанію для управління завданнями на основі строкового контракту у формі договору оренди або концесії. У країнах, де такий тип управління поширений, муніципалітети передають свої обов'язки приватним компаніям. Право власності на інфраструктуру залишається в руках органів державної влади.

✧ Пряме приватне управління, коли всі управлінські завдання, обов'язки та право власності на комунальні послуги передаються в руки приватних операторів, тоді як державні установи обмежують свою діяльність контролем і регулюванням (така система діє лише у кількох європейських країнах - Англії, Уельсі та Чехії).

У більшості країн застосовується комбінація перших трьох моделей із загальною тенденцією до державного та делегованого приватного управління. Крім Англії, Уельсу та окремих випадків у Чехії, водна інфраструктура в Європі є державною власністю. Органи державної влади також відповідають за затвердження тарифів, визначення якості послуг, а також встановлення та забезпечення дотримання екологічних стандартів і стандартів охорони здоров'я.

Тарифи на воду майже повсюди відшкодовують витрати, однак у деяких країнах витрати досі покриваються одночасно тарифами, трансфертами і податками (3Ts). Структура тарифу відрізняється по різних країнах, але в більшості випадків тариф складається з фіксованого та змінного компонентів. Іноді має місце тенденція до встановлення «структури тарифів» на національному рівні, тоді як встановлення цін все ще відбувається на місцевому рівні. Зазвичай тарифи на воду надаються оператором водопостачання компетентному органу (муніципалітету, регіональному уряду або регіональному регулятору, національному міністерству або незалежному національному регулятору) для затвердження. У деяких випадках передбачається залучення до процесу клієнтів; подекуди наглядові органи здійснюють фактичну перевірку тарифу.

Якість наданих послуг може визначатися компетентним органом відповідно до мінімальних вимог, але якщо вони не виконуються, оператори водопостачання можуть бути зобов'язані надавати споживачам компенсацію. Залежно від країни та системи організації надання послуги, споживачі можуть подавати скарги у різні органи: клієнтська служба водопостачання, муніципалітети, ради споживачів, національні регулятори, омбудсмени, арбітражі та суди.

Моніторинг якості питної води, як правило, покладається на органи охорони здоров'я (Міністерство охорони здоров'я та їх регіональні/місцеві органи).

Захист водних ресурсів і встановлення екологічних стандартів зазвичай відноситься до компетенції Міністерства навколишнього середовища та/або органів управління річковим басейном та/або регіональних органів влади, а також національних екологічних агенцій.

Зелена угода ЄС і Порядок денний ООН на період до 2030 року (Цілі сталого розвитку) створюють основу для сталого розвитку суспільства, де водний сектор відіграє важливу роль у досягненні цього. Цілі водної політики повинні бути інтегровані та включені в усі галузеві політики Європи, такі як Спільна сільськогосподарська політика (CAP), енергетична політика та законодавство щодо хімічних речовин, а також політика у сфері транспорту та туризму. Для цього потрібна сильна політична воля, координація політики, повне впровадження існуючих правил, відповідне фінансування та належне управління. Безпечна питна вода з-під крану та відповідна очистка стічних вод відносяться до ключових елементів захисту здоров'я людини та навколишнього середовища. Водночас наявність якісних водних ресурсів є необхідною умовою для надання високоякісних послуг з водопостачання.

Наразі основні ризики становлять мікрозабруднювачі, які потрапляють у водні джерела від фармацевтичних препаратів, засобів особистої гігієни, побутової хімії, мікропластики (з текстилю, автомобільних шин тощо), наночастинки, пестициди та ін. Хоча зараз спостережувані концентрації у водних ресурсах для більшості з них дуже низькі, ці продукти можуть мати негативний вплив на водні екосистеми. За нинішніх рівнів концентрації ще немає чітких наукових доказів негативного впливу на здоров'я людини, але, оскільки їх використання зростає, мікрозабруднювачі можуть стати значною проблемою для водних ресурсів і послуг водопостачання.

У Зеленій угоді ЄС передбачено положення щодо нульового забруднення, яке базується на принципах пріоритету вживання запобіжних і превентивних заходів, усунення екологічної шкоди водних джерел та фінансової відповідальності їх забруднювачів. Рішення «наприкінці труби» слід розглядати як крайній засіб, тому необхідно підвищувати заходи контролю над джерелом, запроваджувати більш жорстку відповідальність для забруднювачів води і т.п.

Зміна клімату залишається серйозною проблемою для водного сектору Європи: екстремальні погодні явища проявляються все частіше; сильні повені та посухи стають регулярними явищами. Тому служби водопостачання працюють над мінімізацією їх впливу та вжиттям заходів щодо пом'якшення та адаптації, одночасно контролюючи витрати та дотримуючись законодавства. Отже дуже важливо, щоб постачальники послуг водопостачання розробляли довгострокові плани. При цьому за можливості необхідно координувати зусилля із заходами інших секторів за підтримки ЄС, національної та місцевої політики.

Стічні води (та їх побічний продукт, мул) містять цінні ресурси, такі як енергія, фосфор, азот, інші поживні речовини та целюлоза, які можна відновити та повторно використати в циклічній економіці для збереження дефіцитних або виснажених ресурсів

(при мінімізації пов'язаних негативних впливів), що одночасно буде сприяти економічному зростанню та створенню робочих місць. Оскільки очищена стічна вода повторно може бути використана за певних умов, Європейське законодавство прагне має бути рушієм для інновацій і сприяти розвитку передових практик для відновлення цих ресурсів. Для можливості стійкого спрямування на ринок відновлених ресурсів необхідно запровадження спеціальних стимулів. Водночас потрібно посилювати заходи контролю для запобігання потрапляння небезпечних речовин у стічні води, які можуть загрожувати потенційному відновленню ресурсів.

Відповідальне використання, раціональний розподіл і ефективне постачання води є фундаментальними цілями європейського водного сектору для забезпечення ефективного використання цінного ресурсу - води. Європейське співтовариство докладає значних зусиль для підвищення енергоефективності, виробництва зеленої енергії та раціонального використання хімічних речовин в процесах очищення води, щоби діяльність у сфері водопостачання/водовідведення була якомога екологічнішою.

Варто відзначити, що на Водний сектор припадає значний внесок у європейську економіку через додану вартість і місцеву зайнятість. Загальний оборот (збір, очищення, постачання води, водовідведення) становить приблизно 0,5 % від загального ВВП ЄС. Протягом останніх десяти років рівень зайнятості у водному секторі залишався досить стабільним, що є головною перевагою сектору та свідчить про його стабілізуючу роль у періоди економічного спаду.

Що стосується ціни, яку споживачі платять за послуги з водопостачання, то вона повинна відповідати розумному балансу між доступністю послуг та їх стійкістю, тому що відшкодування витрат на водопостачання дозволяє робити необхідні інвестиції та будувати, підтримувати та оновлювати інфраструктуру систем. При цьому необхідно забезпечувати більшу прозорість рахунків за воду, щоб клієнти могли зрозуміти реальні витрати на постачання питної води та очищення стічних вод. Відповідно до ВРД відшкодування витрат на послуги водопостачання має бути впроваджено повсюдно (принаймні у промисловості, домогосподарствах, сільському господарстві).

Доступність послуг водопостачання має вирішальне значення для реалізації права людини на воду та санітарію, і як оператори водопостачання, так і державні органи повинні приділяти значну увагу цьому принципу. Однак, якщо ціна на послуги водопостачання/водовідведення буде підтримуватися штучно низькою, витрати на утримання інфраструктури доведеться покривати за рахунок податків чи трансфертів або відкладати надалі, що призводить до суттєвого впливу на сталість водного сектору та його розвиток.

Традиційно служби водопостачання при плануванні та будівництві водопровідних споруд, розподільних мереж, систем водовідведення та очисних споруд розраховують на довгострокову перспективу. Деякі частини водної інфраструктури експлуатуються 50 і більше років, що потребує застосовувати збалансований довгостроковий підхід із відповідним рівнем гнучкості, який дозволить інфраструктурі реагувати та адаптуватися

до наявної ситуації, застосуванню різного виду інновацій та ін. Саме тому для водному сектору вкрай важливо мати ефективне довгострокове планування на основі реальних даних для визначення перспективних рішень. Також важливо доповнити інвестиційні потреби на основі 3Ts, - тарифи, податки та трансферти - з інших джерел або бюджетів, таких як фонди ЄС для регіонального розвитку або міжнародна допомога.

Важливим питанням, яке стосується водного сектору (майже в усіх країнах водна інфраструктура вважається критичною) є ситуація з безпекою в Європі, тому що ризик зловмисних дій існує по всьому континенту. Це потребує проведення ретельного аналізу будь-які вразливості, пов'язані з безпекою, і вжиття ефективних заходів для їх запобігання. Крім того, потрібно звернути увагу на кібербезпеку та взаємозалежність з іншими секторами (енергетика, телекомунікації тощо). Зменшення ризиків, пов'язаних із безпекою, має ґрунтуватися на синергії з управлінням іншими ризиками, наприклад, пов'язаними зі стихійними лихами та зміною клімату.

Що стосується нормування якості питної води, то у світовій практиці підставою для встановлення нормативів є Настанова ВООЗ щодо якості питної води (чергове четверте видання цього документу відбулось у 2017 році). Водночас, у вказаному документі засвідчується, що конкретні вимоги до якості питної води повинні бути уточнені, виходячи з місцевих умов (насамперед, джерел водопостачання), економічної та фінансової ситуації, а також наявного методичного, технологічного, технічного, аналітичного та іншого забезпечення конкретної держави чи регіону. У кінці 2020 року в ЄС було прийнято нову «Директиву (EU) 2020/2184 від 16 грудня 2020 року щодо якості води, призначеної для споживання людиною», в якій внесені зміни (зокрема, і у частини показників якості води), оновлені і уточнені положення попередньої Директиви ЄС 98/83 «Про якість води, призначеної для споживання людиною», яка остаточно втратила чинність з 13 січня 2023 року. Запроваджуючи зазначену Директиву країни-члени ЄС прагнуть гарантувати, що в будь-якій країні ЄС людина може пити воду «з крану» з абсолютною упевненістю в тому, що вона є безпечною для здоров'я. Проте кожна країна у разі необхідності і з урахуванням місцевих особливостей систем водопостачання може встановлювати додаткові параметри якості води, а також приймати значення окремих показників жорсткішими за наведені у Директиві (в останньому випадку, передбачається необхідність проінформувати відповідні інстанції щодо таких дій). Основним нововведенням у Директиві ЄС 2020 є широке використання концепції оцінки ризиків, яка полягає у можливості оцінювати ризики відхилень як додаток вірогідності та наслідків (зокрема, у грошовій формі). Це суттєво змінює традиційні підходи, що базуються на встановленні ГДК і, особливо, у механізмах отримання дозволів на відхилення окремих показників. З погляду ризиків показники якості стають нерівнозначними в залежності від того, наскільки високим є ризик і наскільки важкими будуть наслідки захворювання у разі вживання води з перевищенням цього показника.

6.2. Хороші практики на прикладі Франції

У Франції, як і в інших країнах членах ЄС, на підставі широких, всебічних і колегіальних консультацій розроблена Міжнародна стратегія в області водопостачання та санітарії на 2020-2030 рр., яка базується на мобілізації зусиль всіх французьких суб'єктів водного господарства, повністю узгоджується з Порядком денним у сфері сталого розвитку на період до 2030 року (Порядок денний-2030) та закріплює важливість застосування міжсекторального підходу та забезпечення комплексного управління водними ресурсами.

Послуги водопостачання. Згідно статті L2224-7 Загального кодексу місцевих органів влади (Code général des collectivités territoriales) до «послуг водопостачання» віднесено усю діяльність, пов'язану з охороною території водозабору, очищенням, транспортуванням, зберіганням і розподілом питної води, а також збором, транспортуванням, очищенням та скиданням стічних вод.

Моделі управління. Загалом у Франції налічувалося приблизно 6065 підприємств та комунальних підприємств питної води, які функціонують за наступними моделями управління:

- пряме державне управління має лише невелика кількість комунальних підприємств питної води (менше 50), які в основному використовуються як допоміжні комунальні підприємства і постачають лине незначні обсяги води. Що стосується стічних вод, то більшість є власними комунальними підприємствами;

- делеговане державне управління здійснюється в основному через асоціації спеціального призначення, на які припадає майже 64 % комунальних підприємств питної води (близько 3880 компаній) і які постачають біля 40 % води. Асоціації спеціального призначення та водопостачання також поширені у сфері надання послуг з водовідведення;

- делеговане приватне управління застосовується приблизно у 35 % підприємств (близько 2120 компаній, які називаються AG або GmbH). В основному це компанії з приватною участю. Щодо обсягів постачання води, то вони становлять до 60 %. Відведення стічних вод здійснюється переважно комунальними підприємствами державного управління.

Тарифи на воду. Тарифи на воду встановлюються на місцевому рівні, зокрема на муніципальних зборах після ретельного обговорення. Розмір тарифів має відповідати певним умовам, а саме повністю покривати витрати на інвестиції та обслуговування. Однак змінне/фіксоване співвідношення не може перевищувати максимальну суму, встановлену на національному рівні. Тарифи також повинні включати податки, встановлені державою та басейновими органами. Якщо послуги з водопостачання надаються уповноваженим приватним органом управління, договір визначає умови зміни тарифу протягом періоду його дії. Тарифи можуть відрізнятися в залежності від наданих послуг залежно від багатьох факторів: географічних (наявність і джерело води), технічних (якість ресурсів), соціально-економічних (середнє споживання), управління

(соціальна політика) та інвестицій. Тариф складаються з фіксованої частки, яка включає передплату, та змінної частки, яка залежить від обсягу споживання; співвідношення між цими частками визначається національним законодавством.

Якість наданих послуг. Муніципалітет несе відповідальність за рівень обслуговування, включаючи моніторинг скарг споживачів (з урахуванням національного показника ефективності) і відповіді на них. Міністерства, до сфери діяльності яких відноситься водопостачання/ водовідведення, визначають стандарти якості, безперервності обслуговування та збереження ресурсів. Муніципалітети несуть відповідальність за гарантування застосування цих норм і за забезпечення якості наданих послуг. Вони мають щорічно звітувати за цими питаннями, які також підпадають під національні показники ефективності. Крім того, делегований приватний партнер (за наявності) повинен опублікувати звіт про вжиті дії з аналізом якості послуг.

Споживачі послуг можуть брати участь у консультативних комісіях через місцеві асоціації, які дають висновки щодо місцевих змін у послугах водопостачання. Деякі місцеві органи влади також залучають громадянське суспільство до органів прийняття рішень. Крім того при Міністерстві фінансів існує спеціальне управління для контролю за скаргами споживачів; останні також можуть звертатися до офісу національного водного омбудсмена (водний медіатор) для арбітражу.

Забезпечення якості питної води, захист споживачів. Для захисту прав споживачів щодо безпечності питної води регіональні агентства охорони здоров'я (Agences régionales de santé), які підпорядковані Міністерству охорони здоров'я, публікують (доступну в Інтернет) детальну інформацію про якість питної води. Вони також забезпечують повсякденний арбітраж щодо рішень, спрямованих на захист громадського здоров'я. Муніципалітети зобов'язані оприлюднювати ці дані через рахунки за воду, що надаються споживачам.

Прозорість є пріоритетом для французьких водопровідних компаній, тому що вони публікують юридичні показники ефективності у щорічних звітах, які надають для відповідних органів стосовно усіх (100%) наданих ними послуг. Як на національному, так і на європейському рівнях це сприяє доступності для споживачів інформації щодо якості питної води та наданих послуг.

Екологічне нормування та охорона водних ресурсів. Відповідно до Кодексу охорони навколишнього середовища у Франції збереження води відноситься до сфери загальнодержавного інтересу. Екологічні стандарти встановлюються через державні закони міністерством, відповідальним за водні ресурси. Впровадження цих стандартів обіймається водна поліція, яка контролює відповідність водоочисних установок вимогам збереження стану води. Водна поліція організована локально на рівні кожного річкового басейну.

6.3. Хороші практики на прикладі Австрії

Послуги з питної води в Австрії мають досить високу репутацією як на національному, так і на міжнародному рівні, що зумовлено багаторічним сталим управлінням водними ресурсами, як з точки зору їх якості, так і кількості. Крім того, значні постійні інвестиції дозволяють сектору водопостачання впоратися з багатьма різними проблемами, з якими вони можуть стикнутися в майбутньому. Хоча потенційні ризики, які виникають на міжнародному рівні (нестача води, посуха, повені, навантаження на водні ресурси в результаті потрапляння забруднюючих речовин) можуть стати проблемою для послуг питної води в Австрії з регіональної точки зору, вони не впливають на водопостачання в широких масштабах. Відповідні підготовчі заходи зазвичай дозволяють таким локалізованим проблемам залишатися контрольованими, не створюючи особливих незручностей для споживачів.

Послуги водопостачання. Водні послуги юридично не визначені в австрійському Законі про воду, однак загальне розуміння послуг водопостачання включає постачання питної води, водовідведення та очищення стічних вод. Біля 91,8% населення Австрії проживають у районах, які забезпечуються централізованим водопостачанням. Джерелом водопостачання є виключно підземні води, з яких 27 % - не потребують обробки; 66 % - лише дезінфекцію; 6 % - знезалізнення та 1 % - видалення нітратів. Згідно статистики в Австрії водоспоживання у містах становить 183 л/добу/людину, у сільській місцевості (домогосподарства) – 130 л/добу/людину.

Моделі управління. В Австрії водопостачання організовується за допомогою моделей прямого та делегованого державного управління. До делегованої системи публічного управління, яка є найпоширенішою формою організаційного управління, належать компанії та корпорації з обмеженою відповідальністю, де державний орган володіє більшістю (здебільшого 100 %) акцій.

Загалом існує приблизно 5500 комунальних підприємств питної води (3400 – кооперативів, 165 водних управлінь, 1900 комунальних підприємств), з яких 49 % - це міські структури, 20 % - невеликі муніципалітети, 11 % - водні ради та 10% - водні кооперації. Біля 10 % австрійського населення самозабезпечується водою з приватних колодязів або джерел.

Сектор стічних вод в основному знаходиться під прямим державним управлінням. У деяких великих містах державні компанії призначаються відповідальним державним органом для виконання завдань управління, але власником залишається державний сектор (делеговане державне управління).

Тарифи на воду та інвестиції. Водопостачальники згідно із законом зобов'язані встановлювати тарифи на основі економічного розрахунку, що забезпечує повне відшкодування витрат. Тарифи включають змінну і фіксовану частини та мають бути затверджені місцевими муніципальними органами влади. Крім того, вони можуть бути перевірені зовнішніми органами (Австрійський суд аудиторів та місцеві суди аудиторів земель). Багато постачальників води також прив'язують свій тариф до річного рівня

інфляції. Для сектору стічних вод місцеві органи влади встановлюють тарифи за погодженням з місцевими муніципальними органами влади.

Сектор водопостачання/водовідведення фінансується в основному за рахунок доходів від тарифів, які повністю покривають витрати на експлуатацію та обслуговування, а також значну частку інвестиційних витрат. Деякі субсидії надаються місцевими бюджетами на доповнення до фінансування інвестицій. Тарифи на воду відрізняються по різних комунальних підприємствах і між ними існують значні відмінності, що зумовлено багатьма різними факторами, з якими стикаються постачальники послуг водопостачання (наприклад, необхідність перекачування води, використання місцевих доступних водних ресурсів або потреба надрегіонального постачання, потреби в очищенні, міська чи сільська структура постачання тощо).

Інвестиції у сфері водопостачання/водовідведення в Австрії відіграють значну роль, тому що не тільки роблять ключовий внесок у високий рівень життя населення, але й мають позитивний економічний ефект, впливають на зайнятість населення та економіку країни. Згідно статистики останніх років в Австрії щорічно в питне водопостачання інвестується близько 247 млн євро. Системні інвестиції, функціонування систем та будівництво сприяють валовому внутрішньому продукту (ВВП) Австрії у розмірі 1,1 млрд євро валової доданої вартості, створюють захищають і зберігають 9400 робочих місць серед зайнятої робочої сили.

Якість наданих послуг. Муніципалітети або уповноважені організації (постачальники води) постачають питну воду та утилізують стічні води. Зазвичай населення зобов'язано підключатися до місцевої системи питного водопостачання, але в деяких випадках існують виняткові обставини. Муніципалітети або уповноважені організації регулярно здійснюють моніторинг та перевірку комунальних послуг з питної води відповідно до плану перевірки та технічного обслуговування. Згідно австрійського Закону про воду, зовнішні аудитори регулярно (кожні п'ять років) повинні перевіряти технічні аспекти підприємств водопостачання. Про результати цього зовнішнього нагляду необхідно негайно сповіщати відповідні органи влади. Вимоги щодо внутрішнього/зовнішнього контролю та найкращих доступних технологій додатково закріплені в національних стандартах і настановах. Крім того, компетентний місцевий орган влади може перевірити підприємства водопостачання без попереднього повідомлення. Для сектору стічних вод органи влади кожної провінції встановлюють стандарти та правила очищення стічних вод. У кожній провінції є свій водний орган.

Забезпечення якості питної води, захист споживачів. Відповідно до австрійського Закону про питну воду якість води має контролюватися через фіксовані проміжки часу та у фіксованих точках системи водопостачання. При цьому акредитовані лабораторії оцінюють якість води, а експерти – загальний стан об'єкта водопостачання. Постачальники води повинні негайно передати результати в органи влади. Департаменти охорони здоров'я австрійських земель відповідають за моніторинг якості питної води. У разі невідповідності параметрам питної води її постачальники повинні повідомити про

це відділ охорони здоров'я австрійських земель і вжити негайних заходів, щоб гарантувати відновлення її відповідності до встановлених нормативів протягом 30 днів. Водоканали зобов'язані інформувати своїх споживачів про якість питної води не рідше одного разу на рік (через місцеві органи влади, з рахунком за воду тощо). Для додаткової інформації широкої громадськості Федеральним міністерством охорони здоров'я спільно з Агентством охорони здоров'я розроблено спеціальний інформаційний портал («Інфопортал Trinkwasser»).

Екологічне нормування та охорона водних ресурсів. Австрійське федеральне міністерство сільського господарства, регіонів і туризму, провінції та муніципалітети поділяють відповідальність за екологічне регулювання та захист водних ресурсів. Австрійський закон про воду визначає законодавчі вимоги щодо екологічного регулювання та охорони водних ресурсів. Відповідно до розподілу повноважень провінції та муніципалітети виконують законодавчі вимоги під контролем влади провінцій.

6.4. Аналіз ринку централізованих систем водопостачання, фінансовий стан підприємств водопостачання

Ключовою проблемою у сфері вітчизняного водопостачання завжди було її катастрофічне недофінансування, першопричиною якої є перенесення питання тарифоутворення з економічної площини до політичної. НКРЕКП (ліцензіатами якої є 43 найбільші водоканали країни) та місцеві органи влади намагаються штучно стримувати процес зростання тарифів, що призводить до роботи водоканалів в режимі постійної нестачі коштів.

Незважаючи на це, водоканали вимушені сплачувати обов'язкові статті витрат, такі як податки, електроенергія, реагенти, заробітна плата та ін., в основному за рахунок економії на заходах з відновлення і розвитку систем. Внаслідок цього у теперішній час утворилась ситуація, коли понад 70% систем водопостачання перебувають в роботі з наднормативним строком експлуатації, що приводить до високої аварійності систем, значних витоків води, низької енергоефективності, нераціонального використання усіх ресурсів тощо. При цьому дієвий механізм для залучення коштів в заходи із розвитку та підвищення ефективності роботи систем наразі відсутній.

На протязі війни ситуація додатково ускладнилась, адже до сьогоднішнього дня тарифи за послуги водопостачання не переглядались, в той час як вартість реагентів, паливно-мастильних матеріалів, а також електроенергії виросла у 2-3 рази. На сьогоднішній день в багатьох водоканалах склалась така ситуація, коли вони без допомоги донорських організацій неспроможні придбати навіть реагенти для очищення води.

Водний баланс галузі за 2020 рік (саме за цей рік є останні достовірні дані) був наступним:

- піднято води – 2374,72 млн. м³;
- очищено – 1821,47 млн. м³ або 76,7 % до обсягу піднятої води;
- поданої усім споживачам – 2176,95 млн. м³ або 91,7 %;
- реалізовано – 1574,97 млн. м³ або 66,3 %;
- втрати та технологічні витрати – 799,75 млн. м³ або 33,7 %.

Середній тариф за водопостачання в Україні складає 14,82 грн/м³. Справедливий тариф (в поточних цінах без зміни підходів до тарифоутворення) складає приблизно 29 грн/м³. Тариф, необхідний для стабільного розвитку підприємств та досягнення в перспективі 3-10 років нормативних вимог якості питної води, повинен складати приблизно 65 грн/м³.

Недоотримані кошти в галузі внаслідок заниження тарифів складають, таким чином:

$1575 * (29-14,82) = 22,333$ млрд грн /рік у порівнянні зі «справедливим» тарифом, та

$1575 * (65 - 14,82) = 79,033$ млрд грн/рік - у порівнянні з «європейським» тарифом.

Крім того, додаткові збитки виникають внаслідок надзвичайно високих втрат і технологічних витрат води. Звичайно повністю виключити ці втрати неможливо, але у розвинутих країнах їх величина не перевищує 10 %.

Отже, фінансові втрати внаслідок втрат води складають:

$2374*(33,7\% - 10\%)* 29 = 13,316$ млрд грн/рік та $2374*(33,7\% - 10\%)* 65 = 36,571$ млрд грн/рік, а сумарні збитки:

$22,333 + 13,316 = 35,649$ млрд грн/рік та $79,033 + 36,571 = 115,604$ млрд грн/рік.

Враховуючи поточний курс євро, це відповідає **0,897 млрд євро/рік** та **2,908 млрд євро/рік** відповідно.

Що стосується вартості відновлення і розвитку систем, то по довоєнних даних вона складала приблизно 40 млрд євро. На сьогоднішній день важко оцінити вартість відновлення об'єктів, пошкоджених внаслідок військових дій, але називаються цифри 12-20 млрд євро. Таким чином, орієнтовно відновлення систем водопостачання буде потребувати:

$40 + (12+20)/2 = 56$ млрд євро, але ця цифра є лише приблизно оціночною.

7. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ

Потреба щодо гармонізації українського законодавства до законодавства ЄС ставить на порядок денний нові виклики з досягнення «доброго» стану вод та їх якості, отримання достатньої кількості водних ресурсів. Саме забезпечення якісного та кількісного стану вод може створити умови дотримання усіх чинних на сьогодні потреб водокористування при цьому убезпечивши досягнення головних водно-екологічних політичних цілей з охорони та відновлення водних екосистем та задоволення потреб українського суспільства у безпечній питній воді та належній санітарії.

Започаткована тенденція у напрямку гармонізації законодавства з питань впровадження інтегрованого управління водними ресурсами потребує невпинного і сталого її продовження, адже на сьогодні в сучасному «водному» законодавстві України:

– відсутні правові визначення цілей і завдань з досягнення «доброго» стану якості водних ресурсів та отримання належної їх кількості, так само як і не визначені органи державної влади, що б мали відповідати на ці виклики сучасності в рамках формування «водної» політики, здійснення «водного» управління та регулювання, а також у сфері надання водних послуг;

– управління водними ресурсами за басейновим принципом є лише задекларованим, однак, на практиці, управління водними ресурсами відбувається за адміністративно-територіальним принципом;

– є недостатні економічні механізми, які б дозволили запровадити повну окупність водних та екосистемних послуг, а також забезпечити цільове повернення отриманих коштів на потреби відновлення якості і кількості водних ресурсів у рамках реалізації планів управління водними ресурсами у басейнах головних річок України;

– залучення до управління річковими басейнами заінтересованих сторін є практично відсутнім, оскільки басейнові ради або ж до цього часу є не створеними, або ж у разі їх створення при басейнових управліннях водними ресурсами Держводагентства їх діяльність є несталою, іноді заформалізованою, завдяки чому, вони практично не впливають на прийняття управлінських рішень.

Питаннями, що потребують першочергового законодавчого врегулювання є:

□ законодавче врегулювання бюджетного розподілу на відновлення водних ресурсів;

□ впровадження інструментів інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом, зокрема, шляхом змін і доповнень до Водного кодексу України, розробки нових Положень про БУВР та Басейнову Раду відповідно до вимог ВРД ;

□ розробка та впровадження ефективних економічних механізмів управління водними ресурсами та стимулювання сталого водокористування;

- удосконалення системи обліку та використання водних ресурсів;
- розробка заходів щодо покращення водозабезпеченості територій та забезпечення належного стану водної безпеки країни;
- законодавчо закріпити відповідальність за впровадження Планів управління річковим басейном та досягнення «доброго» стану районів річкових басейнів;
- завершення інституційної реформи управління водними ресурсами, яка має забезпечити вирішальну участь водокористувачів у басейновому управлінні.

Шляхом внесення змін до законодавства має бути утворено постійний консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України – Національну Раду з охорони, відтворення та сталого управління водними ресурсами – для вироблення пропозицій та забезпечення координації дій відповідних ЦОВВ та місцевих органів влади, підприємств, установ та організацій, причетних до використання природних ресурсів у басейнах річок України. Вбачається важливим, щоб до складу Національної Водної Ради були залучені представники усіх басейнових рад, що будуть створені в районах річкових басейнів України та їх суббасейнах.

Головним завданням Національної Водної Ради має стати запровадження інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом відповідно до положень ВРД ЄС шляхом координації діяльності ЦОВВ, причетних до природокористування у басейнах річок, а також місцевих органів влади та інших заінтересованих сторін для напрацювання єдиних нормативно-правових та методологічних підходів щодо:

– створення й забезпечення сталої діяльності Басейнових рад в басейнах та суббасейнах річок,

– підготовки та реалізації планів управління річковими басейнами з метою досягнення «доброго» екологічного стану водних ресурсів України та досягнення інших встановлених для водних басейнів України екологічних цілей,

– забезпечення донорської підтримки та технічної допомоги в процесі підготовки та реалізації ПУРБ, а також для цілей забезпечення сталої діяльності БР.

Окрім зазначених питань, Національна Водна Рада буде вирішувати питання щодо:

– можливості фінансування (співфінансування) з джерел Державного бюджету України, або ж його спеціальних фондів, тих природоохоронних чи водоохоронних заходів, що визначені до реалізації в рамках окремих ПУРБів, але мають загальнонаціональне значення;

– напрацювання рекомендацій (модельних схем) щодо визначення дольової участі областей, районів, міст, а також органів місцевого самоуправління в фінансуванні процесу реалізації ПУРБів тощо;

–підготовки, у разі необхідності, змін до законодавства та нормативно-правових актів з метою посилення ролі БР в рамках управління водними басейнами.

Шляхом внесення змін до законодавства має бути утворено НАК «Вода України», яка зможе забезпечити ефективну і кваліфіковану експлуатацію всіх гідротехнічних споруд та об'єктів, гармонізуючи всі технічні, технологічні та економічні процеси на досягнення позитивних змін у розбалансованих і нераціональних господарських системах використання водних ресурсів, які знаходяться зараз у критичному стані занепаду.

В переліку заходів на найближчу перспективу, які мають бути передбачені для досягнення завдань удосконалення водної політики України мають бути передбачені наступні:

–Завершення інституційної реформи управління водними ресурсами, що в комплексі із питаннями розвитку систем водопостачання та підвищення рівня аграрного виробництва, сприятиме розвитку територій та покращенню соціальних умов проживання населення.

–Удосконалення завдань та індикаторів нещодавно прийнятої Водної стратегії України на період до 2050 року, яка має стати основоположним документом формування та реалізації державної водної політики, а головною ціллю має стати досягнення прийнятного рівня водної та продовольчої безпеки.

–Прискорене прийняття Концепції реформування управління водними ресурсами.

Прийняття «Концепції реформування системи управління водними ресурсами» буде стимулювати врегулювання питання розмежування функцій формування і реалізації державної водної політики та управління інфраструктурою, створення та функціонування Національної водної ради, наділення басейнових рад новими повноваженнями щодо затвердження планів управління річковими басейнами та фінансового забезпечення їх виконання, залучення водокористувачів до управління водними ресурсами на різних рівнях, джерел наповнення на механізмів використання коштів Національного водного Банку, розроблення та впровадження в практику водокористування системи тарифоутворення на екосистемні послуги з водокористування та ряд інших питань.

Національний водний Банк створюється з метою інституалізації фінансово-економічної бази здійснення рішень, напрацьованих Національною водною радою на підтримку басейнових рад, відповідних ЦОВВ та місцевих органів влади, підприємств, установ та організацій, причетних до використання природних ресурсів у басейнах річок України для впровадження інструментів стимулювання і підтримки здійснення заходів сталого розвитку водного господарства, сільського господарства (в частині зрошення та дренажу), комунального водопостачання та водовідведення, річкового транспорту.

Національний водний Банк залучає фінансові ресурси для реалізації проектів з будівництва, модернізації та реконструкції в галузі водної інфраструктури, що забезпечить підвищення водної безпеки країни і підтримує регіональне економічне зростання, включаючи зрошуване землеробство.

Цей Банк може отримувати від урядів, агентств та установ іноземних держав, а також від міжнародних фінансових організацій фінансові внески та допомогу у формі цільових грантів чи в інший спосіб на підставі відповідного договору. Фонд забезпечує незалежний і прозорий окремий облік таких внесків та допомоги відповідно до законодавства України.

Запровадження інституту басейнових рад сприятиме впровадженню принципів інтегрованого управління водними ресурсами шляхом залучення всіх водокористувачів та заінтересованих сторін в процес розробки, впровадження, моніторингу і оцінки прогресу реалізації Планів управління річковим басейном (ПУРБ). Басейнові ради мають бути наділені правом розгляду та затвердження оцінки екологічного стану водних ресурсів, оцінки тисків та ризиків недосягнення доброго стану водних ресурсів, затвердження пріоритетних екологічних цілей та соціально-економічного розвитку водокористування, водного балансу та справедливого розподілу водних ресурсів між водокористувачами; ПУРБ включно з планами фінансування за рахунок надходжень за водокористування та забруднення в басейні. До складу басейнових рад мають залучатись представники організацій водокористувачів, відповідних органів влади різних рівнів, громадськості, наукових установ, об'єднань та асоціацій водокористувачів для врахування інтересів різних суб'єктів водних відносин та розв'язання конфліктних ситуацій.

Необхідним є прийняття Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про затвердження Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2030 року», що сприятиме запровадженню організаційних та фінансових механізмів для ефективного впровадження інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом, забезпечить розроблення та реалізацію планів управління басейнами річок, утворення та функціонування басейнових рад річок, посилення їх інституційної спроможності в частині контролю реалізації заходів ПУРБ, підвищення ролі існуючих та утворення нових басейнових управлінь водних ресурсів, залучення всіх заінтересованих сторін до процесу впровадження інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом, дозволить створити організаційні передумови для надання економічно обґрунтованих екосистемних послуг з водокористування забезпечивши зменшення навантаження на Державний бюджет України.

Метою цього Закону має стати подальше впровадження інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом, досягнення «доброго» стану вод та належного рівня водної безпеки шляхом забезпечення водокористувачів водними ресурсами у необхідній кількості та відповідної якості, розробки Планів управління річковими басейнами для досягнення екологічних цілей, визначених для кожного району річкового басейну, рівноправного залучення всіх заінтересованих сторін до процесу управління водними ресурсами, застосування економічної моделі цільового фінансування заходів у басейнах річок, утворення басейнових рад річок, а також підвищення ролі існуючих та утворення нових басейнових управлінь водних ресурсів.

Реалізація Закону базується на засадах, що:

найвищим пріоритетом управління водними ресурсами є задоволення базових потреб життєдіяльності громадян України та стале функціонування водних екосистем; вода має соціальну, екологічну і економічну цінність;

умови використання водних ресурсів мають бути орієнтованими на забезпечення рівного доступу до водних ресурсів належної якості та безпеку життєдіяльності, невиснажливе використання, сприяти справедливому сталому соціально-економічному розвитку, охороні та відновленню водних екосистем.

В переліку заходів на найближчу перспективу, які мають бути передбачені для досягнення завдань удосконалення водної політики України мають бути передбачені наступні:

1. Прийняття постанови Кабінету Міністрів України щодо Порядку тарифоутворення на послуги водокористування.

2. Прийняття нормативно-правових актів Уряду щодо сприяння водокористувачам у мінімізації ризиків впливу змін клімату, забезпечення гарантованого доступу до води, оптимізації землекористування на меліорованих землях, зменшення регулятивного тиску при отриманні дозволу на спецводокористування.

3. Розробка прозорої дорожньої карти та індикаторів досягнення розвитку реформування сектору водокористування з урахуванням потреб місцевих громад та водоземлекористувачів, що передбачатиме технічне переоснащення, удосконалення системи управління, вирішення соціальних питань та питань розвитку територій.

Це дозволить: забезпечити загальний і рівноправний доступ до безпечної та економічно доступної питної води для всіх; забезпечити загальний і рівноправний доступ до належних санітарно-гігієнічних засобів, приділяючи особливу увагу вразливим верствам населення; підвищити якість природних вод шляхом зменшення забруднення, ліквідації скидання відходів і мінімізації викидів небезпечних хімічних речовин і матеріалів, скорочення вдвічі частки неочищених стічних вод і значного збільшення масштабів рециркуляції та безпечного повторного використання стічних вод; істотно підвищити ефективність водокористування в усіх секторах і забезпечити збалансованість забору та подачі прісної води для вирішення проблеми її нестачі та значного скорочення кількості осіб, які страждають від нестачі води; забезпечити інтегроване управління водними ресурсами на всіх рівнях, включаючи, за необхідності, транскордонне співробітництво; забезпечити охорону і відновлення екосистем, пов'язаних з водою, у тому числі гір, лісів, водно-болотних угідь, річок, водоносних горизонтів, озер; забезпечити істотне зменшення ризиків паводків та інших проявів шкідливої дії вод; розширити міжнародне співробітництво та підтримку зміцнення потенціалу України щодо здійснення діяльності та виконання програм у галузі водопостачання і санітарії.

8 ФОРМУВАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ З УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ТА ЛІКВІДАЦІЇ «ВУЗЬКИХ МІСЦЬ»

Для ліквідації «вузьких місць» в існуючому законодавстві України стосовно сектору водопостачання/водовідведення доцільно (аналогічно Водній стратегії) розробити Комплексну стратегію відновлення і розвитку систем водопостачання та водовідведення.

На першому етапі, а саме при розробленні і погодженні концепції, необхідно прийняти рішення по ключових нерозв'язаних політичних питаннях галузі, перш за все наступних.

1. Що має бути пріоритетом – якість питної води чи її вартість?
2. Чи потрібно Україні орієнтуватись на нові стандарти якості (нову редакцію європейської Директиви про якість питної води), які хоча і задекларовані в Європі, в реальності ще не працюють?
3. Якою має бути роль децентралізованого водопостачання і доочищення води? (Чи варто використовувати для змиву в унітазах очищену зворотнім осмосом воду?)
4. Чи доцільно покривати всі затрати на водопостачання/водовідведення тарифом (вода платить за воду) зі створенням ефективної системи субсидій або потрібно частково покривати витрати за рахунок місцевих бюджетів?
5. Якою буде роль державі у розвитку систем: безпосереднє фінансування або створення механізмів для залучення коштів (наприклад, покриття ставок для створення нульових кредитів).
6. Чи потрібне залучення приватного інвестора в оренду/концесію підприємств водопостачання? (Орендар принесе гроші для розвитку, але буде вимагати їх повернення та отримання прибутку).
7. Чи варто готувати водоканали до роботи у надзвичайних ситуаціях і під час військового стану (що звичайно потребує додаткових затрат)?

Скоріш за все для прийняття правильних рішень з означених вище питань повинне базуватися на оцінці ризиків, тим більше, що саме такий ризик-орієнтований підхід рекомендується в тому числі і Директивою ЄС про якість питної води. Після узгодження рішень по кожному з питань усіма зацікавленими сторонами можна розпочати формування власне Стратегії, яка має включати наступні частини.

- 1) Регуляторна частина. Потребує внесення ключових змін в основні Закони України (розглянуті в розділі 4) та розроблення підзаконних актів, відповідних прийнятим концептуальним рішенням.
- 2) Технічна частина. Потребує розроблення типових рішень (за неможливості рекомендацій) щодо розвитку систем для досягнення щонайменше:
 - гарантованої якості води;
 - надійності систем;

- максимальної енерго і ресурсоефективності, мінімальних втрат;
- стійкості при надзвичайних ситуаціях і під час військових дій.

Одночасно з цим повинні бути прийняті нові вимоги до документів, що визначають програми розвитку на місцях (схеми оптимізації) та відповідні будівельні норми.

- 3) Програма розвитку. Потребує узагальнення потреб і формування переліку заходів по кожному конкретному населеному пункту з деталізацією, достатньою принаймні для можливості інвестору оцінити, чи відповідає даний проект Національній стратегії. Далі, з урахуванням реальних умов, заходи можуть бути пріоритетовані та розташовані за часом виконання.
- 4) Економічна частина. Потребує попередньої оцінки вартості заходів, визначення реальних джерел для їх виконання (насамперед, міжнародні кредитні і грантові програми), уточнення програми з погляду на можливості отримання коштів.
- 5) Фінансова частина. Потребує врахування всіх фінансових складових, формування орієнтовних показників CAPEX, OPEX, фінансових потоків по роках тощо та попередньої оцінки собівартості послуг на різних етапах впровадження програми.
- 6) Індикативна частина. Потребує визначення основних індикативних показників ефективності реалізації програми.

Тільки створення всеосяжної деталізованої Стратегії, яка базується на реальних потребах і враховує об'єктивні можливості фінансування, може надати дієвий механізм залучення коштів в розвиток систем водопостачання/водовідведення в Україні. При цьому чітко повинна бути зафіксована позиція щодо необхідності суворого дотримання Стратегії, тому що неповне виконання стратегічних завдань неминуче призведе до обмеженості результатів, появі «білих плям», а в найгіршому випадку – черговому документу «на полицю».

**ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ ЗАКОНІВ ТА ПІДЗАКОННИХ АКТІВ У СФЕРІ
УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ, ЦЕНТРАЛІЗОВАНОМУ ВОДОПОСТАЧАННІ
ТА ВОДОВІДВЕДЕННІ**

1. Водний Кодекс України
2. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»
3. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року»
4. Закон України «Про внесення змін до Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року»
5. Закон України «Про приєднання України до Конвенції про охорону і використання транскордонних водотоків та міжнародних озер, а також інші регіональні конвенції ООН «водного» спрямування (включаючи Чорне море).
6. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»
7. Закон України «Про меліорацію»
8. Закон України «Про аквакультуру»
9. Закон України «Про питну воду та питне водопостачання»
10. Закон України «Про ратифікацію Протоколу про воду та здоров'я до цієї Конвенції
11. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом»
12. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони».
13. Закон України «Про організації водокористувачів та стимулювання гідротехнічної меліорації земель».
14. Закон України «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення.
15. Закон «Про водовідведення та очищення стічних вод» (набрання чинності 07.08.2023 р.)
16. Закон України «Про житлово-комунальні послуги».
17. Закон України «Про природні монополії».
18. Закон України «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг».
19. Закон України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг».
20. Закон України «Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів у сферах теплопостачання, водопостачання та водовідведення, що перебувають у комунальній власності».
21. Закон України «Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання».
22. Закон України "Закон України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення».
23. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності».
24. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» та «Про оцінку впливу на довкілля».
25. Закон України «Про метрологію та метрологічну діяльність»
26. Закон України «Про охорону праці».
27. Закон України «Про державні цільові програми».
28. Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки».

29. Програма «Питна вода України» на 2022-2026 роки»
30. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища».
31. Закон України «Про питну воду та питне водопостачання».
32. Закон України «Про житлово-комунальні послуги».
33. Постанова Кабінету Міністрів України «Про призначення уповноважених Кабінету Міністрів України з питань співробітництва на прикордонних водах та їх заступників»
34. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення плану управління ризиками затоплення»
35. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля»
36. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення плану управління річковим басейном».
37. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення плану управління річковим басейном»
38. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України»
39. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення»
40. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на проведення робіт на землях водного фонду»
41. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державне агентство водних ресурсів України»
42. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються бюджетними установами, що належать до сфери управління Державного агентства водних ресурсів»
43. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку складання паспортів річок і Порядку установлення берегових смуг водних шляхів та користування ними»
44. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок розроблення і затвердження нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин та перелік забруднюючих речовин, скидання яких нормується Постановою Кабінету Міністрів України»
45. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового договору оренди водних об'єктів»
46. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку підприємств та організацій, які забезпечують перекиданням води у маловодні регіони каналами і водогонами міжбасейнового та внутрішньобасейнового перерозподілу водних ресурсів»
47. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення державного водного кадастру»
48. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для захисту від шкідливої дії вод сільських населених пунктів та сільськогосподарських угідь, в тому числі в басейні р. Тиса у Закарпатській області»
49. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання використання коштів у сфері управління водними ресурсами»
50. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації державних інвестиційних проектів у сфері управління водними ресурсами»
51. Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок використання коштів державного бюджету, які виділяються для захисту територій від шкідливої дії вод, державного моніторингу поверхневих вод, ведення державного водного кадастру, паспортизації та управління водними ресурсами»
52. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення плану управління річковим басейном»

53. Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок використання у 2010 році коштів, передбачених у державному бюджеті для захисту територій від шкідливої дії вод, ведення державного моніторингу поверхневих вод, державного водного кадастру, паспортизації та управління водними ресурсами»
54. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядків використання у 2007 році коштів, передбачених у державному бюджеті для захисту територій від шкідливої дії вод, ведення державного моніторингу поверхневих вод, державного водного кадастру, паспортизації та управління водними ресурсами»
55. Постанова Кабінету Міністрів України «Про використання у 2008 році коштів, передбачених у державному бюджеті для захисту територій від шкідливої дії вод, ведення державного моніторингу поверхневих вод, державного водного кадастру, паспортизації та управління водними ресурсами»
56. Постанова Кабінету Міністрів України «Про використання у 2009 році коштів, передбачених у державному бюджеті для захисту територій від шкідливої дії вод, ведення державного моніторингу поверхневих вод, державного водного кадастру, паспортизації та управління водними ресурсами»
57. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про затвердження Порядку встановлення режимів роботи штучних водних об'єктів та водогосподарських систем».
58. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про затвердження Порядку функціонування модуля "Подання звіту про використання води в електронній формі" Порталу електронних послуг Державного агентства водних ресурсів України»
59. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про затвердження Порядку обміну документами в електронній формі при видачі дозволу на спеціальне водокористування України»
60. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про затвердження Положення про консервацію та розконсервацію меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури»
61. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про затвердження форми дозволу на спеціальне водокористування та форми нормативного розрахунку водокористування і водовідведення»
62. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про затвердження Меж районів річкових басейнів, суббасейнів та водогосподарських ділянок»
63. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про затвердження Порядку розроблення водогосподарських балансів».
64. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про затвердження Типового положення про басейнові ради»
65. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про затвердження Переліку забруднюючих речовин для визначення хімічного стану масивів поверхневих і підземних вод та екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод»
66. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про виділення суббасейнів та водогосподарських ділянок у межах встановлених районів річкових басейнів»
67. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про затвердження Порядку ведення державного обліку водокористування»
68. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про затвердження Методики визначення масивів поверхневих та підземних вод»
69. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про затвердження Методики віднесення масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод, а також віднесення штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод»
70. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про затвердження форми заяви для отримання дозволу на спеціальне водокористування»

71. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про затвердження Положення про функціональну підсистему протипаводкових заходів єдиної державної системи цивільного захисту»
72. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про затвердження інструкції про порядок обміну інформацією між Державною службою України з надзвичайних ситуацій та Державним агентством водних ресурсів України щодо запобігання виникненню та реагування на надзвичайні ситуації техногенного і природного характеру, пов'язані з водним фактором»
73. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про затвердження Порядку розроблення паспорта водного об'єкта»
74. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про затвердження Інструкції про порядок розробки та затвердження гранично допустимих скидів (ГДС) речовин у водні об'єкти із зворотними водами»
75. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про умови оплати праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників організацій меліорації та водного господарства Державного агентства водних ресурсів України»
76. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про затвердження Порядку визначення вартості та надання платних послуг бюджетними установами, що належать до сфери управління Державного агентства водних ресурсів України, та визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів»
77. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про затвердження Методики визначення розміру плати за надані в оренду водні об'єкти»
78. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про затвердження Порядку розроблення та встановлення режимів роботи водосховищ комплексного призначення, водогосподарських систем і каналів»
79. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів «Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них»
80. ДСанПіН 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною».
81. ДСТУ 7525:2014 «Вода питна. Вимоги та методи контролювання якості».
82. «Правилами охорони поверхневих вод від забруднення зворотними водами».
83. «Правила технічної експлуатації систем водопостачання та водовідведення населених пунктів України».
84. «Правила користування системами комунального водопостачання та водовідведення в населених пунктах України».
85. «Правила надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення і типових договорів про надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення».
86. «Правила приймання стічних вод до систем централізованого водовідведення та Порядок визначення розміру плати, що справляється за понаднормативні скиди стічних вод до систем централізованого водовідведення».
87. «Порядок формування тарифів на централізоване водопостачання та централізоване водовідведення».

**ПОВНОВАЖЕННЯ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ
У СФЕРАХ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ,
ЦЕНТРАЛІЗОВАНОГО ВОДОПОСТАЧАННЯ/ВОДОВІДВЕДЕННЯ
ТА ПИТНОЇ ВОДИ**

Кабінет Міністрів України

До відання Кабінету Міністрів України у галузі управління і контролю за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів належить:

- реалізація державної політики у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів;
- розпорядження внутрішніми морськими водами, територіальним морем, а також акваторією морських портів;
- здійснення державного контролю за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів;
- визначення пріоритетів водокористування;
- забезпечення розробки державних, цільових, міждержавних програм використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів;
- визначення порядку діяльності органів виконавчої влади у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів, координація їх діяльності;
- встановлення порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування, днопоглиблювальні роботи (крім експлуатаційного днопоглиблення), прокладання кабелів, трубопроводів та інших комунікацій на землях водного фонду, а також порядку розроблення нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та переліку забруднюючих речовин, скидання яких у водні об'єкти нормується, розроблення та затвердження критеріїв оцінки забруднення підземних горизонтів водних об'єктів;
- прийняття у разі виникнення аварійних ситуацій рішень про скиди стічних вод з накопичувачів у водні об'єкти, якщо вони призводять до перевищення гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин у цих об'єктах;
- організація і координація робіт, пов'язаних з попередженням та ліквідацією наслідків аварій, стихійного лиха, шкідливої дії вод або погіршенням якості водних ресурсів;
- прийняття рішень про обмеження, тимчасову заборону (зупинення) діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними вимог водного законодавства;
- затвердження проектів зон санітарної охорони господарсько-питних водозаборів, які забезпечують водопостачання території більш як однієї області;
- затвердження планів управління річковими басейнами та порядку їх розроблення;
- затвердження планів управління ризиками затоплення та порядку їх розроблення;
- керівництво зовнішніми зв'язками України в галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів;
- відведення акваторій морських портів;
- вирішення інших питань у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів.

Рада міністрів Автономної Республіки Крим

До компетенції Ради міністрів Автономної Республіки Крим у галузі управління і контролю за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів на території Автономної Республіки Крим належить:

- забезпечення реалізації державної політики у галузі водного господарства, використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів;
- участь у розробленні та виконанні державних програм, розроблення та забезпечення виконання республіканських (Автономної Республіки Крим) програм використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів;
- задоволення потреб населення і галузей економіки у водних ресурсах та здійснення їх міжбасейнового перерозподілу;
- проектування, будівництво і експлуатація водогосподарських систем та об'єктів комплексного призначення;
- здійснення заходів щодо екологічного оздоровлення поверхневих вод та догляду за ними;
- здійснення заходів, пов'язаних з попередженням шкідливої дії вод і ліквідацією її наслідків, включаючи протипаводковий захист населених пунктів та земель;
- здійснення контролю за дотриманням режиму роботи водосховищ та водогосподарських систем;
- організація роботи, пов'язаної з ліквідацією наслідків аварій та стихійного лиха, погіршенням якості вод або їх шкідливою дією, із залученням підприємств, установ і організацій в порядку, передбаченому законодавством;
- організація інформування населення про стан водних об'єктів, його зміну та здійснення водоохоронних заходів;
- здійснення контролю за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів;
- вирішення інших питань у галузі регулювання водних відносин, визначених законом.

Обласні, Київські, Севастопольські міські державні адміністрації, орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища у галузі управління і контролю за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів

До компетенції обласних, Київської, Севастопольської міських державних адміністрацій, органу виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища у галузі управління і контролю за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів належить:

- погодження проектів водоохоронних зон;
- вирішення інших питань у галузі регулювання водних відносин, визначених законом.

Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України (Мінінфраструктури)

Мінінфраструктури у системі центральних органів виконавчої влади забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері комунальних послуг, в т.ч. централізованого водопостачання та водовідведення.

До його повноважень входить:

- формування єдиної технічної, соціально-економічної політики у сфері питної води, питного водопостачання та водовідведення;
- розробка підзаконних актів стосовно технологічних та економічних питань діяльності водоканалів;

- розробка будівельних норм, зокрема в частині поводження з водою;
- створення систем управління якістю;
- моніторинг стану розрахунків за житлово-комунальні послуги;
- ведення галузевої звітності у сфері житлово-комунальних послуг.

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (Міндовкілля)

Міндовкілля у системі центральних органів виконавчої влади забезпечує формування державної політики у сфері розвитку водного господарства, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів.

До його повноважень входить:

- погодження проектів землеустрою щодо організації і встановлення меж територій природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного, лісгосподарського призначення, земель водного фонду та водоохоронних зон, обмежень у використанні земель та їх режимоутворюючих об'єктів (у разі наявності територій чи об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, земель оздоровчого, рекреаційного призначення, земель водного фонду та водоохоронних зон);
- забезпечення у сфері охорони та відтворення вод (поверхневих, підземних, морських) раціонального використання водних ресурсів, а саме розроблення проектів нормативно-правових актів, видає нормативно-правові акти в межах повноважень, передбачених законом, з питань:
 - розроблення державних цільових, міждержавних програм використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів;
 - затвердження правил, нормативів, норм з охорони та відтворення вод (поверхневих, підземних, морських), раціонального використання водних ресурсів, аналізу практики їх застосування;
 - встановлення лімітів забору, використання води та лімітів скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти;
 - розроблення методик та методичних вказівок щодо встановлення технологічних нормативів;
 - встановлення порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування, днопоглиблювальні роботи, прокладання кабелів, трубопроводів та інших комунікацій на землях водного фонду, а також порядку розроблення та затвердження нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та переліку забруднюючих речовин, скидання яких у водні об'єкти нормується, розроблення та затвердження критеріїв оцінки забруднення підземних горизонтів водних об'єктів;
 - встановлення порядку обміну документами в електронній формі під час видачі дозволу на спеціальне водокористування;
 - встановлення форми дозволу на спеціальне водокористування та заяви для його отримання, а також форми нормативного розрахунку водокористування і водовідведення;
 - визначення порядку розроблення та форми паспорта водного об'єкта;
 - розроблення методики визначення розміру плати за надані в оренду водні об'єкти;
 - встановлення типової форми договору оренди водних об'єктів;
 - визначення порядку ведення державного обліку водокористування;
 - організації та здійснення державного моніторингу вод;
 - затвердження меж районів річкових басейнів, суббасейнів та водогосподарських ділянок;
 - виділення суббасейнів та водогосподарських ділянок у межах встановлених районів річкових басейнів;
 - затвердження типового положення про басейнові ради;
 - визначення порядку розроблення водогосподарських балансів;
 - розроблення методики віднесення масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод, а також віднесення штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод;

- розроблення методики віднесення масиву підземних вод до одного з класів кількісного та хімічного станів масиву підземних вод;
- визначення переліку забруднюючих речовин для визначення хімічного стану масивів поверхневих і підземних вод та екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод;
- розроблення методики визначення масивів поверхневих та підземних вод;
- розроблення державних цільових, міждержавних програм використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів, розробляє і організовує запровадження у встановленому порядку організаційно-економічних заходів щодо забезпечення охорони і використання вод та відтворення водних ресурсів;
- погодження технологічних проект повернення супутньо-пластових вод нафтогазових родовищ до підземних горизонтів;
- здійснення загальної координації та організації державного моніторингу вод, науково-методичне забезпечення державного моніторингу вод, розроблення та затвердження програми державного моніторингу вод;
- забезпечення у сфері розвитку водного господарства нормативно-правового регулювання, а саме розроблення проектів нормативно-правових актів, видає нормативно-правові акти в межах повноважень, передбачених законом, з питань:
 - визначення порядків, правил, умов, нормативів, норм у сфері розвитку водного господарства, проведення аналізу практики їх застосування;
 - організації та проведення моніторингу зрошуваних та осушуваних земель;
 - ведення Державного водного кадастру за розділом “Поверхневі води” у частині обліку поверхневих водних об’єктів та за розділом “Водокористування”;

Державне агентство водних ресурсів України (Держводагенство)

Держводагенство реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів

Держводагенство відповідно до покладених на нього завдань:

- 1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністрові захисту довкілля та природних ресурсів;
- 2) видає, анулює, здійснює переоформлення дозволів на проведення робіт на землях водного фонду (крім проведення робіт на землях водного фонду в межах прибережних захисних смуг уздовж морів, морських заток і лиманів, у внутрішніх морських водах, лиманах та територіальному морі) і видає їх дублікати;
- 3) видає та анулює дозволи на спеціальне водокористування;
- 4) розробляє та бере участь у виконанні державних цільових програм з питань водного господарства, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів;
- 5) забезпечує задоволення потреб населення і галузей економіки у водних ресурсах, розробляє пропозиції щодо визначення пріоритетів розвитку водного господарства;
- 6) розробляє та встановлює режими роботи водосховищ комплексного призначення, водогосподарських систем і каналів, затверджує правила їх експлуатації;
- 7) встановлює режими роботи водосховищ та ставків, наданих у користування на умовах оренди;
- 9) здійснює контроль за дотриманням режимів роботи водосховищ, водогосподарських систем;
- 10) аналізує та узагальнює звіти водокористувачів щодо використання водних ресурсів, перевіряє їх достовірність;
- 11) проводить моніторинг технічного стану гідротехнічних споруд підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління;

- 12) проводить моніторинг якості вод водогосподарських систем міжгалузевого та сільськогосподарського водопостачання;
- 13) проводить моніторинг якості вод водних об'єктів за радіологічними показниками на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення;
- 14) проводить моніторинг меліоративного стану зрошуваних та осушуваних земель, а також ґрунтів у зонах впливу меліоративних систем;
- 15) проводить моніторинг якості вод на транскордонних ділянках водотоків, визначених відповідно до міждержавних угод про співробітництво на транскордонних водних об'єктах;
- 16) проводить моніторинг за переформуванням берегів;
- 17) проводить державний моніторинг вод відповідно до порядку, затвердженого Кабінетом Міністрів України;
- 18) здійснює заходи щодо екологічного оздоровлення поверхневих вод та догляду за ними;
- 19) погоджує межі зон санітарної охорони водних об'єктів;
- 20) погоджує договори оренди та паспорти водних об'єктів;
- 21) погоджує створення на річках та у їх басейнах штучних водойм і водопідпірних споруд;
- 22) погоджує проекти щодо розмірів та режиму користування смуг відведення;
- 23) здійснює у межах повноважень, передбачених законом, разом з іншими органами виконавчої влади заходи щодо запобігання надзвичайним ситуаціям, зменшення руйнівних наслідків повеней, забезпечення безаварійного пропуску паводкових вод та льодоходу;
- 24) забезпечує проведення робіт із запобігання пошкодженню та аваріям на гідротехнічних спорудах, а також з ліквідації наслідків аварій на таких спорудах;
- 25) здійснює заходи, пов'язані із запобіганням шкідливій дії вод і ліквідацією її наслідків, включаючи протипаводковий захист сільських населених пунктів та сільськогосподарських угідь;
- 26) організовує виконання робіт, пов'язаних з мінімізацією наслідків шкідливої дії вод, зокрема шляхом забезпечення захисту від підтоплення, протипаводкового і протиповеневого захисту сільськогосподарських угідь, а також сільських населених пунктів;
- 27) розробляє схеми комплексного використання та охорони водних ресурсів, формує довгостроковий прогноз водогосподарських балансів, бере участь у вирішенні питань, пов'язаних з міждержавним розподілом стоку річок і використанням прикордонних вод;
- 28) забезпечує з урахуванням галузевих особливостей проектування, будівництво і реконструкцію систем захисту від шкідливої дії вод, групових і локальних водопроводів, систем водопостачання та каналізації у сільській місцевості, гідротехнічних споруд, водогосподарських об'єктів багатоцільового використання;
- 33) здійснює управління об'єктами державної власності, які належать до сфери управління Держводагентства;
- 34) забезпечує виконання прикладних науково-дослідних робіт у сфері водного господарства, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів;
- 35) погоджує нормативи водопостачання;
- 36) веде державний облік водокористування;
- 36¹) веде державний облік поверхневих вод у частині обліку поверхневих водних об'єктів;
- 36²) утворює басейнові ради;
- 36³) затверджує водогосподарські баланси;
- 37) веде державний водний кадастр за розділами "Поверхневі водні об'єкти" та "Водокористування";
- 38) здійснює паспортизацію річок і джерел питного водопостачання;
- 40) проводить аналіз якості поверхневих вод та сповіщає органи виконавчої влади і органи місцевого самоврядування, організовує розроблення оперативних та довгострокових прогнозів зміни екологічного стану водних об'єктів і меліорованих земель;
- 41) організовує та координує підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації кадрів у сфері розвитку водного господарства, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів;

42) погоджує документацію із землеустрою у випадках та порядку, що визначені Земельним кодексом України та Законом України “Про землеустрій”, щодо відповідності зазначеної документації водному законодавству;

43) погоджує проекти на проведення робіт на землях водного фонду (крім робіт на землях, зайнятих морями), пов’язаних з будівництвом гідротехнічних, лінійних та гідрометричних споруд, поглибленням дна для судноплавства, видобуванням корисних копалин (крім піску, гальки і гравію у руслах малих та гірських річок), розчисткою русел річок, каналів і дна водойм, прокладенням кабелів, трубопроводів, інших комунікацій, а також виконанням бурових та геологорозвідувальних робіт;

44) розробляє заходи щодо забезпечення централізованим водопостачанням сільських населених пунктів, що користуються привізною водою;

45) готує та вносить на розгляд Міністра захисту довкілля та природних ресурсів пропозиції до державних цільових програм щодо прогнозів розвитку водного господарства, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів на коротко- та середньостроковий періоди і забезпечує їх виконання;

46) забезпечує інформування громадськості про реалізацію державної політики у сфері розвитку водного господарства, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів;

47) здійснює міжнародне співробітництво у галузі використання і охорони вод та відтворення поверхневих водних ресурсів прикордонних вод;

48) готує пропозиції щодо укладення та денонсації міжнародних договорів, укладає міжнародні договори України міжвідомчого характеру, забезпечує виконання узятих Україною за міжнародними договорами зобов’язань з питань, що належать до його компетенції;

49) надає пропозиції щодо обсягів державного замовлення для підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері розвитку водного господарства, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів;

50) організовує наукову, науково-технічну, інвестиційну, інформаційну, видавничу діяльність, сприяє створенню і впровадженню сучасних інформаційних технологій та комп’ютерних мереж у сфері розвитку водного господарства, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів;

Державна служба геології та надр України (Дердгеонадра)

Дердгеонадра реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр, є уповноваженим органом з питань реалізації угод про розподіл продукції

До її повноважень входить:

- державний облік підземних вод та водного кадастру;
- організація і координація роботи з проведення моніторингу мінерально-сировинної бази, геологічного середовища та підземних вод;
- забезпечення розвитку мінерально-сировинної бази, організація геологічного, геофізичного, геохімічного, гідрогеологічного, інженерно-геологічного та еколого-геологічного, сейсмічного вивчення надр, пошуку і розвідки корисних копалин на території України, у межах територіальних вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України;

До відання центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр, у галузі управління і контролю за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів належить:

- видача спеціальних дозволів на користування надрами для розробки родовищ підземних вод за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці;

- ведення державного обліку підземних вод та водного кадастру;
- ведення державного моніторингу підземних вод;
- виявлення недіючих свердловин і вжиття заходів щодо їх ліквідації або ремонту і подальшого використання;
- здійснення державного геологічного контролю за веденням пошуково-розвідувальних та інших робіт щодо геологічного вивчення підземних вод;
- вирішення інших питань у галузі управління і контролю за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів.

Державна екологічна інспекція України (Держекоінспекція)

Держекоінспекція реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

До її повноважень входить:

- здійснення передбачених законом державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства, зокрема, охорони, раціонального використання та відтворення вод і відтворення водних ресурсів, стану навколишнього природного середовища;
- внесення на розгляд Міністра захисту довкілля та природних ресурсів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Міністерство аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики)

Мінагрополітики у системі центральних органів виконавчої влади забезпечує формування та реалізацію державної політики у сферах:

- рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства та безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства;
- лісового та мисливського господарства;
- ветеринарної медицини;
- безпечності та окремих показників якості харчових продуктів;
- карантину та захисту рослин;
- топографо-геодезичної і картографічної діяльності, земельних відносин, землеустрою, Державного земельного кадастру;
- державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів.

Державне агентство меліорації та рибного господарства України (Держрибагентство)

Держрибагентство реалізує державну політику у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів.

До її повноважень входить:

- регулювання рибальства, меліорації земель та експлуатації державних водогосподарських об'єктів комплексного призначення, міжгосподарських зрошувальних і осушувальних систем;
- внесення на розгляд Міністра аграрної політики та продовольства пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання

рибальства, меліорації земель та експлуатації державних водогосподарських об'єктів комплексного призначення, міжгосподарських зрошувальних і осушувальних систем.

Міністерство охорони здоров'я України (МОЗ)

МОЗ у системі центральних органів виконавчої влади забезпечує формування та реалізацію державної політики у сферах забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення стосовно питної води.

До його повноважень входить:

Затвердження:

- державних санітарних норм і правил (СанПіН);
- державних санітарно-епідеміологічних нормативів, показників безпеки та окремих показників якості питної води;
- регламентів використання небезпечних факторів, рівня їх гранично допустимої концентрації та орієнтовно безпечних рівнів хімічних і біологічних факторів у воді;
- методичних настанов;
- переліків показників, за якими здійснюється виробничий контроль у сфері питної води та питного водопостачання;
- порядків здійснення виробничого контролю у сфері питної води та питного водопостачання і визначає періодичність його проведення.

Міністерство внутрішніх справ України (МВС)

МВС у системі центральних органів виконавчої влади забезпечує формування державної політики у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС)

ДСНС у системі центральних органів виконавчої влади реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності.

До його повноважень входить:

- державний облік, реєстрація та зберігання матеріалів гідрометеорологічних спостережень, ведення інформаційної бази гідрометеорологічних даних та даних про стан навколишнього природного середовища;
- забезпечення проведення гідрометеорологічних, геліофізичних спостережень, фонових радіаційних та базових спостережень за станом забруднення навколишнього природного середовища;
- надання органам державної влади, органам місцевого самоврядування і населенню безоплатної інформації загального користування про фактичні та очікувані зміни гідрометеорологічних умов і стану навколишнього природного середовища, здійснення попередження про небезпечні та стихійні гідрометеорологічні явища, а також гідрометеорологічне обслуговування суб'єктів господарювання незалежно від форми власності, діяльність яких залежить від гідрометеорологічних умов, у тому числі підприємств енергетики, агропромислового комплексу, комунального господарства, цивільної авіації та інших видів транспорту;

- забезпечення прогнозування погоди, гідрологічного режиму водних об'єктів, небезпечних і стихійних гідрометеорологічних явищ, урожайності сільськогосподарських культур.

Міністерство енергетики України (Міненерго)

Міненерго у системі центральних органів виконавчої влади забезпечує:

- формування та реалізацію державної політики в електроенергетичному, ядерно-промисловому, вугільно-промисловому, торфодобувному, нафтогазовому та нафтогазопереробному комплексі (паливно-енергетичний комплекс);
- формування та реалізацію державної політики у сфері відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів газового палива та у сфері нагляду (контролю) у галузях електроенергетики і теплопостачання.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП)

НКРЕКП є органом державного регулювання діяльності у сферах енергетики та комунальних послуг.

До її повноважень входить:

- ліцензування діяльності окремих (великих) підприємств – ліцензіатів;
- державне регулювання та забезпечення прозорості діяльності суб'єктів природних монополій у сфері централізованого водопостачання та водовідведення;
- підготовка пропозицій щодо ефективного регулювання їх діяльності;
- формування і забезпечення прогнозованості цінової і тарифної політики;
- розроблення порядків (методик) формування, розрахунку та встановлення тарифів для суб'єктів природних монополій;
- участь у контролі за додержанням ліцензіатами НКРЕКП ліцензійних умов провадження господарської діяльності та вжиття заходів до запобігання їх порушення тощо.

Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба)

Держпродспоживслужба забезпечує реалізацію державної політики у сферах санітарного законодавства, санітарного та епідемічного благополуччя населення (крім виконання функцій з реалізації державної політики у сфері епідеміологічного нагляду (спостереження).

До її повноважень входить:

- державний нагляд за додержанням підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності та громадянами державних санітарних норм і правил, гігієнічних нормативів і регламентів безпечного виробництва, транспортування, зберігання щодо води, яка використовується для господарсько-питного постачання.

Міжвідомча координаційна рада з питань водних ресурсів України

Міжвідомча координаційна рада відповідно до покладених на неї завдань:

- проводить аналіз стану справ та причин виникнення проблем у процесі реалізації державної політики у сферах:
- питної води, питного водопостачання та водовідведення;
- управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів;
- розвитку водного господарства та гідротехнічної меліорації земель;

- забезпечує врахування в своїй роботі світового досвіду і тенденцій розвитку у сфері охорони, використання і відтворення водних ресурсів, сприяє розробленню та реалізації планів управління річковими басейнами та планів управління ризиками затоплення, міжнародних програм, проектів, угод з питань раціонального використання і охорони водних ресурсів, запобігання шкідливій дії води на транскордонних водних об'єктах;
- розглядає питання щодо розширення джерел формування державного фонду розвитку водного господарства, залучення коштів, зокрема міжнародних фінансових організацій, реалізації інвестиційних проектів;
- разом з місцевими органами виконавчої влади та за участю органів місцевого самоврядування опрацьовує питання щодо проведення інвентаризації інженерної інфраструктури зрошувальних міжгосподарських та внутрішньогосподарських систем, аудиту використання зрошуваних земель та енергетичного аудиту насосних станцій та агрегації суб'єктів господарювання у сфері централізованого водопостачання, централізованого водовідведення відповідно до адміністративно-територіального устрою України та вдосконалення порядку ведення державного водного кадастру;
- вносить пропозиції щодо підготовки та реалізації проектів з відновлення водних ресурсів та меліоративних систем, інноваційного оновлення водогосподарського комплексу за рахунок коштів державного фонду розвитку водного господарства та з інших не заборонених законодавством джерел фінансування;
- вивчає результати діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій з питань, що належать до її компетенції;
- бере участь у розробленні проектів нормативно-правових актів з питань, що належать до її компетенції;
- подає Кабінетові Міністрів України розроблені за результатами своєї роботи рекомендації та пропозиції.

ВОДНІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Сумарні водні ресурси України в середній за водністю рік оцінюються у 94 км^3 , у маловодний – 77 км^3 , а в дуже маловодний – 54 км^3 .

Головним джерелом живлення річок країни є атмосферні опади. Основна частка (50-80 %) у живленні рівнинних річок припадає на талі снігові води, а гірських – на дощові. Підземне живлення річок більшої частини території становить 10-20 % і тільки для деяких районів – до 50 %.

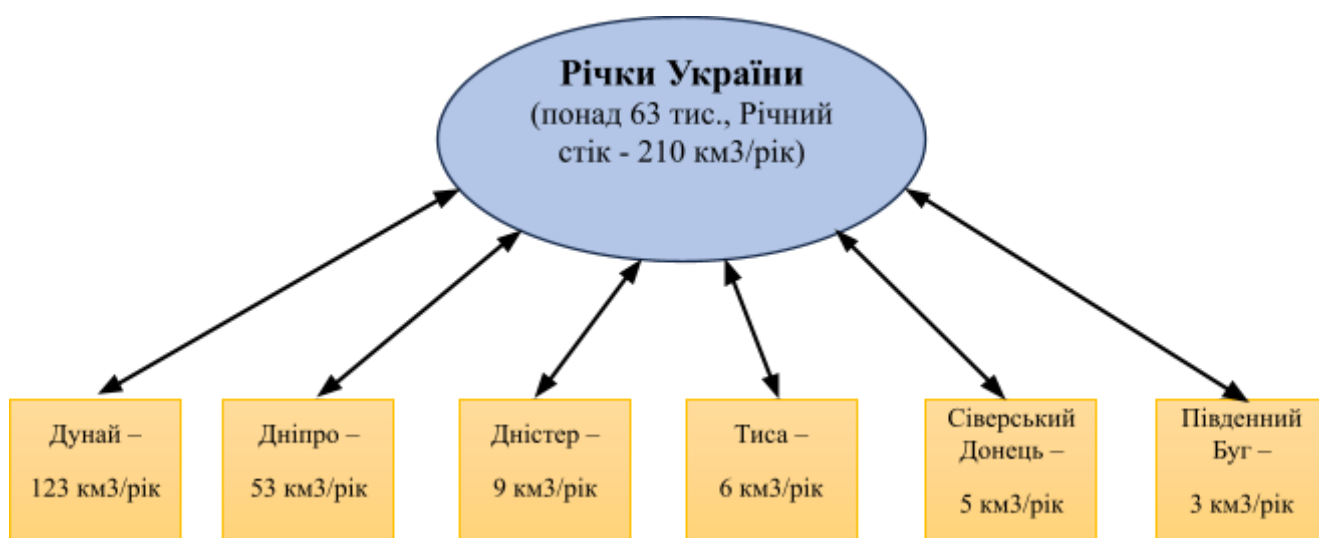
На територію України в середньому за рік випадає 625 мм або 377 км^3 атмосферних опадів, із яких 538 мм (325 км^3) випаровується, а 86,4 мм (524 км^3) припадає на стік. Величина річного стоку річок залежить від клімату. На заході України, де коефіцієнт зволоження близький до одиниці, річний стік найбільший, а найменший він у південних низовинних районах морського узбережжя, де коефіцієнт зволоження помітно менший від одиниці.

На території України нараховується понад 63 тис. річок. 3210 км^3 річкового стоку найбільше (в середньому) припадає на Дунай – 123 км^3 , Дніпро – 53 км^3 , Дністер – 9 км^3 ,

Тису – 6 км³, Сіверський Донець – 5 км³ і Південний Буг – 3 км³. Площі басейнів найбільших річок України (у межах держави): Дніпро – 286 тис. км², Дністер – 52,7 тис. км², Дунай – 64 тис. км², Південний Буг – 63,7 тис. км², Сіверський Донець – 54,9 тис. км², Західний Буг – 10,1 тис. км².

Найгустіша мережа річок – у Карпатах (в басейні Тиси, у верхів'ях Прута і Дністра), де на 1 км² території припадає 1,7 км річок. Відносно густа їх мережа на Поліссі, в Лісостепу та Гірському Криму – 0,33-0,4 км/км². У Степу вона не перевищує 0,2 км/1 км², а на півдні України є досить районів, де річкова мережа надзвичайно рідка і її густота наближається до нуля.

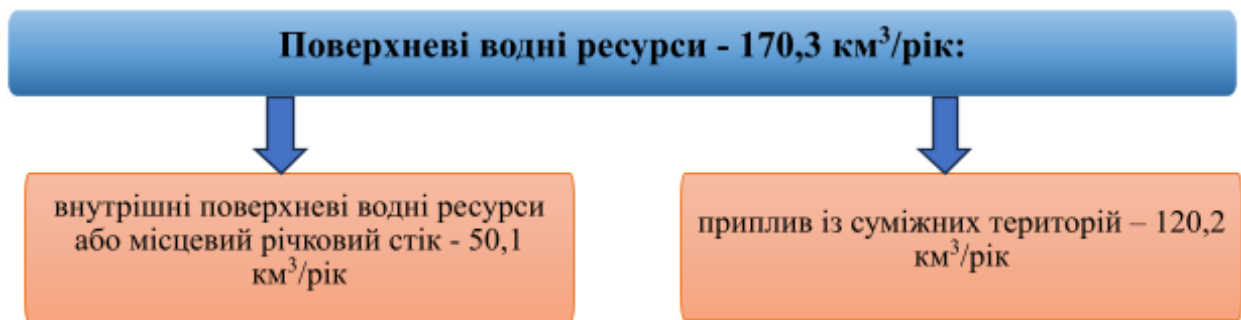

Три тисячі озер України акумулюють у собі 11 км³ води. Ресурси прісних озерних вод становлять 2,3 км³, солоних – 8,6 км³. В Україні збудовано більше тисячі водосховищ, загальним об'ємом понад 55 км³.

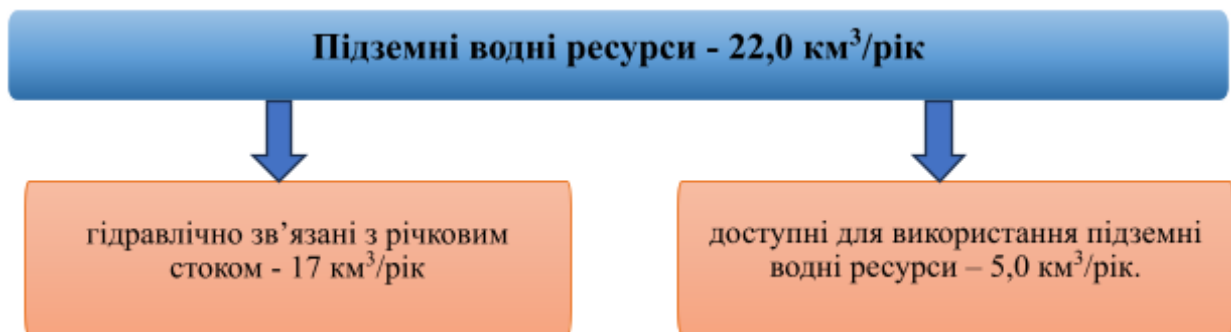

Запаси підземних вод перевищують 20 км³ і знаходяться, переважно, на півночі і заході. Глибина залягання їх коливається від 100 м на півночі до 600 м на півдні України. Серед підземних вод особливо важливу роль відіграють мінеральні, які зосереджені у 84 родовищах, з них 35 експлуатуються.

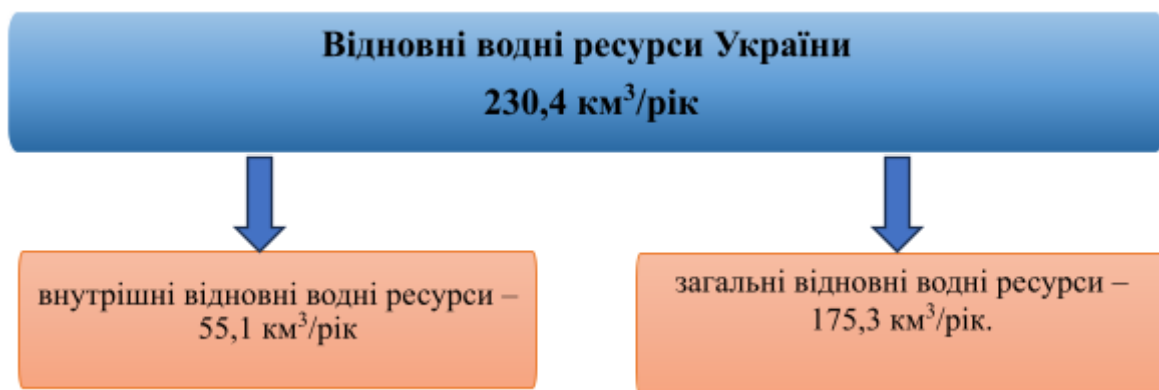
Поверхневі водні ресурси: внутрішні поверхневі водні ресурси або місцевий річковий стік, який формується на території України, – 50,1 км³/рік; приплив із суміжних територій – 120,2 км³/рік; загальні поверхневі водні ресурси – 170,3 км³/рік.

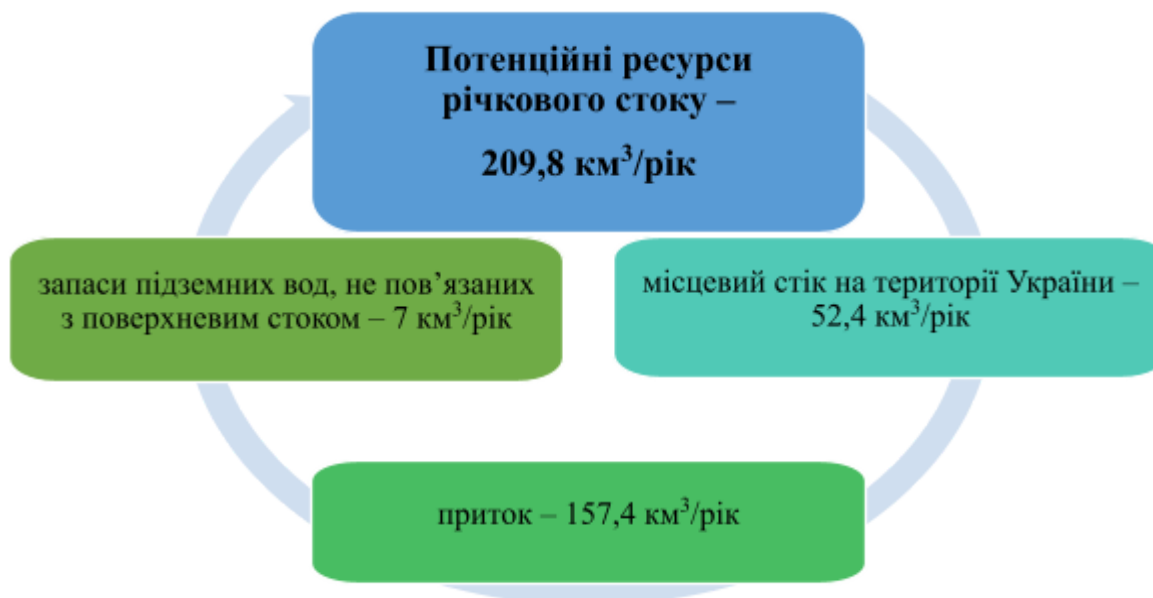

Підземні водні ресурси: внутрішні прогностичні підземні водні ресурси – 22,0 км³/рік, із них 17 км³/рік – гідравлічно зв'язані з річковим стоком (забезпечують підземне живлення річок та поверхневих водойм), через що їх добувати не можна; доступні для використання підземні водні ресурси – 5,0 км³/рік.

Відновні водні ресурси (поверхневі разом із підземними): внутрішні відновні водні ресурси – 55,1 км³/рік; загальні відновні водні ресурси – 175,3 км³/рік.

За даними «Національної доповіді про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні» у 2020 році забір води з природних водних джерел країни склав - 8076,957 млн. м³, з них поверхневої - 7318,871 млн. м³, підземної - 758,086 млн. м³. Нижче наведені дані щодо забору та використанню води на різні потреби.

№	Найменування показника	2020 р.
1	Забір води з природних джерел, млн. м³	
	всього	8076,957
	поверхневої	7318,871
	підземної	758,086
2	Використання води, млн. м³	
	всього	5981,543
	на господарсько-питні потреби	1181,211
	на виробничі потреби	3361,69
	на сільськогосподарські потреби	40,454
	на зрошення	1335,92
на інші потреби	62,268	

*Примітка. Без даних щодо АР Крим, окупованих територій Донецької та Луганської областей. Для м. Київ відсутні дані щодо використання води

**Використання води на різні потреби
(% від загального обсягу використаної води)**

